

Año XLVIII. urtea

121 - 2016

FONTES LINGVÆ VASCONVM STVDIA ET DOCUMENTA

SEPARATA

Erroibarko aldaeraren inguruan

(2 – Hego Erroibarko azpialdaera. Lehen erdia)

Koldo ARTOLA

Sumario / Aurkibidea

Fontes Lingvæ Vasconvm. Stvdia et Documenta

Año XLVIII. urtea - N.º 121. zk. - 2016

Erroibarko aldaeraren inguruan (2 – Hego Erroibarko azpialdaera. Lehen erdia) Koldo Artola	5
Zaraitzueraren lekukotasunak XVIII. mende bukaeran: hiru testu zahar eta autore berri bat Ekaitz Santazilia	67
Dardarkari bakunaren alofonoez testu irakurrietan Iñaki Gaminde, Asier Romero, Naia Eguskiza eta Aintzane Etxebarria	121
Nola erabili itzulpena euskarazko irakaskuntza elebi/eleaniztunean Testuliburu bateko adibideen azterketa eta proposamen didaktiko zenbait Nere Etxezarraga	141
La adaptación del Patrimonio Oral Vasco como recurso simbólico de la comunidad vasca (1960-1975) Ana Gandara	165
Sobre el elemento indoeuropeo pre-latino en la toponimia de Vasconia: los nombres de lugar terminados en <i>-ama</i> Luis Mari Zaldúa	185
Idazlanak aurkezteko arauak / Normas para la presentación de originales	235

Erroibarko aldaeraren inguruan

(2 – Hego Erroibarko azpialdaera. Lehen erdia)

Koldo ARTOLA¹

Donostiako Aranzadi Zientzi Elkarteko Etnografi Sailekoa.

SARRERA GISA

Honen aurreko saioa Erroibarko ipar aldeko mintzaireren lekukotasun batzuk hona ekartzeko baliatu genuen moduan, oraingoa eta hurrengoa ibarreko beste herrietan bilurikoaren berri emateko erabiliko ditugu.

Gauza jakina da Louis-Lucien Bonaparteren gertuko jarraitzaile Pedro de Yrizar azkoitiar madrilduak, 1992an argitaratu *Morfología del verbo auxiliar alto navarro meridional* lanean, printzeak eginiko sailkapenei ukitu batzuk eman zizkiola. Horiek ekarri zuten gehienbat, printzeak azaleratu aldaerak zehazki aztertutik eta eskura zituena datu berriak kontuan harturik, aldaera haietatik balizko azpialdaerak aurkitu, zehaztu eta izendatu beharraren premia, azpialdaeratzat joak izateko aski ziorik bazela iruditu zitzaionean.

Kontu hori guztia gure oraingo saio hauetara ekarriz, Erroibarko aldaeraren barruan Yrizarrek azpialdaera batzuk izendatu zituela argiro dakusagu, haietako bati, orain esku artean daukagun honi zehazki, *Subvariedad de Erro meridional* izendapena eman ziona eta guk, euskaraturik, ‘Hego Erroibarko azpialdaera’ deitu duguna.

1 Esker biziak damazkiot lana irakurri eta zenbait iradokizun egin didan seme Xabierri, Euskal Filologian lizentziaduna denari.

Alabaina, iragan mendeko laurogeiko hamarkadan herriotan bildu genituen grabazioen emaitzak hona ekartzean ohartu gara, ezen ditugun materialek saio bat baino gehiagotarako ematen dutela, eta, hortaz, Yrizarrek marraztu azpialdaera honi egokitu-riko lekukotasunak bi zatitan emateko erabakia hartu dugu.

Saio honetara, beraz, Erro, Olondritz eta Aintzioako mintzairen laginak ekarri ditugu, gainerako herrienak –Gurbizar, Urniza, Loizu, Larraingoa eta Ardaiz– gerorako utziz.

Ibar honetako Zilbeti herrian bildu genituenak, ordea, Yrizarrek herri hau *Subvariedad de Esteribar Septentrional* gisa izendatu eta guk ‘Ipar Esteribarko azpialdaera’ deituko dugun esparruan sartzeko asmotan gaudela adierazi nahi dugu.

HIZKERA HONEN EZAUGARRI BATZUK

Axaletik bada ere, deigarriak eta, horrenbestez, iruzkintzeko modukoak iruditu zaizkigun ezaugarri batzuk aipatuko ditugu, beste batzuk, agian ezagunegiak direlako edota behar beste garrantzia eman ez diegulako, bazter utziko baditugu ere.

I + a eta *u + a*, zein *o + a* batzetik maiz zertzen diren diptongoez eta beste, irakurlea bera, testuetan murgildu ahala, horietaz guztietaz ohartuko da hemen deus aipatu beharrik gabe.

L / ll eta *n / ñ*-ren arteko gorabeherei dagokienez, hauek batzuetan bustita, baina beste batzuetan busti gabe aurkitzen ditugu. *T* eta *z* bikotea berriz, bustita dakusagunean, ohiki xumegarri gisa izaten da: *ttar*, *ttiki*, *ttikitto*, *gutti*, *goitti*, *aldetto*, *muttiko*... alde batetik, eta *koxkor*, *bixker*, *moxtu*, *xelai*, *xar*, *pixket*, *xanpatu*... bestetik, esaterako.

S > x txandaketa ere maiz aurkitzen dugu: *abixatu*, *xabai*, *xarde*, *xueldo*...

Tz > tx txandaketa agerikoa da, halaber, batzuetan: *Antxoa* (‘Aintzioa’), *Lintxoain*, *Esnotxa / Esnotxen*, *txie* (= ‘tzide < ‘(t)zidan’), *utxi*... Inguruko zenbait herritan, agian Artzibarko Arrietan bereziki, aditu izan ditugu honelakoak.

Tz dugu, batzuetan, zenbait hitzen hasieran: *tzerri*, *tzingar*, *tziripot*, *tzamura*, *tzango*... mintzamolde hauetan aski ezaguna den moduan.

Tz dugu orobat, ustezko arrazoirik gabe, hitz batzuen barnean, bokalen arteko *z* baten lekuan: *betzala*, *autzoko*, *gautza*... Ezaugarri hau Erroibarko iparraldean ere ezaguna da.

-*tu* bukaerako partizipioei geroaldiko atzizkia eranstean -*tiko* dugu, salbuespenik gabe: *altxatiko*, *lotiko*, *oroitiko*, *sartiko*, *agarratiko*, *jonestatiko*...

-*tu* bukaera horrixe ‘behar’ eransteak -*tiar* du emaitza: *pastiar*, *artiar*, *pa(g)atiar*, *zuritiar*, *konformatiar*, *esperatiar*... eta -*i* bukaerari eransteak, berriz, -*iar*: *biziar*, *yautsiar*... kasu.

Z instrumentalaren afera ere ez dugu batere garbia, zeren halakoa, batzuetan, horrela aditzen uste badugu ere (*garbituz, uskeraz...*), beste batzuetan s garbia iruditzen zaigun (*gabas, negu etes...*). Aldi askotan, baina, zalantzak izan ditugu.

Rtz versus st delakoa agerikoa da *bertze* hitzaren aldaerekin, testuetan barrena ondokoak aurkituko baititugu: *bertxe, bestze, beste* eta *bezte...* gutienez.

Bat zenbatzailea, batzuetan, adjektiboaren aurrera igarota ikusten dugu, eta mugaturik gainera: *etxe bat ederra / paliz'et ederra man / sagoi bet zarmanta*.

U bokalardia tinkaturik dugu inoiz: *gaba, labetanogei, zubena* ('hark zuena'), *gaitzube...*

Laburdurak ohikoak dira inguru hauetako mintzairetan; hona horietako batzuk: *abre, atra, arts, atsalde, batre, bedratzi, erten* ('erraten'), *partu, pastu, Zubri, Sauta, maindre, bedren...*

Aferesiak ere ohikoak dira: *zautu, in, kusi, torri, tsusi, mazteki, men* ('omen'), *on* ('egon'), *zarri...*

Gainera, *man* 'eman' izateaz gainera, *eman* 'eraman' izan ohi da Erroko testuetan, baina salbuespenak eta are kontraesanak ere maiz agertzen dira.

Sandhiak noiznahi ageri dira: 'k + b'tik *Erroti peña* dugu; 'k + d'tik *enbreatui tao*; 'k + g'tik *dui kebe*; 'z + b'tik *ezpaut*; 'z + d'tik *ezta*; 'z + g'tik *ezkindue*, 'z + n'tik *enue*; 'z + z'tik *etzue...* Honek ez du esan nahi era horretan gauzatu gabeko adibiderik ez denik.

Aditza maiz ikusten dugu aditz laguntzailerik itsatsita: *naot, nauzu, nautena* ('nahi dut, duzu, dutena'), *biaut, biugu, beaute* ('behar dut, dugu, dute').

'Nor-nork' sailean, *nor* singularreko zein pluraleko lehen eta bigarren pertsona deanean, 'nori-nor-nork'eko erak erabiltzea eguneroko kontua izan da inguru hauetan euskara mintzatu den azken denboretan, tarteka salbuespenen bat bada ere.

Iraganaldiko aditz laguntzaileen bukaerako *n*-a galdurik dakusagu askotan –berrie-maile batzuen ahotan usuago besterenetan baino–, eta, aldiz, *-ki* sozietiboak *-n* erakusten du, *-ki(n) / -kin* bihurturik.

'Erraten dut / dute' > *errateunt, errateunte* dugu hemen, laburdurak eta metatesiak gauzatu: *zautzeunt, pentsatzeunt, iteunte, deitzeunte*. Eta geroaldian ere antzera: *ineunt, ineunte, yakineunte*, adibidez.

Aditz zaharrek geroaldia gauzatzeko *-(r)en* etorkizuneko atzizkia hartzean, ez dituzte, adibidez, 'izanen', 'joanen', 'iganen', 'erranen' eta, nolabait esateko, literarioak liritekeen emaitzak gauzatzen, *izein, juain, igein, errain* eta gisa berekoak baizik, bokalarteko *n*-a erori ondoren nozitu bide duten diptongazioaren kausaz.

Antzeko joera erakusten dute singularrean mugaturiko hitzek genitiboa hartzean, ohiko ‘errekaren’, ‘karreteraren’ edota ‘beltzaren’ moduko hitzak, kasu, *errekain*, *karreterain* eta *beltzain* baitira testu hauetan zehar.

Uste aditzaren mendeko esaldiak ez du, ohiki, *-(e)la* hartzen, *-(e)n* baizik: *eztit uste eztakien itz bet ere / guti nik uste yakinen duen uskera / bertxe aldettoan nik uste daon*. Salbuespenen bat dugu, halere, Erroko JVri bildu ekaietan: *nik uste eztutela iakinen, uskeraik*, adibidez.

Zenbait aditzekin *-t(z)era* aditz-izena suertatzen da: *ni ez lo in? ta andreai ez utzi lo itera / utzi (...), eztuzu ba biar aite iotzera / libre gindue egurre iaustera errire / berak etzire fio, atratzera*.

Partizipio burutueta *-(r)ik* izan ohi da bukaera (tartean erdal mailegu ugari): *egonik, juanik, biziik, amilduik, sartuik, erotuik, esposatuik, prestatuik, zerratuik, eslejituik, retietuik...* baina *-ta* ere bada batzuetan (gehienetan, asimilazioa dela-eta, *-te* bihurtuta): *asite, artute, ixildute, operatute, yarrite...* baina baita *yarrita* ere.

Ergatiboaren ezaugarria maiz ikusten dugu alboraturik herri hauetan, izenorde asko *k-z* gabeturik baitugu han-hor-hemenka.

Pluraleko ergatiboa, berriz, zalantzati azaltzen zaigu, aldi batzuetan *-ak* eta besteetan *-ek*: *aitetamak bazekite uskera baña... semek ez / bertzeak, ze deitzeunte? / gizonek ematen tzuten? gizonak ematen tzuten, en andas, la Virgen*.

Erkaketarako, ohiko ‘baño’z gainera, badugu ‘ezik’ ere: *naot nik (...) ezik auniz lekuten granuekin*.

‘Baizik’ kasurako, ‘bezik’ eta ‘ezik’: *eztute... arr oi bezik, eztute bertzeik / etzute bior bat, bastakoa ezik / etzue... etxeen ondoko alor koxkor ure ezik*.

Dena dela eta honainoko hauek aipaturik ere, artean zer iruzkindurik bazegoela irudititu zaigunean, uste hori oin-ohar bat edo besteren bidez eman dugu aditzera.

DATUEN TRANSKRIPZIORAKO OHARRAK

Bokal batzuen itxierak: *a* eta *e* artekoa *ä* idatzi dugu; *e* eta *i* artekoa *ë*; *o* eta *u* artekoa, *ö*. Inoiz, *i* eta *u* artekoa aditu uste izan dugunean, *ü* idatzi dugu.

Azken honek bitxi samarra iduri badezake ere, oroitarazi nahi dugu Bonaparteren eskuizkribuetan hitzek artikulua hartzean zernola jokatzen zuten adierazteko hark berak

idatziriko orrian² zera irakur daitekeela: «Uriz: á, eá, ía, oá, úa», azken honen kasuan, *u*-aren gainean eta tildearen azpian, puntutxo bat agertzen dela.

Ia aditzen ez diren hizkiak, honen aurreko saioan egin bezala, parentesi artean idatzi ditugu. Zalantzarria iruditu zaigun hitzaren ondoan, parentesis arteko galdera-ikurra (?) idatzi dugu eta harridura sorrarazi digunaren alboan, harridura-ikurra (!). Halaber, pasarte ilun batzuk parentesien arteko eten-puntuak idatziz (...) ekidin ditugu.

Kakoak [] erabili ditugu inoiz, hitzen edo esaldi motzen bat testuen barruan tartekatu dugunetan, hauetan jasotzen dena argitzeko asmoz.

Beste kontu bat da galdera-ikurrena. Irakurlea ohartuko denez, zeinu hori ez dugu soilik galderetan erabili, baizik eta berriemaileak zenbait esaldiri galdera-itxurako intonazioa eman dion hainbat alditan ere bai.

Azkenik eta gure ohiturari jarraikiz, bi eratako azentuak erabili ditugula esan beharrea gara: indar edo intentsitate handikoa bata (´) eta hori baino txikiagokoa bestea (`).

SAIO HONETAKO BERRIEMAILEEN ZERRENDA

Erro

José Villanueva Zandueta, 1911n sortua

Alicia Villanueva Zandueta³, 1930

ama: Erro / aita: Ureta

Olondritz

Faustino Campos Expósito, 1894

gurasoak ere olondritzarrak

Aintzinoa

María Zubiri Goñi, 1904

gurasoak ere aintzioarrak

Martin Erro Goñi, 1910

aita: Aintzinoa / ama: Urdirutz (Artzibar)

---oOo---

² *Bonaparte ondareko eskuizkribuak...* izenburuko liburuen azalean ageri da hau.

³ Esteribarko Usetxira ezkondu zen andere Alicia herrixka honetako Santiago Orradre jaunarekin. Aldiren batean edo bestean hari grabatu laginetarik batzuk bereizi ditugu hona ekartzeko. Begiratu batera, ez zaigu iruditzen Usetxiko hizkeraren eragin nabarmenik jasan zuenik.

ERRO

José Villanueva Zandueta

Nondik nora ibilia, lehenengoz kontatua (1987)

– Sortu zinen Erron, ezta?

Érron, bai.

– Eta zazpi urte izan arte...

Sei... sei urté, zázpi betèzen nittué enéroan ta, dizienbreán? juan giné... bórd'átera, bórdálde batéra. Ta, án pastu gintué... zázpi urté? ta geró andík juan giné bertzé bordálde batera, án pastu gintué bórtz urte, ta geró, juan... giné berríz Erróra, t'Errón pastu gintué geró...

– Zenbat urte zenituen Errora itzuli zinenean?

Pues... sei, amaíru, te bórtz emezórtzi, emezórtzi urte, e? emezòrtzi urté... béteik, itzúli nitzélaik berríz Érrora. Óite... òite bederátzien, itzúli nitzé berríz Érrora, t'Errótik? juan giné berríz Usétxi, or èrri koxkor bát badá? Zub-, Zub(i)rítik, ba! ezkér, góiti. Arará juan giné berròite... berròite bátian, Errótík? Usetxíre... Usétxi, bai.

– Orduan euskara fuerte zegoen Usetxin, ez?

Bai, bai; ordúen... déna, larreán béti úskeraz, e? Ta geró, bortz urtén buruén? àtra giné? bortz urté pastu nitué Usetxín? te, bortz urtèn buruén? juan giné Esnótxa, ta yá ez, uskerá yá...

– Gutiago Esnotzen, e?

An bátre! an uskéra... ez zekién e? etzé, etzé uskéraik yolásten Esnótxen.

– Erran duzu sei urtetan zinelarik joan zinetela borda batera; ze izena zuen?

Bordá Zabaléa, la borda Zabaléa.

– Non zegoen?

Erró ta Zilbétin értian, bixkér bátian dao, etxé bat, bakárra; ta geró, beitió, berríz? badá bertzé bordalde bát? uré, Juantxenéko Bórda. Errón, Zabàlekòea dá? ondár, ondár etxéa ez, ondárren altzínékoa, etxe áundi bet, eskaléra batzúk... arrízkoak tu. Te Juan-txéna berríz? emén, karretérain kóntra-kóntra, etxé aundi bet, balkónak... karretérara maten tú.

– Zenbat urte egin zenuen etxe hartan?

Zazpi urte.

– Eta gero, hortik beste borda batera...

Bai, orí? Agorrétako Fernàndonéko Bórda.

– Hori, beraz, Agorretan dago?

Agorrètakó... términoan, bai, góiz-beiti, bixkérrian, Agorréta ta Zilbétin értian ere. Ta Zilbítire⁴ karretéra bazíle, éztait⁵ pastu zerén; Zilbitíre pastu zerá?

– Bai, bai.

4 Lehenxeago *Zilbeti* erabili arren, aldi honetan eta baita geroxeago ere, bokalen asimilazioa darakusan *Zilbiti* erabili zuen berriemaileak. Usetxi herriaren izenarekin ere berdin jokatu zuen, batzuetan *Usitxi* ahoskatuz.

5 Berriameileak *eztakit* / *eztagit* / *eztait* erabiliko du elkarrizketetan zehar, baita *etzakit* ere.

Pues, bixkér batetik olá, bixkét artzen dúte? ezkerretaik segídoan olá, bai, dagó étxëa, karretëra bíxte-bísten, bai. Ór bi étxe diré, óri... Fernàndonéko Bórda? ta Etxebérriko Bórda; bíek eman gintué guk, bai. Lemízik juan giné Ferràndonéko Bórdará? ta án... bi urtéz o olá pastu gintué? ta geró, àrtu gíndue bertzéa, Etxeberrikoá? ta, Etxeberrikoán bizi... tokí obía zué, ta pàstu giné Etxebérriko Bórdara ta, bíek emán gintue, bórtz urtez. Ta, suérte txárra izén gíndue? ta, aspertú te juan giné Erróra berriz.

Harri-erauntsiak eragin txikizioak, lehenengoz kontatua (1987)

Urtè batéz? kosétxa déna eman tzigú arriék? eta, egún búru ardí il tzezikígú.

– Ehun buru ardí, e?

Bai, labetanogéite... eztáit, zenbát... gintú urriék, dénak, óriek bérak.

– Horiek dira ama izateko, ez? ‘parideras’ edo...

Bai, órien... bai, záude; ‘corderas’ y ‘corderos’ déitzen duu erdáraz, ta ‘corderas’ gintue... labetanogéita iágo? ta dénak il tzezikígú.

– Bai? eta urrixak ez zirenak?

Aék kendú gintue denák, aék kendu gintué... arágiteko.

– Horiei euskaraz nola (erraten) zaie?

‘Corderos’, óri... azúri... aríköak; aríköak? eta...urriék, bai. Ta aríkoak kéndu gintué denák, eta... urriék? utzí gintué altzínékó? ta, il tzezikígú dénak, urbilén prímeberan, urtéa... urté t’erdi o óla zütélaik, bai. Ta, geró, àrri-erauntsi orrék eré amabórz burú il tzezikígú? (zuzenduz:) il zizkígú? mòxtu berríek arrápatu zizkígú, te... gabás, ezkíndue bíldu? atsálde txárra... patu zué? paràtu zué? ta... àrri-erauntsiekín? amabórtz il tzezikígú, San Pédro egúneiki. Ta, aspertú? te, juan giné Erróra bérriz bizítzera, ta erráteunt, Errón? amabí urté nik usté pàstu gintue. Ta geró? máix-, máixter, ta nausíe bizi zé Esnótxen, ta Esnósco etxéa... ttikíe zuéla? familíe aunditú? te, despèitu zigú berá tortzékó bizítzera. Ta orduén juan giné, Usitxíre.

Gerendiaingo eta Arriasgoitiko balizko euskaldunez (1987)

Bixkarrét? uskéras Gerendiáin, eztáit ya áitu uzun, Gerendiáin dá.

– Bai, aditu dut, bai. Hor ez da euskaldunik...

Or... eztáit nik éz, segúroao.

– Bada emazte bat xahar-xaharra, kasik ehun urte dituená...

Eugiár bat badá or, bàlin bedakí euskeráz, eugiárrak báí yakinen dú.

– Bai, baina, orduan ez da jada Gerendiaingoa...

Ez, emengúa ézta, ez; Gerendiéngöa dú... máztea o ándrea. Guk andréa deitzen dugú.

– Gizon bat ere bada, zerbait dakiena, baina herrian berean ez, Luzaideko Ondarrolan ikasi omen zuen.

A! bai, bai, ttíkitto at, án bizi dé betí etxé koxkór batean.

– Ezagutzen da berehala bere euskara ez dela inguru honetakoa...

Ez; en cambio, Lintzoáñen ta Meskirítzen? an, len? dená úskeraz, ta Bixkarréten bátre. Bixkarrét éztaít, betí izen diré karabinéroak, ta orréngatik dén o... eztaít betí’ré, Bixkarréten ézta, éztút záutu ník uskeraik. Bueno, lengó... neré aiték, t’amén adinèkoék?

oiék bai, yosatzen⁶ tzutén pixkét uskéra, bàñe órði béiti ez. Orái badiré, Bixkárretén, ní bezéin zárrak o zárragókoak? eta... iz zénbait xueltóa yakìneunté uskéraz, bertzéla bátre. Ferràndonéköa? mutilzèr bat án? ník beñó iguál lau-bórtz urté... o yágo, zárrago da, ta arék eztú iakinén... bátre uskéraik, itz xuélto. Ta geró arén... arrén lengúsie, bertze bát berríz? karretérain kóntra bèrtze étxe aundi bét? ure eré soltéro? arék eré itz... bakárren bat; bertzék? ník usté eztutéla iakinén, uskéraik.

– Eta Erroibartik beheiti, Arriasgoitiko euskaldunen berri baduzu?

Ez.

– Hor, Urrizelkin eta...

A! or, Arrasgóiti; Arrasgóiti oná, onáta izen bear diré.

– Eta beheitixeagoko Zalba, Zuntzarren eta herri ttiki horietan...

Ez, or, ór ézta uskédunik, ez. Ta, Ardáitzen? Ardáitzen akáso, baña eztáit Ardáitzen ere bízi den; Ardáitzen eré, segúro...

– Ardaizko bi anaian arreba Eugira ezkondu zen, Lusarreta du apellidoa. Zure emazteak, eugarra izaki, ezagutuko du...

Bai, bai. Ardáitzen, eztákit, eztáit, uskéra... eztáit, eztá aunitz e; uskédun áunitz ézta Ardáitzen náski, e? Ardáitz, jendía zàutzeunt ník? óla, bístez, bàña Ardáitzen? gúti egon náiz ní; urbíl de Errótik? beña... eizíe-ta pàsten nitzé andík? baña, Ardáitzen gutí eon náiz ní. Geró? Sorogáña joaten tzirá⁷ Ardáizkoak eré, baña, enáiz oroitzén uskéraz... yá ibiltzen tzutela.

Sorogaingo Borda ezagunaren ingurukoak, lehenengoz (1987)

– Eta zuek noiz arte egon zineten Sorogainen?

Iruètanogéite... bórtzian átra gine, el año sesenta y cinco.

– Joño, ba ni joan nintzen hara aspaldi, mendiz, lau adiskiderekin, eta gau bat pasa genuen han, baina ez dakit seguru zein urtetan izan zen; hirurogeita sei-zazpian edo hola?

Non... nón pastu zinduté gába, beiti? etxe bèrri betián?

– Etxean berean.

Bàña beiti? xélai, xelaián?

– Ez-ez-ez... barnean, lehenbiziko pisuan edo hola.

Bái baña, gu... bizìtu giné bederàtzi urtéz, goitíxeo badá etxe bat, ta geró? gú an gi, egòn ginelaík? in txuté beiti etxe bát ederra; án pástu zinduzté⁸. Án urte bát bakarrík pastú gindue uk; uré, etxe úre ín te... pastu giné ará, ta urté batén búruen atrá giné gu andik.

– Eta zuek ateratzean, nor sartu zen?

Bertzé... bordà bat dá an, alánbratik kánpo, bordá xár bat; ángo etxéko alábak, eta... senárta bea(r) dizú? Elizóndoköa, Elizondóko...

– Eta emaztea, nongoa?

6 ‘Yolasten’ bide da guk *yosatzen* aditzen uste dugun hori.

7 ‘Zire’ erabiltzen zuen ohiki berriemaileak, eta horrelaxe eman zigun halaber Yrizarrentzako inkesta egin genionean. Noizean behin, baina, horrelako aldaeratxoak ageri dira.

8 ‘Zindute’ itxaron zitekeen hor, adizkia pluralizatu gabe.

Angò berekoá, bordàlde artekoá.

– Mezkirizko parte da hori? edo...

Sorogáingoa!

– Bai, baina Sorogain zein herriren parte da?

Sorogáin? Bixkarretára pertenitzen (sic) du; Sorogáin dé, Valle de Erro. Te geró, ballé? Errókoa, bàña pertenitzen tú Bixkarretára.

– Bide nagusitik Sorogainera, zenbat dago?

Boz, bórz kilómetro naski.

– Kotxearekin joaten da, ezta?

Bái-bai-bái, enbreátui taó, bai... atári bereráño, atári bereréño jua daiké kotxéiki(n), ta ataritík? jun góiti're bái bàña, atári béreráño; atári bère-beretík? pásten dá... kárreté-
ra. T'amárr úrte pastú nitué an.

– Eta zertan, behiekin eta hola?

Aldèrdi guzietán lanían áitu biar; an? béak, ìdi te béak, biórra, árdiek... ta, ólloak eta txérriek eta dénetaík! bai. Ta geró? an, aziènda auníz juntèzen dá: zòrtzieún, bedrà-
tzieún... juntèzen tzirén ordúen, beák eta biórra; aiéi kasú in biár. Mandúe, zàldi bét
montùreikí? te, zaldíak fíte; egunóro màten nué buélta andík? ya baizén, béi zénbait o
biór enfér-, éri o olá. Ta balín bezé? pues nagusíe abixatú? pues...

Ardi eta behien eritasun eta bizkarroiez (1987)

– Ardiek badituzte beren eritasunak, ez?

Bai.

– Zera, hanketan-eta ateratzen zaien bat; nola da hori?

Patéra.

– Hori, bai, patera.

Óri gaixtóa da, gáixtoa da óri. Orrékin gúti sendátzen dire; íl e, ill é akáso? eztìre
ínen bàña...

– 'Berdete' ematen diete, ez?

Bai, áunitz, áuniz gáuze maten dioté bàña, orí bein sártuz geróztik barnerá? yá ori
eztá sendatzen... azazkálak eta dénak botá⁹ men tzaizkióte igual, da... orí, ya sàrtzen
tzaèóte yá ezurrétan, ta iguál arrák-eta ìten tzaizkióte? ezpádiozú gárbi ìten, bàña sen-
dátu? eztìre sendátzen; béin orí sartuz geroztik, adiós.

– Eta eilea (artilea) moztean ateratzen zaizkien zomorro horiek, kaparrak edo...

A! kaparrák? bai, itekáña? kapárra.

– Gauza bera da kaparra eta itakaña?

Bàña ézta, eztá, gáuze ét, ez! kapárra dá auzétie¹⁰ ta itekáña, itekáña paràtzen tzaèoté
geiaó béiei te óla, arráin értian ta óla. Kapárra, ardiéna? kapárra, bai.

– Kaparrak lotzen zaizkie ardiei, ez? hor, eile eta haragi artean, ez?

Bai, bai, bái-bai.

9 Bota hori 'erori' da; 'erori (erortzen) omen zaizkie', alegia.

10 'Vecino' bide da hori, gaztelaniaz.

- Eta behiei eta horiei parte bigunetan, ez?
- Bai, beti, pegätzen dá? orí betí sártauk egotén da, sártauk, mutúrre sártauk bárnera.
- Eta nola ateratzen dira?
- Orí? eskúz artúte... úre eskúz, o bertzeláz? óri... mákil kóxkor batekín? óla, púnte píxkét bàlin bedú? arrekín e, arekín, meizoó eskúz beñó aréki.
- Aise, e? gain-gainean egoten dira...
- Bai, ba-ba-ba-ba, eztúte mutúrre, ólaxen, píxket bezík sártaurik, den-déna gáña.
- Hor hazten dira, ezta?
- Bai, ta geró, áren kontrá? ttar bátzuk aträtzen diré nunáigo aldetik; aundiéren kóntra, iguál, zòrtzi o amár... ingúrutik iguál. Aiék, oañík, itekáin in dielaík, kapárr óetaik, bai, eta orí erratéunt, makíl bātekín, olá, o púnte, edozéin punté píxket duenekín? dé-nak, juàten tzará gárbituz... bai.
- Eta behiek, aski sufritzen dute?
- Bái-bai; géro iguál, olío píxkét eré botàtzen diozuté, olíoa... érre òlíoá? ta, píxkét e, astén deláik ótzen? beró, auníz beró bota gabé? uré? ón izeten dá ba, botátzèa. O bértzelaz, zòtal píxket, zotála ere botàtzen gintue-te úk...
- Eta ardiak, batzuetan, paratzen dira eroturik, ez?
- Bai.
- Eta bueltaka ibiltzen hasi eta...
- Bai, bai, bai-bai.
- Ba hortarik ere sendatzen direla aditu dut zenbait lekutan...
- Oiék, eztút, eztákit noiz, sendátzen baña, zenbáitek oiéi? ingúrun paràtzen men tzaëo-té? árra, ezt-, zuék eztáit nóla déitzen, ‘gusano’.
- Harra, harra.
- Árra, ár bat, ta arr urá? atrá bear men tzaëote. Ez, ni(k) éztut béin ere áta; guk, egóten tzielaík olá? iltzén gintue.
- Bai? zuk zerorrek hiltzen zenituen?
- Bái-bai.
- Eta balio dute jateko?
- Bái-bai, eztuté... arr òi bezík, eztuté bértzeik já ere, arr ói doi kébé? pues... olá, bueltá manázten díote, bai. Pues, ar bát, aträtzen men zaoté? eztáit, bueno, adárren gibélian o... adárren gibélean naskió, ta ordík, xilo át ite(n) dakiénak? pues xilo át ín te, arr urè atrá? ta, sendátzen mén dire. Baña errán dut ník, gu, gúk eztugú ardí ero áunitz izan em’éz, bèña bakárren bát izén dugu, e? ta buéltaka, buéltaka... ìl dire.

Etsaingo balizko euskaldunetz + ‘yarduki’ eta ‘yolastu’ (1987)

- Urte batzuk Usetxin pasatu zenituela-eta, ezagutzen duzu Etsaingo euskaldunen bat? Ez, eztizút, eztizút erráin... ór bìzi ze bát, Etsàingöá? calle San Francisco...
- Duela denbora gutxi eskela bat ikusi nuen: Francisca Uriz Zubiri (...).
- A! juàn den eúnean il tzé.
- Ezagutzen zenuen?
- Bai, ìl tze maztèki uré, juàn den eúnèan il tzé.
- Eta eskelan paratzen du (...), eta Matías eta Eulalia Eugi.
- Bai. Matíasék? Matíasék badàki uskéra bai; orí Agóitzen bizi dá, Matías Agóitzen bizi dé.

– Ez dakizu Agoizko zein lekutan?

Tiendá du, bai, tienda.

– Ez dakizu zerena?

Eztizút erráin zeréna baña, eméndik sartú... Agóitzen? ta... fíte, olá, karretérati... ézker dú; sartú te frángo fíte, ézker. Ba! nornáek erráin dizu, Matías Eugí? nornáek erráin dizu.

– Ezkerretara? Agoitzen sartu eta franko fite ezkerretara?

Bai, emendík? eméndik juané, e? Urrózkoti. Pues oiék? Usët xíkõa tire oiék!... oiendáko ni néngo maiztér... Usetxín!

– Baina nor da Usetxikoa? hau?

Bai, Matías óri Usetxíko sémea dá!

– Ez, baina nik erraten dut Etsaingo norbait...

Orí? orá il dén goí?¹¹ Usitxítik zegó espòsatuík Esáíña. Matíasén... arrèba oí? zé Usítiko alába, bàña zegó espòsatuík Esáíña.

– Baina, izatez, Usetxikoak dira...

Bai, bai, Usët xíkoak.

– Beraz, Etsaingo inor ez duzu ezagutzen?

Ez, ez, Esàingoak yá... orrén a-, alábak izein diré ya oái, senárta il tzekió aspáldi, ta alábak eztúte yakinén e uskéra. Ník orrén senárta enué zautzén ere, béra... màzteki oí bei, bàña senárta éz. Esáíñen ére, nik usté uskéra gúti yolásten den; ník uste baetz; ‘yolástu’, gúk ‘yardúki’ ere erràten dúgu, ‘yardúki’.

– Zuek ‘yarduki’ edo ‘yolastu’?

Bai, aunitzék ‘yolástu’ deitzeunte. Gúk e, erràten dúgu: ‘gúti iardùkitzén da’, o... ‘iardukitzén da áunitz’. Guk, gúk e, ‘yolástu’ erràn bearreán? erràten dúu ‘yardúki’; orá(i) eztái(t) zéin den, zéin den...

– ‘Yarduki’ non erraten da gehiago? Usetxi aldean?

A! pues...

– Eta ‘yolastu’ gehiago Erroibar aldean?

Gu, guk, be!...

– Gurbizarko Martín Marmaunek ‘yolastu’ erraten du...

‘Yolástu’? gúk ‘iardúki’ ibiltzen dugú, èztaít; uskérak ére anbértze, anbértze...

Hikaren inguruko kontuak (1987)

Erdáraz eé, ník e, ezpáit konfièntza aunitz? níori kasík erràten diót ‘tú’; bueno, kásik diot, e? ‘usted’; kostúnbrèa, onà o gáixtoa? kostúnbrèa. Aunitzek: ‘tú, tú’; nerí etzáide atératzen, ezpàut konfièntzaík? ‘usted’. Zúri, zuri’ré? erdáraz, ‘usted’ erráin dizute, juntétu delaik. Ikétan ez, etzáide gústetu neri, óri, idúritzen tzaidé aunitz tsúsi ikétan, yolástea; etzaizú iduritzén zuri?

– Ba, ez dakit, baina jende aunitzek bai, horrrela pentsatzen du.

11 G protetikodun izenorde eta erakusleak oso urriak dira Erroibarren, Artzibarren eta Aezkoan ez bezala. Erroko aldaera oinarri harturik, halako batzuk aditu ditugun herriak honakoak dira: Lintzoain, Erro, Gurbizar, Urniza, Eugi, Usetxi, Leranotz eta Ezkirotz. Beheitiago, aldaeratik at, Ilurdotz ere bai.

Ní alá pentsátzeunt, ikétan aunítz, auníz... brúto, iduritzén edo, eztákit.
 – Baina familiarragoa, intimoagoa da, eta zenbait lekutan erabiltzen da.
 Bá-bai, nik erá (sic), errán dut. Guré aiték bėti erràten tziú: «I, guái arára» o... «Atórr ónara», o «Kárrak aláko gáuze», o «To, tó aláko gáuze» o «Tó aizkóra» o «To...», óla, bėti 'to', 'i'. Baña gúk? anàien erteán? eztúgu... eztúgu olá yolástu¹², betí zú?...
 – Orduan aítak, nola erranen zizun 'he venido de Pamplona'?
 'Tòrri náuk Iruñétik, tòrri néuk Iruñétik'.
 – Eta 'voy a Pamplona'?
 'Juàn biar diét Iruñéra'... 'tòrri néuk Iruñétik', y la otra? 'juan náuk, juàn biar diét Iruñéra'.

Errepublika denborako euskarazko lehia (1987)

– Eta Errepublika garaian, zer gertatu zen?
 Pues hubo un concurso.
 – Erran, erran ezazu euskaraz...
 Errepublika denborán? izen tzé konkurso át Érron, ta neré bi anaëék? irèzu zuté¹³ prémioa, ta etzé bértze uskèlduník Errón. Ta orgátik errataúnt e... etzelá bértze uskèlduník, guríak ezík? ta aiéi man tzioté prémioa, uskèraz... yárdukitzen zutéla óngi.

Nondik nora ibilia, beste egun batez berriro kontatua (1987)

– Zurekin egon nintzen egun hartan erran zenidan sortu zinela Erron.
 Érron, bai.
 – Eta handik urte batzuetara joan zinen Agorretako muga inguruko borda batera...
 Zabaléko Bórdara, án daó, Zilbétitik on-, Zilbétitik Agorrétara biztertián? bíxker bátian, bi... bí etxe diré, bát goití bixkerrián? da bertzéa... beitióo, oyán baztárreán.
 – Zilbetitik karretera nagusira atera baino lehenxeago, eskuinera?
 Andík karretéra urrún de.
 – Bai?
 Bai, zúk erràten duzún oí? Agorretáko bórda tiré oëek, Agorrétako bordetáik? kára a kára dago án... frángo urrun, Zabaléko Bórda, bixkár bátëan; yà an ézta karretéaik te já ere, déna oiána, aldèrdi gúzietaik.
 – Zenbat urte zenituen hara joan zinenean?
 Sei úrte.
 – Sei urte bitartean Erro herrian, kaskoan...
 Bai.
 – Eta sei urte zenituelarik, borda horretara...
 Bórda ártara, ta án pastu nitué? zázpi úrte. Ta... géro ándi? despatxàtu ziguté? maix-tèrrak giné? ta, torri giné Agorrétako bórda óetara, bai, ór bietán bizi... karretéatik

12 Berriemaileak aurretik bestelako iritzia eman arren, *yolastu* erabili zuen oraingoan, testu hauetan zehar behin baino gehiagotan dakusaguna gainera, biak baitzerabiltzan, *yarduki* eta *yolastu*, oharkabea agian.

13 Asimilazioa bide da hori, *irezi* (= irabazi) *zute* behar baitzuen horrek, antza.

olá, segídoan daó bórda, Ètxeberríko Bórda, ta, bertzéa, aràtaxaó? uré, Ferràndonéko Bórda, bai. Ór bizìtu giné börtz urtez, òit'amarréraño. Oit'amarrían? juan giñé Erróra berriz; òit'amarréтик? berrogéite... bát? finìtzerañó? eon gíne Èrron, ta geró juan giné Usítxíre, ta Usítxin esposátu ginä, berròite bíen, bai. Ta, án pastu gintué börtz urtez, ta geró andík juan giné Esnóttxa. Esnóttxen pàstu gintué irú urte, ta geró? torri giné Ollokíre. Ollókin pàstu gintué börtz urte, ta geró ordík juan giné Sorogáña.

– Kontxo!

Je! maixtèrrak giné? ta, uztén tzigutén lékuen ezín géizke bizí? te, kontén ginén lekutík despátxatzen tziguté? ta... ta geró? Sorògandík torri giné Ollokíre.

– Sorogainen, zenbat urtez?

An, amárr-améka urte. Zerbáit tokátu zegú, zérbait tokàtu zeigú... ibíltzia; maixtèrrak óri dú.

Gerendiaingo balizko euskaldunetz, berrito (1987)

– Sorogain, hori Gerendiaingo parte da, Bizkarretekoa, ezta?

Bixkarréten uxkél-, uskerá gúti.

– Ezagutzen duzu horko bereko euskaldunen bat?

Ba, pues, eztáit, ník eztákit, ez, uskeldúnik eztáit badén, badén Bixkarreten; ez-páda Eugín, Eugíko at, juan dá bizitzerá orái Eugítík, kantéarak arràpatu zió etxea ta, arará, Eugíre? (zuzenduz:) o... Bixkarretára? bertzéik eztákit báden uskaldunik, Bixkárreten.

– Baina hori Eugikoa da; Bixkarreten sorturik, ez?

Bixkarréten, zar, lenakó? ní beño auníz zárragokoék? bazekité uskéra baña, neré adinekoék ta oéék? eztút autéman yolásten uskéra. En cambio, Lintzoáñen ta Mezkirítzen? déna úskera! ta Bizkarréten ez; Bixkarréten betí izen diré karabinéroak eta, eztákit òrtaz dén o zèrtaz dén? bàña Bixkarretén eztút... zarrák bai, lenagóko, iguál nere áite bañó zarrágókoak; aék bai, bázekité uskéra, óngi, bàña... neré adínekok eta uskéra, konprenditu ineunte akáso? baña, yardúki? ník ústeunt.

– Eta hemen, edo Iruñean edo Uharten edo... ezta bakarren bat izanen?

Izén dire segúro, baña, ezpáitakit ník orái nórbizi dén, Ugérte ontáa; ní andík atrá ondoán, familie aunítz atra diré andík baña, eztákit. Esnóttxen, Esnóttxén? goitíko etxe artaköa eré? arék, badáki uskéra... Genásio.

– Bai? guti daki horrek ere...

Gúti dakí?

– Bai, behin egon nintzen berarekin eta guti, guti daki.

Pues, bertzéik eztákit badén.

– Aditu dut badela Esnozko bat Garraldan, Mandazen edo; ezagutzen duzu hori?

Bai, bai.

– Horrek badaki?

Ya arék eré, gúti ník usté yakínen duén uskéra, ník uste baétz. Esnóttxén?... Genásio kénduz geroztík? gúti; bertzoát badá... ánka moztuik eré? bàña árek eré éztait, ta konprenditu inen dá (sic) arék eré baña, yolástu éztu, eztú iten; Esnóttxen eztá, eztá uskeldunik. Esnóttxen ta... Bixkarréten? Bixkarréten eré –Bixkarrét, Bixkarrét o Gerendiaín, uskéráz Gerendiaín da, erdáraz Bixkarrét– [ezta] uxkél, uxkeldúnik.

Ondoezak ageri direnean (1987)

– Mina nabaritzen duzu, e?

Bái-bai, ta arrátsean zorróka¹⁴; erótuik zaudéla bei, erràin duténa nauténa baña, guatzéan? buélta aráta, buélta onáta; ní ez lo ín? ta andréai ez útzi ló itera. Ta, emén bereán? freskátzen nágo pixkét? ta, ya, o kanpoán? pixkét freskátzen dá? geró juaten dá goatzerá? ta án lo iten dú, baña nérbioa! nérbioa gáuze gaixtóa... gáixtoa da.

Yòkuen eré? ník kartèkin té? eztút aitu néi, parátzen baitíz (!) nérbioak, nérbioak ta geró, nerbiósoa pátzen délaik bát iguál, faltátzen dú. Neré etzaidé gustetzén faltátzèa baña, nerbióa parátzen delaík? iguál erre-, gauzé errán biar eztuená? iguál erraten dú, te... etzéide parátzen, biñó, nèrbiokín? eztáki baték ze, amilduík? zé erráten duen, ta zé íten ere. Eta ní, betí izen náiz nerbióso. Nerí erráten badieté: «Oláko gáuze in biár da». «Ba! báuzu áski, báuzu aski». Ni, txutítu? te, nerí etxaidé gustátú? gaur ín, in dezakét? biárko úztèa; ník segídoan, gauzék segídoan... ítèa. Aunítzek iteuntéla: «Bíar ineunt, géro ineunt, bíar ineunt». Ník ez, ník? erráten direté? segídoan in biaut, bestéla éztut deskántsätzen.

Kantínela eta kantu batzuen apurrak (1987)

– Ikasi zenuen, ttikitan, euskaraz errezatzen?

Ez! erréztzén... ez-ez-ez; errezátzen ta, ilebétiak eta... egúneak¹⁵ eta, euskéraz eztúgu ikési beñ e. Egúneak? asteléna, àstiártia, àstiazkéna... egúnek báí baña, ilébetiák ez, illébetiák éztut ikási, ikási.

– Eta kanturen bat? kantu bat edo bertze?

Ba! kàntuen bát... e, lláburre, kàntuen bát? bai, beña gúti, gúti.

– Bai? nolako kantua?

Donostiako iru damatxo
Errenterian dendai
Josten ta plantxan badakiate
ardoa eaten obeki.

– Musikarekin? edo... ze musikarekin?

E! musíkaik gabé, alá kant-... Ta, bakárren bat, geiágo e atzénduik! aspáldi ez, eztúgu kantátzen ta, aaa!...

– Eta haurrei, ttiki direnean, amak altzoan hartu-eta zerbait kantatzen die?

Aunítz aldí bei, bàñe kasík enáiz oroitzen.

– ‘Zingulu mangulu’ edo?

Bai:

14 ‘Zorreka’ aditzen uste dugu hor, eta are, agian, ‘xorreka’ ere.

15 *Egúneak* oso denbora laburrean bi aldiz esanak eta geroxeagoko testu bateko *gu*, *ttarréak gineláik* delakoak inoiz herriren batean aditu gisako hitz-mugatze bitxiren bat dakarkigute gogora. Ilurdozko berriemaileak, esaterako, *lurre*, *lurrea* eman zigun behin, *aite*, *aitea* beste aldi batez, eta baita, mugaturik, *gatzèa* ere. Espotzen, halaber, mugaturik bakarrik, *udea* eta *gatzèa*, eta, bukatzeko, saio honetan bertan ageri den Maria Zubiri aintziorraren ahotik, *festa gatzèa*.

Xingulu mangulu
Gure aurr au nongo
Ona bada etxeko
Gaixtoa bada kanpoko.

Geró...

Bolon bat eta bolon bi
Bolon zubitik erori
Erori bazen erori
Etzen orduen egarririk.

Ta oláko... oláko tonteríe atzuk eré. Ta bèrtze zenbáit eré banekié, bàña yá, be! átze, átze in dut... atzéntzen diré gauzék! átzentzen diré. Ba! erráteunt, eee! urté ebétara allégatuz geroztík, atzéntzen de áuniz gáuze.

– Eta bada bertze bat, ‘Arre, arre mandoko’ edo horrelako zerbait?

A!

Arre, arre manddoko
Bier Iruñerako
Andik zer karriko
Boltsa bete karamelo
Arek noendako
Denak-denak neriaindeko

... nèriaindéko kantatzén dugu. Bertze át berríz badá, bueno, iguál baña, ‘karamélo’ erràn biarreán? iguál, erráteunzú, ‘boltsá beté kukúso’ (barrez).

– Kukuso da ‘pulga’ ezta?

Bai: Arre, arre manddoko / bier Iruñerako / andik zer karriko... iguál, karro at bete kukuso / aiek norendako / denak zure ipurditik ozk iteko! (barrez). Oláko... ólako tonteríe atzúk ¿verdad?... Lenaó? gustátzen tzequíre néri kántuz aitzea, bàña orái? atzéndu zaizkire báí.

Haur-jolasez ezer guti (1987)

– Bada yolas bat, ‘escondite’ erraten dena, eta (...); ‘altxatu’ da ‘esconder’?

Bai, bai, altxátu.

– Baina ikusteko nor gelditzen zen kontatzen, paretaren kontra (...); hori nola zen?

Ez zégatík, atzéndu zaidé. Zíl gortán? betí... gu, ttarréak gineláik? e... ezkíne kásik yostátzen-da ibíltzen, bétí aziénden gibeletik! ta eztut é... olá, ikési. Eskólan-ta ní kasík enáiz ibili, gúti, gúti. Sei úrte... nitueláik? errán tzinuéla o juan ginéla bordà aietará? geró, yá bórda... bordá aietáik, ya eskólara etziné, etzìre juatén? ta, geró errí beá utxi ordúko, banítue emezórtzi urté? ta bétí alorrián ta orráta lanián? ta... ez, ez, ez! altxáketán ez, enáiz aitú ni beñ e; eztúu... kartétan ta olá báí baña, altxáketán ta... altxàketán ez, ezkára áitu apenas; ètzintuztén¹⁶ dènboraík! betí, orráta... aziénden gibeletik!

16 Berriemaileak, agian, gazt. ‘no tenías tiempo’ esan nahiko zuen. Jaun honexek, Yrizarrentzat galdekatu genuenean, *zindue* ‘zuk’ eta *zindute* ‘zuek’ eman zuen singularrean, eta *zinduze*, *zinduzte* pluralean, kasu honetan beharrezkoa ez zena.

ta... batián árdiekín, bertzeán biorrékin, bertzeán beékin, bertzeán... béti aziénden gibéletik.

Mutikotan arras bizimodu gogorra (1987)

– Eta mutiko ttarretan, zein bertze yolasetan ibiltzen zineten?

A! ezkiné juntétzen mu-, mutíko ttarretán, an, bakárrik bizi giné!

– Eta anaien artean eta hola?

Anàen ertián, ba!... gu? gaztétik? bizí txarra emán dugu, lánëan áunitz, béti lanean, bai. Ta iguál artséan, tòrri etxerá? ta iguál paliz'ét edèrra mán? ta, guatzéra.

– Bai, e?

Bai, gúk aité... àitetamák, ta geró tío at baginué Amériketan egoná? ta, pàlize áuniz mäten tzíde.

– Hara...

Bai, ta iguál lan edérrak in óndoan. Béren értian etzíre ongítu, bi kuñádoak, ta iguál birék, asárretzen tziré? ta, palízen béta. Geró, neré amítxí, amítxi zenak eré, nèri auníz maite ziré, t'astén baziré nerí mokokán o olá? amítxí segidóan e, aldéa permé, álde atràtzen tzé? ta, orduén nerí palíze. Gazté... gaztéan, bizí txarra eman dugu; lanéan aunítz áitu? eta palíze aundiéna. Ník iguál, egurré iàusten gindué Errón e, egurré bádakizu zér, 'leña'. Libré (g)indue úk? egurré iautsián bordàldetáik? bórda, bí bordá... zire án? bíek aparíte baña bí bord-, bordetákoak? iáusi, libre gindué? egurre iausterá erríre.

Ta pagàtzen tziguté borz xuéldo, kárga, ta banué nik eguné? iguál zortzí, zórtzi-bederátzi urtetán, iguál sei kárga egúr, o ménditik iautsi erriré? ta, ùtzen tzuté, etxétik kará a kará züté? ta erlójue eskúen eoten tzén béti or tzéna, yá biéje bakárra... zénbat góstá tzequíre, góstán tzeqiren. Ta biéje batián, góstàtzen bázekire ordú kuárto at iagó? yá nón eon nitzén ordú kuárto ure, ta iguál, ainbéleko palíze ematen tziré!

– Eta aita ez zen haserretzen tio horrekin, tratu hori zela-eta?

Be! iguál, geró palizé ematen tziúte aiték iguál bertan; aite'ré... burúkoan, yotú nau¹⁷ aunítz, yótu aunítz. Erráteunt, nik... e! zenbàit aldíz? amá juaten tzé, àma zená, kàrgatzerá ori, biorrá o zaldíe o zer dé(n)? ta, ellegátu... ellegátu Erróra? Subíza, aítú izein duzú Subíza!

– Bai, bai, bai...

Óri, komerzió baitzé, ta arará iàusi iten nué úre, Ta iguál sokák, laxtú non-, emén bezéla gàrrotéák? eta, egúr bet ártu... lurretík? eta, al dén juán? ta, arekín, guardatzén nitué denák, lurréra? ta geró, pilátu; enítze ellegátzen deskárgatzeko abriá? ta geró, erráteunt, séi kárga iáutsi ondoán? iguál, àndik ártzen anímeleko palíze. Amárr úrte o óla izèin duté? ta, Zilbitíre, eskólara juatekó? án-da juntétu ziré, bestéiki. Ta bi ilébetez, bi ilébetéz juan biar nuéla... éskolala¹⁸. Pues, Zabaléko Bordatík, Zilbitiré? ordú et, ordú et bíde bazé.

– Ordu bi, e?

17 Aldi honetan, bai, egokiro jo zuen aditza, Yrizarrentzako bilketa egin genionean, 'zuk, hark... ni' saileko erantzun guztiak triperpersonalak eman bazizkigun ere: *dirizu, dire, direzie, direte*.

18 Horrela aditzen da argi eta garbi, zaraitzuar erara, nolabait esateko.

Ordu ét bíde. Juatén nítze, bordátik Zilbitiré? ordú et, ta eskólan-tik átra? ta bèrtze órdu et Zabáleko (B)órdara ta, iguál etxéra... bordára elleátu ordíko? abríak kargáturik, t'egurre zegó? igórtzeko ení Erróra, bérriz, kárga eurréiki. Ta Erróra ellegátu nué (!) iguál ilúnduik, ta, án deskargatú? te, konprà ín? pues béti, o azúkre o... edozéin gáuze etxekó? ta, etxéra. Ta bidemòn goizián? bérriz, lo ín? yáiki? te eskolará Zilbétire, ta, artsían? berriz, abría prestátuik Erróra iáusteko. Orí amárr úrtetan, ta, ilébate bát et'érdi nemálaik eskolán? bí ilebete pagátu eskolá, eskòla-sarié? ta, ilebete bát eta erdí... nemálai(k) eskolán? etxéan fálda iten nuelá? ta, eskólara jún gabe. Nóla bízitu ber é!... tte!... Ta palízek? bu! palízek? aliméleko palízek. Kláro, bérak gáizki eldú zira, arrón gaizki, bí kuñadoák? eta... arrón gaizki.

– Eta zu, gainera, anaietan zaharrena...

Zarréna, ní zarréna.

– Eta gehiago pagatu behar...

Ps!... pues, eùn betés? nik, zénbat urte izèin nitué? amabòrtz urté? ta nère áite in bér zue, ze? ta, ník amabòrtz urté, amaséi betetzéko niz-, nuzké, ta, asarrátu ziré bí kuñadoák? eta nère áitek egur bèt artu zué? yotzéko, kuñadoai. Te ník, aité agarrátu? te, an bíek borrókan? ta, lurréra bota nué, fijé zaitén... ta lurréan ta, aitéi lurrèra botá ta zé in biar diozu? útzi, klaró!

– Ia-ia izituko zinen pixkat, apuratu, ezta?

Bai, útzi, ez-ez-tzärá, eztúzu ba biár áite iotzerá ¿verdad? nik eré bértzeai èz yotzeatik? agàrratu nuéla, bertzeláz ènue agarratíko, ez! agarrátu te bota nué. An bíek peléan? ta, béra, sòltatu zé berá, ta ní, botá zeláik berá? ni, txutitú? te: «Ta orái eztàkit zé in biét ári». «Bai, in tzerázu nai zúne» errán nio, «in tzerázu nai zúne; bádakizú ník eztizutelá, zúre gaiz-, gaizkí... íteati, bàizik salbátzeatik». Ta berák eré konprénditzen tzué; fija zéite zé, tokátu zaidén neri, amaséi urtéak beté gabe, ta nère aité? nère aité... óri, barrik'ét, ardóá? eún ta amár litró? fijá zaiz zé gaixtoa dén? soñán eman men dú! eún t'amárr... eùn t'amár litrokó... kubá? ardóá? soñan etxéra; an, Bixkarréten, eztaít nundík nóra.

– Aitak eraman zuen?

Aiték, bai.

– Gizon azkarra bera, e?

Bai-bai, ìndarr áundíkoa ze.

– Eta amaz, zer diozu?

Bai, orreatík jun nai zuté, or, ordík? espòsatu zé Erróra, nere áma zena. T'an, póbre aunítz, etz te... nire áma ta amítxi zéna bakarrík bizi ziré? ta berá ezkondu zé ta, deus etzuté? ta béti peón, peón ta arráta (sic) ta onáta ibiltzen tzé nee àite zená. Te geró tió... torri zé Amèriketaík? amàen anáèa? ta arék eròsi zitué ala ardíek eta orí, béak eta biórrak-eta eròsi zitué, ta orduén juan giné Zabaléko Bórda ártaa. Geró, bordálde bat fránko ona zé? ta segùrra óntan, án izin (...), iruegún, irueún buru árdiek, txíki-áundi, te béak eta biórrak eta dénak. Bàña suèrte txárta izen gindue: ùrte batéz il, ìl tzezikizkígú, labetanogéi? labètanogéita amabòrtz árdi, èze... epidémia zenbáit sartúte, ta suèrte txárta izen gindue azkénik.

Ardien adinaz (1987)

– Ardi txiki-haundiak erran duzu?

Bai, ardíek eta, geró... 'borregas' déitzen dugú erdaráz, uskérax enué...

- Ardiak eta axuriak eta denetarik, ez?
- Bai, ‘borregas’; bo! bí urtetáik? ardíek biztártio.
- Hortzak-eta urteekin neurtzen dira, ezta?
- Badíre bai, bi, bi úrte... tuteláik? bí pála atràtzen tzaióte, te irúr urté te t’eré? laú, lau, láu pala. Ta geró, séi atrátzen direlaik? ya ‘cerrada’ déitzen da; y yá irú urté ta ílabetará ya...
- Eta urtebetekoak direnean, nola erraten zaie?
- Urtè batekín? ‘lechales’, ta bì urtekín ‘primalas’.
- Euskaraz badute izenik?
- Izéin duté baña... enáiz oróitzen orai; ‘primalas’? erdaráz, ta primelák? uskéraz. Ta... lau órteeköak; lau órteeköák? ‘de cuatro dientes’? erdaráz? ta, uskeráz ‘láu ortxéköak’.
- Erdaraz beste izen bat eman duzu: ‘cerradas’, ‘primalas’ eta ez dakit zer bertze...
- Pues, ‘lechales’, letxálak dá... pues, urtía béte gabe egon dená.
- Euskaraz, nola?
- Esín, esín-ortxeán, eséne-, eséneköá.
- Eta gero ‘primalak’, eta gero...
- Làu ortxeköák? ta séi órteeköak.
- Eta ‘cerradas’, euskaraz?
- Zerrátuik, zerrátuik, zerrátuik...

Hego Esteribarko balizko euskaldunetz (1987)

- Ollokin izan zinen denboran, ezagutu al zenuen inguruko Larrasoaña, Urdaitze, Errea eta herrixka horietan, adineko euskaldunen bat?
- Bai, or, izéin tzire euskéldun e báí, baña yá... ya, ní beñó áunitz zarragó o.
- Irotz, Sarasibar, Akerretan eta...
- Akerréta? Akerréta kasík eztút zautu nik; pastu néiz aunítz eldíiz góiti-béiti óitan baña, Akerrètan bereán? enáiz egón brángo.
- Ez duzu ezagutzen inguru horretako bateonbat hemen bizi dena?
- Ez, uskéra dakínik, deník... be! énaiz, étzakit.
- Urdaizko edo Sarasibarko bat edo...
- Momèntu ontán ez (...), Larrasoáñen ta... ór ezta orái uskélduník, etzáit nik; Larra-soáñan yá ez, izéin du ùrte aunítz eztéla uskéra yolástu.

Sorogaingo Borda ezagunaren ingurukoak, bigarrenetz (1987)

- Erran zenuen emazteki hori dela oraingo Sorogaingo...
- Bàztaf zár-, bàztarr étxe ártaköa.
- Bai? inguruan bada beste etxeren bat?
- Bai, bai, orái étzakit... orái, oiék bizi zèn (!) lekuén? óri... abitazióneak eta sukéldea ta dénak, kèndu zuzté? ta, auntzék irùkitzen tuzté orai, bai. Ta arén... aizpék eta, anáeak blaiquíte¹⁹, emén bizi diré Burládan, geenák; bát Alsásuan bizi dé, Al(t)sásuan, ta... bèrtz

19 Horrela aditzen uste dugu hori; ‘baitute’ ote da?

bát, Bìxkarréten? ta bertxeák, Burládan, naskí bizi diré? oiék, zòrtzi áizpe? ta anáëak... diré. Bueno, zarréna il tzekióte juan, juan dén urtian.

– Etxe horretakoak denak?

Bai, bai, ètxe ortákoak, bai.

– Eta horietan ez da zaharrenak ere euskara jakinen?

Zarrená... zarrená íl tze; oién etxeán aitétamák bazekitè uskerá baña... semék ez.

– Eta tio-tiarik edo, ez ote hor nonbait izanen?

Ez, eztút záutu nik, eztakít; oiék barránk-, aité barrankésa zuté, barrankésa baña enáiz oróitzen... Auréliak akáso iakinen dú y ze... zé erritékõa baña, barrankésa. Ní enáiz oroitzé oráí zé errítekoa zen bãña barrankésa zéla báí.

– Zein, emaztea?

Béra, béra, Barránkakó errí bétékõa, bai... errekaín, o ugéldia o erréka o eztaít zer dén? bertxè aldettoán nik usté daon, án bereála, érrí koxkór bat, enáiz oróitzen oráí zé erri dén? baña, badakít zé erri den.

– Arakil aldean edo?

Enáizela oróitzen oráí... yá au [emaztea], áu oróitzen dén, iguál ézta oroitikó. Ta ór iten tzutzé? eztaít zenbat, zòrtzi neská? ta, mutíko át? bederátzi, te bíde sorík? bí mutíko sorí(k)? nik usté bazuztén ílek.

– Mutila Barrankakoa zen eta Auritzen zegoen, e?

Mutíl bei, de criau.

– Eta emaztea?

Bertxéa? de criada.

– Neskato?

Neskáto, bai. An, enamorátu ziré dui kébe biék? eta, ezkóndu? te juan tziré Sorogáña bizítzera.

– Andrea nongoa zen?

Andréa? eztakít etzén... Gurnizárkõa (sic) o, Érrotík beítí badiré errí koxkór batzuk, errí oietakõa nik usté zen, Gurbízar o... nik usté? Gurbizárkoa zen; eztaít segúro baña nik usté baéztz.

Marmaun gurbizartarrak eta alorreko lanez (1988)

– Gurbizarko Martin Marmaun ezagutzen dut, zuk ere bai naski...

Bai, aspáldi... xspáldi. Bai, orrék... ta ezín fuérteao daó, orí? ni beñó zárrago da bãña ni beñó fuérteao dagó, ba eztaí ori ní bezála áitu lanían, ez.

– Baditu lauetanogeita lau edo bortz urte edo...

Bai, bãña orí fréxko... lanían it-, eitúe²⁰. Betí errí oetán ibili dé, telás, télak ta, o ñe-tákõak déitzen túgu gúk, oñetàko sáltzen, ta geró, làrru erósten ta óla ibili dé? ta, bízi óna emán du. Gú berríz betí...

– Gerruntzeak-eta makurtzen, ezta?

Bai, bai, betí...

20 'Aitue < aritue' bide da hori.

– Mendi eta alorreko lanak gogorragoak dira eta...

Oiánëan ez, oiána báin-o makùrro dá alorrékoá, lengó denborétan; maldá oétan, al-dàpa oetán? altzurréiki te laeá-, laeátu iten tzé; eztaít badakizún zér den laeá?

– Bai-bai-bai.

Laëátu te... géro igíteéz, garíe dená igítez moztú? te, géro larrañéan iguál, bue! éztakít, iguál oíta amabórtz o òita amaséi eultzí? te... lánian áunitz aitu gerá leno, áunitz.

– Non egin duzu zuk eultzia?

Eultzí? pues in dút Errón, in dùt Usitxín, te yagoeník Ollókin; Ollóki emen daó Ugéretítk segídoan. Or, senàr-emazték? urtè batéz? míle errégu-gráno ite gintuén bién ártio; seieùn garí? te laeún... albólba ta... érue deitzen dúu...

– ‘Gerón’ edo?

Jirón, bai, jirón; erué deitzen dugú uskéraz. Ta zálke, ta albólba ta, nási oétaik, piénso-ta-, pènsutekó?... animélandáko, bai. Lemëxík? nik, améka... améka errègu-gári erèiki tút? idí pare batekín? botá ázie, botá minerála? ta erèiki, idí pare báteki; òite amaíru... berré(g)u (sic), neurríe ze alor bát? ìru eúnez erèiki nue. Azíe botá? minerála? ta erèiki; èzto bátek ló in biar, e? Orái? orái e... berròita amárr eo, erreugéi dé, erèikiko tuzté zénbait alorretán, baña idí páre batekín, àriaikín, améka errégu... erèikitzekó? ta azié ta minerála botá? eún kilóko zakué? bi zákuetan parátu? te, berròita amár kílo artú... soñán? ta, denák maldák ziré! málda aétan, botàtzen nué nik míneala, ta azié iguál. Ta geró idíek pixkát deskánsatzén... zutztén²¹ tziré biterttió? ta geró, laixtérka bérriz, ta idíek nekàtzen tzirelaík berríz? berríz, bertzé puxk’etián botá... minerála ta ázie? ta, bérriz! Eún, eún erre(g)ú... izen dá urtéa erèiki tutenák ník bakárrik, or, Ollókin; ór etzé bértze gauzeík? or, alòrra dená.

Ollokin zenbat familia eta inguruko balizko euskaldunetz (1988)

– Zenbat familia ziren Ollokin orduan?

Orduén? bat, bidé, irú, lau, bortz, séi familie, séi família gine.

– Denbora hartan hor bazen euskaldunik?

Ník dakítelá ez.

– Eta goitixeagoko herrietan? Ilurdotzen edo Errean edo...

Ilurdóz? enáiz beñ ére izen Ilurdotzen; baña éz, etzáide iduritzen, errí oietán bazéla uskáldunik.

– Irotzen bazen andre bat Zaldaiztik etorria; badakizu non zen?

Bai, bai... arék, bázekíla uskéra? Irózko berékoa nik usté... Esnotxén? baze bát, badá oañík, oañik bizi dé béra, ta dá espósatuik án? d’árek sórik eztít usté eztakién itz bét ere.

– Ez-ez, egon nintzen berarekin eta...

Arén, arèn seméá? emén bizi dé, guré... pisúen gáñan, gañéköan. Gu, gú bigèrrenián? ta orí irúgarrenean.

– Bere erraina Mezkirizkoa da, ez?

Ez! Mezkirizkoa ez; au?

21 ‘Zutitzen’ ote da hori?

– Ez-ez-ez, zuk erraten duzun emazte zahar horren erraina edo...

A! Uréta, Uréta; etxé bakarra dá orai, lenáo záutu tut nik án? lau, láu familiä, baña orái bát bakarra bizí de: bat, nausié? ta bertzoát errótan? bíde, ta bèrtze étxe áundi bét badá... gañeko aldeán? oré aziéndak ibili zituzté; an? bi máixter edùkitzen tzúzte. Guré, nere áite zená? an, etxé artan nik usté biz-, sòrtu zén, bai, etxé... elizéin, elizéin-tik ségidoan nóla, etxé luzé bat béite...

– Uretan, ezta?

Urétan, bai.

Harri-erauntsiak eragin txikizioak, bigarrenez kontatua (1988)

Urtè batéz? emàn tzigú kosètxa déna! San Pédro... San Pédro atsáldeaikin, dénak ¡limpio! moztú? te, urék eman, déna kosètxa! Ta... irú-bi o sorí(k) jibàtu zakizkigú... urté artan. Ta bèrtzialdé? labètanogéite... zázpi o zórtzi árdi, il tzakízkígu're, ta aspértuté, yautsi giné Erróra, ta pàstu nitué Errón, amábi urte nik usté zirén bérriz. Ta, nausie bizi tzé? Esnótzen, ta etxéak, ttípiä zuelá? famílie yá... aunditzén asi zekióla? ta, despàtxatu zigú? bear tzuéla béra, étxea.

Maixtér, betí maixtér bizitu giné? ta ordúen torri giné Usètxíre, ta Usitxín? bizitu giné bórtz urtez, baña ník enue espósatu nai etxéra, bo!... amaíru anáëa baginé? amaíru anáëa; àitetámak? amabórtz; andréa? amaxéi... ta, be! bórtz urté pastú? te, átra biar izén gindué, án etzué níok karréraik... ínén, déna, dénak gaztiák! ba! sártzen tziré iguál kuárto batián? ta, baték kordióna soñatú? te bertzéak dántzan, ta, aziénda auníz bagindué? ta ní azièndákín? an, estrabília dèitzen duú... 'cuadra'. Ta aspértú? ta atraík-ta jua giné Esnótza. Esnó(t)sen pàstu gintué irú urte, bañá, errénta aundie? ta... lúr gúti, ezín... ezín bizitu! tòrri giné Ollokíre.

Errenta ez garestitzeko hitza jan (1988)

Bádu ixtórie, bai; Ollókire torrí? tä, urté baten buruén? ien tziú, míle pézta rénta. Joé! ta, orí? fíjé zäite! èrran tziré, berá jua tzé Aóitze, ta errán tzidé: «Bueno, in bear dugú papél bat» – «Papèr bát? pues? » – «Papél bat in biar dugú, irú urtétako; irú urtétan ezpánaiz ni konfórme? zu, kondizioikín atra zaitén? ní tortzéko». Ta errán nio: «Béire, zú tortzeco balin bedá? eztáo nik papél biarrík; nik, zúk erráten dírezún egúnian? atráko naiz?» – «Bai? guardátzen dírezu itzé?» – «Ba-bai» – «Pues guardátzeintzút nik itzé... irú urtetán eztízutelá erréntaik ien». Bueno, pues, urtiák pàstu, te jua giné... errénta pa(g)atzerá? –máztea jua tzé– míle pézta geáo pa(g) átiar tzuéla. Ta «Milé pézt-, áu ta aú yolàstu gíndue», ta... – «Ítzek ermaten tú áiziak».

Bueno, ya, parátu gindué míle pezták ere. Andík, íru úrten búruen o olá? juatén da goiz bét e? ta gosáltzen ai zä. Berá, ník gosaldú nué, alòrrerá juatéko prestátuik nindéo idiekín? te tòrri ze yá? ta, berá? ta, idiek utzí? te, ién nitzé berekí? te, onék, almòrtzue prestátu? almòrtztazén ai zé eta. Gorrió paratu zé ta: «Ba! badú onék zérbait». Erráten díre: «José, bí míle peztá geéagó pàtiar tuzú orai» – «Bi míle pézta yáo?» – «Bai, baúk nok, nók main díre, bí mile pezta». Ta, errán nio: «Artzén alkó zun ór». Ni, erròtazáia,

Eguíkõa²², éztait zàutzen tzinduén, arená ze... Esnòsko etxeá? ta aréndako gíne maixtér? ta, bétí zeilé, bérriz emán bearréz árara; main tzígue lúr yaó? ta, arára. Ta ní enfádatu nitzé? ta, biziklèta artú? te, juan nitzè Eugiré? ta, ajustétu nitzé láu míle péztetan, berríz, Esnòskoaiiki.

– Eugira joanik?

Esnótxa juatéko bérriz; Eugiré? an zeón náusie, ta... orduén bertzèa enfadátuik eta, Bueno, geró? juatén gará, Esnóttxan pàsten dugú urté bat? eta errénta parátzera (sic) juán? áu te! bóz míle pézta zirela, etzírela lau, bóz míle pézta zirela! Ta «ezézt!», ta «ba(i)ézt!» eta «ezézt!» ta... Bueno, ni, denbòra ortán? óri... anùnzioá? Sorogáña solizítatzéko, ta Esnòskõák? Villanuéva? òr bizi dé oai, Iruñen. Úre... zàutzen tzíre y'óngi, enpeñátuik solizítatzéko árara, solizítetzéko árara ta; ník náí nue juán? baña onék [emazteak] etzué juán nai. Ta, bueno, pues yá, etzirá bi eún ezik fálda, plazóa akábatzeko; ta, goiz bétez juan nitzé ni orrará? alòrrerá? ta, uré juan tzé, gurè etxerá? ta arràpatu záu²³ te, konbenzitu zué? ta, solizítatu gíndue, ta, àtra giné eslejítuik, ta juan giné Sorogáña. Ta, Sorogáñen? ya, úmiak kasi larrítu zire yá? ta, ezkíndue planík bat é? ta, tòrri giné... enpleátu ziré seméák? eta, torri giné Burládara, t'emén bizí gara.

– Leku baketsua, hura, ez?

Ba! konprometidóa bear tu aunítz, áunitz. Be! neré altzíneko nausiá? án il tzuté, bi tiróz...

– Zer, kontrabando kontuak edo?

Áuniz, áuniz peligrósoa da úre, áunitz. Ta, ni? an, lo ín, nègu gúzie... lo in dút kòntrebentánaik gabe, krixtálak bákarrík, te oláxe tu léioak apál-apála. Ta nerí níok eztíre... eztákit ze in tzuén, gáuze zenbáit ezín bíarra in tzuén? o... eztákit beti eré, ník erráteunt: ník, ta... bordáko ataría? útzi, bertziálde. Axérie, axérie ere sàrtzen tzé estrábilera... ollòak ematerá! txakúrrä, atárien lótu bear nué kadènaikín! bertzeláz ze? barnétik ebátsi in tzizkígu áxeriek... olloák! fij záite nól-, nóla, nóla zeón étxe ure!... Ta emén, aex-tián kusi uzún néxka áu?

– Bai...

Orí? pues, bétí nigárrez egòten tze án! bakárrík egòten tze án? iendetán? ta, be! aspértu giné? ta, utzí te Burládara. Ta gú, gu atrá? ta, juan tziré orái daudenak. Ta oiék badamaté? pues, oiteláu urte, oiteláu urte yá!

– Eta beheitiko etxean, urtebete erran duzu...

Urté bat, bai.

– Zein da etxe hori?

Bai, lenáo? goití, etxe xár bat badá, or ardíek irùkitzen tú, an bizítu giné gu, bederátzi urtez.

– Eta etxe horretan jaio zen andre hori? lehen erran duzun emazteki hori?

A! baña, ez, bert étxekõa, bertzé, bertzé autzokõá!

– Zuek bizitzen egon zineten hartan?

22 Eugi herriaren izena *Egui* biurtzea ohikoa izan da inguru hauetako hainbat hiztunen ahotan, geroxeago *Eugi* ikusiko badugu ere.

23 Agian *arrapàtu zóu te*. Badirudi ezen, 'gintuen' bipertsonalaren ordeaz, 'zigu' itxaron beharko zela, *zau* edo *zou* hau gehiago baita Aurizberri eta Aezkoa aldekoa Erro honetakoa baino.

Ez, besté auzóköa, émen, émen; eméndik góiti guazíle? orí a, atáka dèitzen duu gúk, parrill et badá? pues parrilléra ellégatu gebé? eztaít fijétu zerén, karrobide bat badá, ezkerrétaik góiti, ta karrobide artáik juan bear dá, ta án beála daó, oiánain értian kásik, alánbretik kánpo. Oién alorrá... alorráen mugetík? daié alanbráda Sorogáña, bàña oén alórrak eta etxéa? daó kanpótik, alánbreik kanpótik.

– Andre hori da Elizondoko horrekin ezkondurik dagoena, ezta?

Bai, etxé órtakoa.

– Nola du izena etxeak?

La Borda Bélta, la borda, ‘bélzak’ ièten diré²⁴. Bertzeák, zé deitzeunte? la Borda Batít; bórda óri zé... Bixkárretakoa, Batítena, bàña ebék bizítu baitiré, ta ‘bélzak’ ape-, ién tziré te? aperítzen²⁵ díre? pues, àunitzék déitzen tzuté la Borda Bélta, bèrtze atzúk la Borda Batíte; bàña... bòrda orí? zé Batítena.

Alorreko lanez berriro (1988)

– Erron egin izan duzu eultzia?

Bai, báí-bai.

– Bordetan ez...

Bordetán ere báí, báí-bai; Agorrétako bordetán? ta, Èrrokoán? ta denétan. Lenáo? lenáo déna eréikitzen tze, déna, kanpó pixkét bali-, déna, déna eréiki.

– Baina borda horietan bertze lanak ere eginen zenituzten ezta? belarrak bildu eta...

Bai, bai.

– Iratzeak eta gauza horiek edo...

Or, irétzeik éz iten.

– Belarrak bai...

Belarrák bai, belarrák bai, belarrá fránko, bàña... yágo? yágo eréiki, eréiki. Déna, or-dúen? déna... kásik déna erékitzen tzen; pixkét bálío bazué? déna eréiki, patárrak deitzen tuu... lekú me oék eta olá? pues, oék belártako. An, etxén kontrá badúu, sagói bet zar-mánta, ze orrék, Zabaléko Bórda orrék. Uré? bai, uré béti sáoi, ùre arrónt sagói ona dá.

– Sagói?

Sagóia... prau! gúk sagóia dèitzen dúu, sagói, sagóya, sagóya; erdaráz prau, ‘el prau’ deitzeunte.

Ardien inguruan, berriro ere (1988)

Ûrte bátez ór? berròita amár ardi zár ta txíkíroák, lenáo... orái ya ás-, bildotsák? gúk axúrie dèitzen dúu, axuriék? pues, orái kéntzen dirén bezála aràgitéko? lenáo osátu ta botàtzen tziré kanpóra, ta irú urtétan, txíkíroak déitzeunte íru urtetán, pues, gizendú? te, saltzén gintue. Ta berròita amár... óri, gizèndu zirán? bat é... gránoik eta já ere gábe sagói artan, oná ote den.

24 Karabineroak izendatzeko erabili bide zen ‘beltzak’ goitizena.

25 Azkueren Hiztegian honela: ‘aperiko’ (L, Duv.), pórtico de iglesia, *porche d’église*. *Aperitzen* hori, hortaz, ‘aterbetzen, babesten’ ote den gaude.

Guré tió zená? béitzen, erráten tzue: «Naót nik ór gizédu... ardiék eta txikiroák? óri... gránoik gabé? èzik auníz lekutén granuéki, arrón déla fíne». Prìmeberáko? etxué áuniz bálio, ez, iperréi kará a kara zegó, bàña larrazkènekó? arrónt ona, bai. Álaxen, álaxen pastu diré guré... gúre bizímoduek.

Arbola-mota batzuk eta 'kutsu' hitzaren esanahia (1988)

– Zer-nolako arbolak dira hemen?

Or, bagóa ta arítze, bágoa ta arítze; geró, bértze basárbole oetáik, bazìre zenbáit, bàña géro, lizérra're, kútsué, bàña... gúti. Lizérrak óla, etxèi baztarreán? ostóa itéko, axúriendáko ta... àrdiendáko ta óla, lizerr óstoa, bàña bertzeláz? arítze ta bágöa.

– 'Kutsue' erran duzu?

Lizérra... a! kútsue, bai... 'alguno', alguno dèitzen duú, kútsue; bazén lizér-kútsué, pues alguno, que había... que había algunos fresnos.

– Eta 'bago kutsue' erraten ahal da? 'algunas hayas' edo?

Gúti direlaík? bai, bai, ta arítz kútsue? ta... edozéin; gúti delaík? kútsue dèitzen duu gúk! gazté kútsue, o, o gútti, bàña... gèèenián? kútsue. Gútti ere báí, lízer gúti, bàña ba! lizér kútsue o... bagò kútsúe o àriz kútsue... nài du errán gúti; kútsuék? gúre, gúre... erranián? nai dú errán gútiz, gúti dela, bai.

'Venta del Puerto' ondoko lezea (1988)

– Lezeak badira hor?

Bai, an badá lezé bat... áundiä; gú're... bizí ginénetík án segídoan. An, bota zén náski or, en la Venta del Puerto, eztágit, bádakizun nún den. 'Emía', badákizu?

– Emia?

'La eme?... bai, karretéra, bai, pues ordík, kára a kará an, bixkarr artán badá etxé bat; án bizi ziré? ta, angó... mùtiko át? bóta zé según lezè artará.

– Zer, desesperaturik edo?

Bai, Amerikétará nai zue juán? ta, àitetamék etzuté dui kebé utzi néi? ta anàiak ere éz? ta, dúi kebé etzuté auníz màite eré? lan... papél ona in mén tzioté etxeán? ta... e! aspertú? te, dui kebé bota zé lezéra. Bére, bere áma zená, ordík juaník àraráño: «Benántxio! Benántxio!»... an óyukera. Iguál ilebáte baten búruen, andík kontéstatu zióla ze ártaik. Baték? bát néi te, eztáit zénbat galditzen tziotén, nai zúe sártu... atràtzerá, bàña etzióte...

– Sakona da?

Bai, Erró? Erròko át? Erròko át eré bota zé arara, te urá atra zé, àtra zúte, bàña... sartú zenák àtratzéra? erràn men tzué, béin sártu zelá bàña... etzela yágoik sártiko. Dui kébe, puskétian dú... pláno? ta geró, tú plantx'átzuk te gèro bèrriz zílöa ta geró plántxan atáka. Errá mén tziote: «Bueno, ník lotikó't? eta, sòk'atekín? lotíko túr²⁶ eta bertzé sòk'atekín? néri lotú? te, nerí atrá zarázi leméxik». Bañá? inglés, nonbáit, nonái

26 Salbuespenaz emaniko *tur* hau, 1970eko hamarkadan Izaban eta Uztarrozen aditu ahal izan genuena, ezo-hikoa da Erronkaribartik at.

estorbàtzen tzé, ta bertzèa góiti zé? ta bertzèa estórbatu zelaík? bérriz yautsiar tzué! ta bérriz àtra tzuté o, puxketián? ta, bérriz estorbátu zué ta bérriz yautsiar tzuté, kláro!

– Estu eta larri ibiliko zen...

Bai, ta errá men tzió, béin sártu zelá baña... etzèla, etzèla yagóik sártiko. D'álaxen da!

Zabaldikako Ermingo ermitaren berri (1988)

– Ermitarik-eta bada inguru horretan?

Ez, ez, enáiz oróitzen sorík, ermíteik or; Errón, Érron eztá ermíteik. Ermíte dá émen, orí... Zabaldíkän, Zabaldíke ta Ollóki... or, or, orrará? juaten giné...

– Zein sandurena da hori?

Énaiz oróitzen orai, memoríe juáten da, nerí... aisé're juatén mémorie, enáiz oróitzen zé sándu den, bàña... órr e, guzietán? ái gineláik, ze, órren san-, a! la Virgen de las Nieves, orái berríten ez, la Virgen de las Nieves. Or, julioán? julioén?²⁷ eztákit zé egúnen naskí?...

– Bortzean edo?

Ez, émen jènde askí ya(g)o, inen tzué orr elúrre, zúrie eta orí. Ník eztút sinestatzén, eztáit, júnioán, júnioáin ondarrían, nóla zurítar du óri elúrrek? be! izèin tzé... granízo o olá, bàña elúrre? elurré ézta posiblé...

– Bai, posible da, inoiz aditu dugu Izaba aldean-eta elur pixkat bota duela...

Bai, bai, bai, bàña ór... ní goitiáo bízitu neiz ta eztút zautú. Iruñè bañó bajóago dá ori, bai, Ollóki, Iruñe bañó... olá or, gúti bet bájoago, bàña... Ugértetik etá? erràteunté: «Vamos a subir a Pamplona». Klaró! da góitiogo daó, Iruñé... Ugárt-, Ugèrte bañó, ta orí Uèrtetik beàla dá. Ta ór bat-, pàtzen gindué ainbét fésta ta fuégo! juàten gine ára mezárä, mezá entzúntzera (sic), a oír misa.

– Eta zer bertze egiten zen?

Bai, pues óri, mezà entzún? te geró, pues, fésta guardàtzen gindué; yàgokoík....

– Eramaten zen akordeona edo?

Já ere, mèza entzún? te...

– Hori bertzerik ez, eta gero festa guardatu...

Fésta guardátu, bai.

Kontrabando-istorioak: 1) karabineroek mandoak kendu (1988)

– Eta hor, Sorogainen egon zinen denborako konturen bat baduzu? kontrabandoa zela eta?

Kòntrabandísten ixtóriak eztákit, be! anbértze ixtória tuzté kontrábandístek... Orái, aitú tut auníz beña orái... Bein, oròitzen náiz, or, Pabló zená, Pabló ze... neré altzíneco nagusíe an, etxé artan, ta bertzé anáea berríz? Juan Pedro, àn bertzé... ètxe artán bi ziré? ta áuek áunitz ibiltzen tzíre kontrábandoan ta.

27 *Nafarroako Toponimia eta Mapagintza - Esteribar* izeneko lanean, «Se va en romería el 15 de mayo y el 5 de agosto» dakusagu. Lan honi eskerrak jakin dugu, halaber, ermitaren izena zein den, berriemaileak ez baitzuen aipatu.

– Pablo hori da hil zutena? tirokatu zutena?

Bai, bai, bai.

– Eta andrea nongoa zuela erran duzu?

Angóa, emén, la Casa del Valle, bàdakizú? pues, antzítxo la Venta Vieja.

– Hori Lintzoainen da, ez?

Bueno, orái, la Casa del Valle... eré? botái taó, bàña la Venta Vieja aspáldi bota zúte. Ta, órgoa zé, máztea. Ta, oiék biék èldu men tziré? eztáit zénbat màndoikí? lotúik, buzténetik bùztenerá? ta, karabinéroek kéndu zezkoté?²⁸ ta, karabinéroak ártu altzíneko... mandoá? ta, remalétèk tíra! ta, bertzéak gibeletí? te, orái, kéntzen beitzioté màndo át? sàrri bíde? ta geró bértzoat? eta geró, mandó atekin bakarrík utzí men zuzté, karabineroák. Ta, eztakít noiz, no sé cuándo se habrían daö de cuenta, nóiz autéman tzutén falta zuztéla.

– Gibeletik joan ziren eta...

Gibelétik juan oyék? eta, geró, mandoák? pues, apártat-, kéndu zezkoté ta.

– Eta ez ziren konturatzen?

Ta orí errateúnt, ta batékin? o eztáit bidekín utzi zuztén, baña naskí batéki. Ta, guard-, karabinéroa kontentáo? eztáit e... geró, autéman zuteléik faltà zuztelá? mandó at bákarrik o bíde, ta bértzeak? zazí, bilé zkizu!

Kontrabando-istorioak: 2) karabineroei azpijokoa (1988)

Ta, bèrtze egún betéz? oyék, oyék ere é?... pues, txerrí-kuadríll'ét, men, zekàrrazkité Frantziétik. Ta, ála pues, ebék? atxóla, etxóla, atárití pastiar tú, tà bát, txerríkin eldú? te, bertziá, altzíndu men tzé pixkét? eta, yá karabinéroak an tzíren etxolán? ta, biék e, án sué, sùe iñík? etxólan iten tzute sùe, biék sùe iñík? eta, su óndoan yarríte. Ta, ataríe bazué, ta ataríe kanpótik exten tzé. Oyék? pues, juàten tzirélaik orráta? pues, ataríe esten tzuté kanpótik, 'furríllóa' dèitzen dúu guk, 'una andabilla'. Furríllóaí, bertzéak zé in tzue? ba andeàtu zelaík? ataríe furríllóaikín ertsí? te, txèrri gúziek... ejejé! atáritík kára-, karabinéroák aitzén tzuté txerríek? baña etz(e)ìzke atrá!... ejejé!

Geró eztákit, nolá atrá züté?²⁹ atárie... àutsi zutén? o si rancaron de... de las andabillas o no sé cómo (...), pero de todos modos, esa faena dice que le hicieron, faena in tzióte. Ta alá, anbértze, anbértze... txándrio in dioté! buuf!... bétí ortán ibìtzen tziré? etzuté, totál, ardí bakár batzuk, berrogéi o berròita amárr árdi bakarrík úzten tzuzté libré? ta, biorrétan etzuté suérteik? etzuté bior bát bastákoa ezik. Eta... irú-lau bétí? èta zaldi bét o bíde? paradáko; bertzéak? kontrabándoan dena, bízi zire. Ta orí? Pablo, ta bèrtze etxé artán bizi zenák? ere etzué... etxéin ondóko alór koxkór ure ezík? pues, kòntrabandótik bétí. Aunítz, àunítz àldíz? pues, bazíre auníz karabinéro sàltzen tzirénak, bèrtze aunítz etzirènak sàltzen, ta, bueno...

28 Ibarreko goragoko herrietako mintzaireren eragina ageri da zezkote honetan, geroxeago errepikatuko dena gainera. Hor, bien artean baina, *kentzen beitzioite mando at* irakur daiteke, aditz laguntzailea, halabeharrez, singularrean badugu ere.

29 Egia esan pluralizatu gabeko era hau, *züte* bera bainoago, *zite* aditzen dela iruditzen zaigu.

Kontrabando-istorioak: 3) karabineroei beste txandrio batzuk (1988)

Ta, salduik zegonák? nerí e-, erràten tziré: «Bueno pues, gáur juain gerá aláko lékure», bijílek ere àrràn tzuté, pasàik zíre aldérdi órtaik. Bueno, erràten nioté? ta, sospétx-, zenbáit bazíre zelòsoák? ta, errá men tzió baték: «Gáur juàn bear dugú orrára», ta, «Ez! bèzte aldéra juàn bear duu». Ta, «Bueno, pues, bèzte aldéra juan biugú; bàña guazén... Josèn etxerá? kàfe baná, àrtu biár dugu, ník pa(g)atíko izut». «Bueno, guázen». Ta, arék? papél bat eskri(b)ítu? sálduik zeónak papel bát eskri(b)ítu? te, maéan yárríik zegolái(k), nerí píxket yo zíre... olá? ta, man tziré papéla. Ta áek átra zirélaik... kanporá? ník motóa artú te laixtérka, béiti, kanbiétzeko dirézioz (barrez). Bai, kònttrandíxteki bìziar nué!... éldute sósak.

Bertzé... as bát³⁰, as bàtez berríz? èrran tzíre baték... Erróko panadéro oék, eztáit zàutzen tuzún... bai, bi ánaèak i(b)íltzen tziré kontrabándoan. Ta, errán tziré: «Gaur? ogèite bórtz zaldí... enoèatu Frantzierá? ta emàn bear tút... karretéra-karrétera, or, pístez. Ta, zurè semék bijíle zatelá? ta zúk karàbineroéi? yá entrétenitzen tuzún étxean». Ta «Bueno, oyék, erràn dutelék juan beàut...-telá? iguál dabilzté matúz (?) oek, bai».

Bueno, biztértio? paràtzen dá, Sorogáñen tzeón karabinèro át? éz gáizk-, orrén karabinèro át? karabinèroaín etxekó? familieko át? éri; erí? frankó gáizki. Ta bueno, mán e... telefónoz yo-, yolástu zioté kaboái? te, kabóak artú... karabinéroa berríe? ta, Sorogáña kanbietzéra. Ta úre, sàrtu án? ta, beála, zaldíek, dénak, bat bèrtzen gibeletík? pístez góiti. Ta, juan? ta, etxolán kànbietu zué? ta, gùre etxerá torri zé? zaldíekin juan tziré! ta, jo! ník kúsi nituelaík atárien aek! mékaguendiez!... èrran nió: «Bájense, bájense! a cada café tomarán» y «No, no, que tenemos prisa». «¡Hombre, no me haga de ese desprecio!». Ta, «Bueno, bueno, pues ya...».

Aék sartu ziré kafé artzerá? ta, seméai –emén bizi dé– errán nio: «Zázi, beña láixterká... baño yágo, e? ». Ta, laixtérka iaútsí pixte beiti? te zaldíek, dénnak! bat bertzé gibeletík píxten. Ta prísseka! príseka apártatu zuzté píxkét? ta enitzé fio ní? te mòtoa artúte juàn nitzé berríz, motóaikín. Ta, etzé zaldí bat e fálte, motóaikín... juàn ètxerá? ta: «¡Coño! ¿dónde has estaö José? has tardaö...». «Sí, ahí en la cuadra tenía un poco de trabajo y, ahí me he entretenido un poco». Konfórme; àrtu zaldíek? eta, b'àn ilúnpian pàstu men tziré, zaldí dénen ártetik, ejéje! Bertzéák? pastú zirelaik aék? zaldíek ártute. Pues, ogéite... zaldí bakàrreindekó? míle dúro, denbóra aétan, e? míle dúro gáltzen tzué, fíje zaité! óite... oitebórtz-oiteséi míle dúro gáldu zute án. Orí? orài duelá, iguál óite... oitäséi-oitazazpí urte; ordúen sosák tziré, e?

Kontrabando-istorioak: 4) karabineroi beste jokaldi bat (1988)

Ta, ba! kontrabándoan ixtória auniz badó, íxtoria aunitz! bo!... Jóe! aunitz eldíz iguál, karabinéroak, iguál, neguén ta, gabák oso-ósoak pàsten tzuzté an yókuen. Ta errán tzi(e)té neri: «Atárie yótzen badú norbaiték...» –berák etzire fio, àtratzéra, iguál, jéfe zenbait izèin tzéla!– ta: «Atárie yótzen badú norbaiték? atrá zaité zú, e? gú altxatíko

30 'Arts, arrats bat', alegia.

gará emén? ta, yòtzen bazúte atarién? pues etéra komedoreán». Sukèldetík? kòmedorerá pàsten tzé ta, komèdoreán sàrtzen tziré? ta ní atratzen nitzé? ta, iguál kontrabandístek; ta: «Zàzte emendík, pòrke emén daudé... kàrabinéruak», eta. Jóe! juáten tzirén ta, geró, atrátzen tziré karabinéroak, ta: «Nór tze? » eta: «Or, Beltzáin, Beltzáin Bordakó... nes-ká ebetaík bet zé, yá arén... óien anaéá emén tzen». Ta, jinèstatíko zuté o etzuté? baña, jéje!... ordík pástiar tzuté! éjeje!...

Ta, eee! erráteunt, ixtória áuniz bádu kontrabándoak. Geró pastú zeigu ré? kàrabiné-roak, yarríta an, máian, sukèldéán? ta, kontrabandístek yó atarién? ta, karabinéroak kòmedoréra, ta kontrabandístek sartú? te i-, yàrri án? òla zé... alkía, àu bezalá? ta pasìllo at zué? ta komedória ta. Kontrabandístek segídoan, kàrabineroén kóntra; etzíndezke utzí... yolásteik kontrá! déna gailtzen tzaude aé? ta, ixíl, señ in ìxiltzekó? ta jóe! ixíldute. Bértzek: «Zétaz erran diozié emén gaudéla?». Ta «Guk? éztou erra (sic) éz, eztúgu áuteman, así diré gure kontrá ta segídoan ixíldu diré!». Baña gúk, kòntrabandístekin bìzi biar gindué? ta ez bértzekin.

Kontrabandistak nongo (1988)

– Nongoak izaten ziren kontrabandistak?

Ba! pues kontrabandístek, pues, baziré léku aníztakó. Bat? óri, bertzé bordako oí.

– Bai, inguruko herri eta bordetakoak, ez? Zilbeti, Luzaide, Baztan eta...

Bai, Zilbé-, Zulféti (sic) ta, ba! lek-, eta Orbaizéta, Orbaizéta'ré, Orbàrizétako (sic) át, Pátxi, auníz famátue. Bu! iguál, gau étez iguál, berrogéi o berroéite (b)eór pàsten tzitue ordík? Sorogàindík? te, áuniz baziré! Egózkue ebék eta, bèrtze Loizúkòak eta, áuniz, áuniz bazíre, áuniz! Denbòra aetán etzé non irézi pezt'át? gaztèrie gúzie or tzegó? ta, kòntrabandóra.

– Ederki gizona, ixtorioak badakizkizu, e?

Ba! sobrá istória pastú tugu urrén denbóran e.

Osasun egoeraz eta bizimoduaz, oro har (1989)

Olá, [anaia] maingú geldituz geoztík, ain máingu... opératute'ré, ya, adìn oetán? bueno, ni beño gatzéago da áise! ni, ní zarréna denétan, ta orí, óri borzgarrena dá, àurridetán bosgarrena, bàña yá batú orrek eré... iruètanogèite... bórtz-sei urté, egoník zarrá ézta baña, auníz báingu (sic) daó. Bertxéak óngi diré!

– Eta Zubirin bizi direnak eta, arreba Alicia eta...

Bai, ongi izén beaute, ba! aspáldien énaiz izen arára, ez náiz etxétik orrára atrátzen. Juan dén egúnian enpèñatu zé... sémia, Sorogáña... Sorogáña jua biár ginduéla ta. Juan tzíre, berák jua tziré, familié? senàrr-emazteák? irú, nexkà ta mutikóak tuzté? ta neré máztèa. Ta ní, e? etxéan bakár-bakarrá gelditu nítze; enáiz... nekátzen naiz óra(i) áuniz!... Orái te, eúne lùzia dá, ta eún guzién an... yarríte ta, kanpòán? aunítz nekátzen naiz, ba! naót etxéan egon.

– Baina gero gustora harrapatzen da goatzea...

Ba, enáiz ni geldík e, kuadrátu zeidèna... ègotéá; auníz mobítu izén naiz baña, ya... gorputzék berák erákustén du... medíkuik obén-obèna dá... bére gorpútze. Nai báduzu ibilè te èzpazáizke ibíli... aldèrdi txarra da; 'a la fuerza, a la fuerza'... aldèrdi txarra da.

– Eta emaztekoa, ongi dago?

Maztékie bai, maztékie óngi dagó, opératuz geroztík? operátu ze, ta... operátu ondoán? óngi dao, apetíto ona dú? te, zálui dagó; úre bortz úrte... kasík? xei úrte ní beño gázteago dá're.

– Hori ere ezagutzen da pixkat, e?

Záutzen da, bai.

– Bai, adin horretan...

Bái-bai, adín ebetan yá, bórtz-sei urté... záutzen da bái; ník sorík zautzéunt? bo! juan dén bortz úrte ontan. Be! ze? zé nauzu? bizíe ála da, konfòrmatiar dá... denbórak eldú den bézala. Lenaókoaí, eee! pentsàtzen eóten bazará lenaókoaí, zalúí zinéla ta gaztía zinéla ta egóíten tzinéla ta orík... konfòrmatiar dú al duénen bezála. Bèrtze atzúk gatz-, ní beño gazteaó juan diré? ta, zé nauzu? ála da bizíe.

– Lehengo zaharrek iduri zuten zaharragoak oraingoak baino, ezta? beztitu ere...

Beztitu te... be! ta géro, lánian yàgo aitzen tziré. Orái, ya, iruétanogèite bórtz urtéak allegátuz geróztik, pues, ya kobrátzen dúgu píxket... ta, geró? bertzé bizimodue ta eré. Orái erriétan daudénak eré? iguál, labetanogei urtékoak iguál, án ibiltzen diré; Lintxoàngo óri... martxántxe txéle (?) mísmo.

– Segundo?

Segúndo, Seúndo³¹. Orí, orí? béti an ibiliko dá, ardíen gibelétik te biòrren gibelétik eta... beèn gibelétik eta geró barátzian ta... béti emén baño makurre(g)ó! emén ezpaitúzu zér in, yàn ta edán? ta paséoa mán nabozúte? kíeto étxean. Bàña erriétan... gizon adínetákoá yagó kastígetzen da emén baño. Ta emén nai bóuzu juán, 'el Club de los Jubilaos', òr batugú bíde, bí klub: mayátzein leméxikon...-tik onát? énaiz, èz naiz sártu ez batéa ta ez bèrtzèan. Totál án yarríte egotekóz? etxéan egoten náiz yarríté.

– Lagunen artean pixkat bat egoteagatik eta...

Ba! etzaidé kuadrátzen nerí, zenbaití bezalá ere, yólas aunítz ítëa; naó(g)o ník, ixíl-ixilé, ixíl-ixíle, eón bakárrik. Zenbáitek: «Bái alá! ník, olakó adineán, áu in nué ta bèrtze úre in nué, ta bèrtze in nué...». Eee! áitzin e, bértzek eré in tugú te, guréa pástui taó ta, ya, zétako rekórdatu?... Jóe! neré... oitebórtz urté nituelaík, jóe! aizkòraíkin te, trònzadóreaíkin te, anímeléko abíldedéa banué ta, bértzeik eré, oitebórtz urté nituelaik bai, nitué abíldédiak, baño orái juan tzáizkigu. Ta néri etzáizkire kuadrátzén, zenbaití bezalá, fa-, fanfarróneríe o dèitzen dugú? guk, eta grandéza, kontatzé grandézak; nerí etzaide kuadrá, nerí... ixílegó ta naiáo.

Aurizberriko harrobian (1989)

– Noiz egin zenuen lana Aurizberriko harrobian?

Errón bizi gineláik!... Bai, arará juaten gíne; nègu etés an, Jasó, Jasó baze á(n), Jasóin ètxerá biltzen gíne, Errotík, gú bi anaeák? bortz, bortz, ník uste bíltzen ginén an.

– Jaso erran duzu?

Jáso, bai, Zipriáno Jáso, apellídoa dú Jáso; orrèn etxéra biltzen ginéla lo itéra.

– Aurizberrira?

31 Gure honen aurreko saioan berriemaile izan genuen Segundo Torrea, alegia.

Aurizperrin, bai.

– Zenbat urte zenituen zuk orduan?

Pues, gérra altzinian tzé, gérra altzinián.

– Eta han harria atera eta...

Arrie atratzerá ta... geró, almadènaikín? áutsi, árriä, bai.

– Lan gogorra izanen zen...

Bái-bai; tä geró, kamionáiki paràtzen tzuté karretéra? montònká? ta geró, juàten tziré bèrtze atzúk, ‘picapedrero’ déitzen... zuté? be! màdilluxké txípi-ttípi betekín? aék xe-xéa. Guk? nik? bed(e)rátzi kilóko álmadéna nue; bederátzi kilóko almadènaikín? ègun gúzia almádenan.

– Eta pikapedreroek zuten erreminta hark, zer zuen izen?

Martilléte.

– Harekin pikatzen zuten, txikitu...

Bai, arékin pí-, guk? óla... òla aundíxeago úzten nítue arriék? ta geró, martilléte arekín? aék piketzén tzute.

– Zenbat urtez egon zinen han?

A! urtés? pues e... kantéran iguál, pues, ilebéte bát o... bí ilebéte o ìru ilebeté? pàsten tzé urtián? ta iguál, iguál bertze urtéán? etzé bate ta, batre ateratzé ta iguál, bèrtze urtéa o bèrtze (i)agóköa? pues, berriz bertz ilébeté bat o bertzé bi ilebeté.

– Kontratua egiten zizueten?

Ez, peón, péona; bórz peztá pa(g)àtzen tziuté eúnian. Erròko kantéran pàstu nitué, eztaít, bí ilebéte o... o bí ilebéte t’érdi, te geró, Errokó kantératík eman tziuté Aurizpèrrikó... gånèráño... arrié? ta geró, Àklaritá³², Aurizpèrríko kantéran? ordík...

– Aklarita?

Andík? pues, jua giné Aurizpèrríko kantérra, ta Aurizpèrríko kantéran, átra árrie, e? ta berriz e, Erróköa akabàtu zén...

(Hemen etenaldi bat izan genuen, kasetaren alde bat bukaeraraino iristean; hurrengo lerroan darrai).

... Ibañètaráño, nèu gúzien aitu zé, beá botátzen ere. Ni, denbóra... neguéna? lìduri-né³³... ilebète pare bát o olá? Aurizpèrrin, ta geró, denbóra óna zelaik? pues, biziklétan, juàten gi-, nitzé bizikletán... Errótik arará? ta án, bederátzi órdu o... zórtzi o bed(e)rátzi órdu pastú? te, artsekó? bizikletán? berriz Érrora.

– Eta bazkaldu eta?

Emàten ginué beréndue! beréndue emàten ginué.

– Eta harrobia, urrun zen Aurizberritik?

Pues, kilómetro át... kilómetro bát o óla.

– Eta beti bizikletarekin eta...

Andík? óñes juaten giné; Aurizpèrrín, lo ìten ginueláik? bìzikletá ezkínue ematén, bìzikletá etxéan uzten ginué, Érron.

32 Itxurazko toponimo hau ezin izan dugu hala denetz ziurtatu, Aurizberriko adineko bi gizoni galdetu-eta, bitxi egiten zaiela erantzun baitigute, ez omen dutelako halakorik inoiz aditu. Damurik, berriemailearekin izan ginen unean ez genuen argitu.

33 Ez dakigu zer den hori, balizko ‘iduri nue’ bat datorkigu gogora, baina ez diogu logikarik ikusten.

– Lan gogor eta peligrosoa, ezta?

A! barrenóak bai, barrenóak bėti peligrosoák! baña ník, ník kasik bėti... àrri aundí oiék? bertzék, iguál bertzék e, uztén tzuzténak, balónak bezála, erredondátuik ezín autsíz? nik? nerí, kaminéroak erràten tziré: «José ¿ya te atreves a romper aquella piedra?» y «Sí, sí, bien pronto».

– Almadenarekin?

Almadénaiki, bedrátzi kíloko almadéna. Uré, níok étzue ártzen, uré neuretáko bakárrik; gáizki dagó erratiá baña, ní nitzé obén-obéna an, almadenátzen. Ta erráteunt, áunitz árri uzté-, bértzek úzten zuzté ezin autsíz? te, «José ¿ya te atreves a romper?», «Sí, sí, bien pronto». Ta, ála austen nitué; ník ordúen, ogéite... ogèiteláu-ogèitebórtz urtetán, besóak, besóak ónak izen tút nik bėti; orái eré besóak, onáti, ník oáñik, e? anká tut, ánkak gáizki, bëña besóak? óna tút oáñik, bai. Bát bazé... Ríos, karabinéro izen tzé, retiétuik zé ta yá, adín... àdin púxke et bazué, bàña... erdaldúnek erràten duená, ‘mucho amor propio’ zué ta, ai zé arri, árrí bét, biribíl-biríle, oláxe, olá izen tzé árrie. Biríl-biríle paàtu zué? ta, nerí erran txié kaminéroák: «Ya atreves a romper aquella piedra?» y «Sí, sí, bien pronto». «Ven aquí». Joán nitzé, ta: «Ríos»... – «¿Qué quiere?». (Kamineroak:) «Déjele, déjele esa piedra, ya romperá Villanueva» – «La piedra que dejo yo no rompe ni Villanueva ni Cristo».

– Erran zuen?

Èrran tzué ta, bueno-bueno, juañ tzé neuré, neuré tajóra. Ta ándik ái ze, bénga, klin! klin! klin!... almadénak yòtzen tzué? ta, plik! almadéna orráta, bertzé, yo? ta berz plik! eskápatzen tzekió almadéna!... étzue, étzue indérrik, ta, azkènekó? errán tzire: «Vamos, vamos, José», ta: «Ríos, ahí está uste mataö? y no va a romper la piedra» errán tzio. Y «Que rompa Villanueva, que la rompa si quiere». Ta, nik? èrdi-érdien, ólaxé, árrí, izéin tze ta oláxe góra ta, érdi-érdien bórtz o séi gólpe tá're, bi áldetara, árrie ta; bí gólpe, íru maná (sic) aldèrdietá? ta bèrtze bìde o irú? ta psss, xeàtu zué, (zuzenduz:) xeàtu nué? be! bí minutóz. Ta èrran tzió: «Ríos, ya ve usted lo que le ha costaö a éste romper? y usted ha estaö mataö trabajando».

Étzekió ongí idúritzen eré, arék utzí te bertzék austèa bañá, zé nauzu? ní ordún níndeo adíñean, ta ník orduén beso ònak nitúe, ta àlmadená're òna núe³⁴, bed(e)rátzi kílókoa arék maten tzióñ gólpeá, nonbáit sentítzen tzé, e? ta bertzéak? pues, bertzéak borz kíloko... almadéna o óla züé, ta geró besóak, besotán étxue inderrík! y óri, kiderrák, éskuen buèlta mäten tzió, ta... zé autsi(b)ár tzué? klaró!

– Ongi, ongi, ongi...

Bertzè arri bét? animéleko árrie zé, jùxto-juxtóa ai, ien nitzé ni gañerá... a! kamineroák –nerí auníz maite ziré kaminéroak, kaminéroa zeó enkargátuik– ta errán tzide: «Oye José, ya te atreves a romper esa piedra?» y «Cuando le... le pierdo la cara, si me ayudan a dar vuelta, sí». «Sí, sí, ya te ayudarán». Ta, irú-lau, irú-lau, láu juáten, juáten tziré arríei buèlta matéra? begítu zé árrie zen! ta, bèrtze bátek... nai zió mán tírua, tákua; obé ze, bai, takóa man bazió, bàña kaminéroak aunítz amór própioa zué? nére-, neretáko, ta, juañ nitzélaik aurréa, bixtéra, errán tzide: «Ya tienes hasta el mediodía, ya, esa piedra pa romper».

34 Gehiago aditu uste dugu ‘nie’ hor, ‘nue’ baino.

Bueno, pues, a mediodía baño lén autsi ník árri úre, bí eldíiz or, mardánz³⁵, èman tzióte buélta? ta, ník árte-, mediodía baño lén áutsi arrí ure áise. Geró oláko arriék, auxtén nittuélaik te olá? erráten tzide: «José, vete por ahí a dar una vuelta, hacia el río, por ahí, a ver si me cojes algún fajo de leña o rama o así para llevar a casa y mientras descansarás un poco». Ta án deskánsatzen nitzé ixtepát? ta, geró, iguál, bèrtze árri áundi bet áuxtera.

– Ongi tratatzen zintuen, e?

Bai, t'erráteunt, almadèna zèrik? obèna ní nitzè. Gaizkí daó ník errátia? baña báí. Bañá... be! bertzék e, uztén tzuztén árri... gàixto guziék? neretáko, ník auxtén nitue. Álaxe.

– Tira, gustora gaude baina berandu da, hamarrak dira...

Ba! nèregatík...

– Emaztea esperoan egonen da afaltzeko...

Ník afáldu ut aspáldi! ník zortziék... kuárto gutíten o olá, afáldu ut. Zúik náuzu artú zerbáit?

– Ez-ez-ez, eskerrik asko, orain etxera noa eta...

Ník, bakár-bakárta nindègo emén? ta, zortziék, kuárto gutíten o olá? t'afári pixkét prestatú? te, ta afáldú? te, tòrri nitzé? telebisióneä, partía-ttiár nuéla; orduèn berían tòrri nítze ónara, zú tòrri zerálaik. Maztéa, sárrri, iguál guatzerá juain dé? ta, án esperátiko diré, jústo ór... éjejé!

– Harrobia urte aunitzez egon zen indarrean?

Bai, ùrte áunitz! beré altzín-, beré, berá bóta altzinéán? pues, nerè denborán? ta, áuniz lénao eré. An, bí kantèra oietaík màten tzúte órgo... àrri guzié, Zub(i)rítik asíte sorík? Zubrítik asité, órr e, óri... Ibañétako kàsko artarañó? déna, bí kantèra oetaík. Orr àrri áunitz zakála.

– Bi kantera?

Bai, Errokóa? eta Espinálgöa.

– Erron ere bazen, e?

Bai, Erròn diré? Errótík... Èrrotík goittí, bixkerrá, bederátu³⁶ te geró, béiti bàdakizú, zubí bet nola dén? karretèran?

– Bai.

Pues, zubitík? záun de³⁷, karré-, kanterá eskúintxego órtan, t'án berian daó, karretèratík eskúintxego, Errotík... kilòmetro át et'érdi o ola dá, kantèrara. Gu, irú juaten giné, aité ta... bí anáèak, juàten giné kantèrará?... irú dúro, denbòra aétan? irú dúro egúnian, jóe!...

– Aunitz?

Oj!

– Lan gogorra, e? pagatu behar...

Báño, gústoa, gústoa aí-, gústora, gustóra aitzen giné gu, gustóra. Ník erràten nue ník? ói-oi!... neretáko étze, étze lan obeík... uré baño. Aixé, aisé aítzen delaík batén, gauz'étean, nàiz gogòrra izén? aisé aitzen deláik? aitzén da gustóra, ta ní aisé aitzen nitzé almadénan? ník usté eztutén, gauz'étean eré izén... albidéde iagó? almadenán

35 Marda, Azkueren arabera, 'panza, *panse*' da (BN-s, R-uzt, S) eta 'Marda-handi' (BN, R, S), 'panzudo, *ventru*'. Harriaren nolakotasunaz ari ote zen berriemailea, biribil eta tripandia edo zela adierazteko?

36 'Meneratu, menderatu' bide da hori.

37 'Zraun de' aditzen uste dugu hor.

baño, arri áuxten baño. Badakízu, batzuek izéten dugú albidédea gàuze átean? bèrtze bàtzuk bertzerá, nerík ez, àrri auxtén albidáde auniz nue.

– Eta harrobia Aurizberriko zein alderditan zegoen? hara goazela, eskuin, ezker edo?...

Goití go-, Burgétera goazíle, eskúin, zóko átian dao, oláxéko bátian, bai.

– Orain badira txalet batzuk or...

Bai, andík, segídoan daó, o txàle aétan? bixkér, gúne bat itén du, ta geró asten dá gáinbéra, ta gainbéra uré, akabátzen délai, astén deláik... xelaiá? an, eskúñetaik, bíxte, kará a kara dago. Zelái bet, un llano.

– Eta Aurizberrikoak, langile onak ziren?

Etzé bat éz, Jasó oi... bákarrík juáten tze, etzé níorr e iágoik juaten, níor. Errótík eta Bixkarréti tā, Meskíríz te... Errótík iagóenik.

– Bazuten aski lanik bertze gauzetan? edo ‘señorito’ samarrak ziren? edo...

Aurizpérríko yendéa? errán dizút, auníz señorítoak, señorítoa ta... pixkét grandéa izen dá, oiànetík artzen tzúte sosa áunitz oiék, oián... Èspinalék? òian áuniz du! auníz te óna! áunitz!

– Ba ikatz egiten aritu dira...

Ez, ikétzi-, ikétzik ór, Espinalén, eztákit iteuntén, e?

– Rafael Urtasunek kontatu zidan, gazte zelarik ikaztokira joan eta nola egiten zuen...

Bai, nola íten tzén, báí baña, ník éztut zautú, enáiz oroitzén, zèngatik órgo arbóla déna eon dá materiélétako, ta bertzèá? sàltzen tzuté egurtéko, sèrreriéra o... éztakít.

(...) zénbait gine, bertzeláz ere éz, bàña kantéra(n) àitzen giné? ta, iguál artséán, pues afáldu te ixtépat juáten gíne... al bar, ta, án juntètzen giné, kanteráko, olá, kuàdrill ét? ta, Espinalgoák... apárte, bétí apárte, guregána etxíre arrimétzen, bétí apárte; arék señorítoao gu béño. Ta, bai, orduén sosa izàrtzen tzuté oiànetik, ta... bíór batzúk gizèntzen tzúzte, bèi bétzuk, bèi zénbait, ta patàtzkórik itten tzúzte, ta... y’ánitz!

Érron, aunítz aitzen tzén bezála lanián? Espinalén gútti, ta Aurítzen eré gúti. Espinal, Aurizbérri, Aurizbérri! euskeráz Aurizbérri, ta... Burguete berríz? Aurí(t)z.

– Eta Bizkarreta?

Óri... etzazúle errana... Gerendiáin!

– Tira, ratoxko bat pasa dugu, e?

Guzié? inèz geóztik bátek... al duéna? ez men dú iagokó obligazioik, erdáldu errán bear: «Cada uno haciendo lo que puede, no tiene más obligación». Ta... nerí ala pàstu záide. Ongí ba(d)a, alegrátzen naiz, gaizkí... inèz géro?

– Ongi, bai, ongi... hain ongi gainera!

ERRO

Alicia Villanueva Zandueta

Artile-harilkatzearen aipamen laburra (1988)

– Bai, Arrarasko andre hark egin nahi zuenaren berri izan nuen, baina programa....

Aaa! prográma, màten duté... bí egunetan, mantèndu uté asteártétan, bèiñ eo zé? Arrarásko txirribíle iten déna, ya; gáizki, yá iluntzen déna árgi in. Galdítzen dio... tìa

Juanaí. Aiék, ník iten nuélaik ník ë báí, te orrék, berè denborán, txiribílik iríki zitü, áundu-àuntzen txebiléiki; eá txibibíle ertén dugu(n). Zu, te txiribíle³⁸ bákizu zér den?

– Ez, ‘murkilla’ antzeko zerbait edo?

Ez, txi(r)ibíle da³⁹; oláko... gáuz bét, píxket óla, píxket, borobíla aidéá? eta géro, badú makil bét, oláxekó... makil bét? érdi-éreditik. Eta óri, artzén duzú ariá? àrtzen dúzo⁴⁰, púnta bát arì itén? t’emàten dezú buélta; yá óri... lérröa botátzen da. Matén dezú buel-tá? ta uré badaé biúrtzen, zuk sólte... àri té? orí matén diozú ariéi? tta, uré buéltaka-bueltaká? iten dú biúrtu. Geró, màkilerén ingúruen? iten duzú bíldu arié, àulki órtara pásten, ta emén ásteártëan, arrátsen... Árraáxko mákille.

Eta gúk? makiník, ník makinéiki abànzatzen áunitz yagó, zèndako orrekín áitu bear duzú... bíltzen! te makinék bearrék biltzén ditu, te eztuzù arié? te makiná batí’re buel-táka, eta orí? ta, arék? iten dú biúrtu te bíldu? kéndu bate(a)n. Óraë? aspáldian óra, órai ez nábill än, autsí in gebe... eztírela auxtén! eta, éztut batík ere iten, zerbáit gáltze, orái ézta modá.

– Eta hori zerekin egiten zenuten? artileaz? ardien eileaz edo...?

(Santiago, Aliciaren senarra:) Ardién ellá... ardién ellá, órtaik atèratzen duté ta.

– Orduan, lehenbizi behar da kurixa edo...

Bai-bai-bai-bai-bai-bai; gúk? kuréxa ertén dugu, e? bétí irúxe (!) o éztait nola èrten du-tén! Orái... eta, orái? ba! orái t’éltzen diré... mostázáleak, nolá ertän da? ‘esquiladores’, xítoek tòrtzen diré makíneikín, te oiékin iten dúte, ardiék móztu.

Bildotsen larrutzeaz (1989)

– Behin, hemen nengoela, hor beheiti bazenituzten axuri hil berriak eta...

Axúrie ebék il, [senarra] axúriek íltzen ai zé? zú tórri zinélaik, egún betez.

– Eta ikusi nuen nola larrutzen zen...

Nolá larrútzzen tzen, bai, ník usté erran tzinuelá etzínueláik sékule ikusi. Bai, bai, än egon tzínen zu, ikústén.

– Zuk ere egin duzu? edo senarrak bakarrik?

Ez, larrútu bétí itén du senárrak; ez, ník launtzen diót? pues, ba, trip atéra te orí, bèño... béraik iten dú, larrútu. Bai, bakarrák inén tu; oi, orái ez, órai bízik ermàten túzte, bèño ené denborán? lén ematèn gintué... ètxe auníz ta emàten tzutén karnízerea, Eugíre emàten gintuén aunitz, dénák ilík, dénák eta Zubríre emàten gintuelaík ta ántxe geienák? bétí ilík. Bèño geró? orí... proibítu zutén; orái nai duté, íltzëak án, orí... ma-tadèroan. Orái Zub(i)ríko karnizèroei eré? in dioté proibítu; ‘proibítu’ nolá erten da?... orái, oiek eré, Iruñéra juatén, ematén tute.

38 Ikusgarria agian, hain denbora laburrean, berriemaileak *txirribile* / *txiribil* / *txebile* / *txibibile* eta *txiribile* aldaerak erabili izana.

39 Hona Orreaga Ibarren *EeE Hiztegian* dakusaguna: *txirribile*, *tzirribile*: iz. txirribila <Devanadera>. *Txi-rribilekin íltzen gine gu // Emen tzirribile erabiltzen du onek esku onekin ta bertze oneki ordik tirtuz eta plantatuz* (Lin). Guk, aspaldi, *txirribila* bildu genuen Urnizan, hitzaren esanahia zehaztu gabe baina.

40 Aldi honetan *duzo* dugu eta, geroxeago, *dezu*, bitan gainera.

Korpus Kristi eguneko prozesioaz (1989)

– Zu gazte zinelarik Korpus egunean egiten zen...?

Prózesioak, bai, bái-bai.

– Oroitzen zara nola egiten zen?

Bái-bai-bài, aisé! bái-bai; nolà iten tzén? bai, pues ordúen...

– Zerbait biltzen zen karririk-eta edertzeko?

Érron, bai, pues iten tzírén, eztákit ‘juncos’ o nòla erten tzúten? eztakít nolá... erten dén uskéraz. Òiek botatzén tzírén... prozésioa pàstu biar tzén... atárie’ré bat. Geró parátzen tzutén, estandarreak erten tzúten ori... leióetan, iten tzutén balk-, kalérik eta, ‘kalérie’ erten dá? o nòla erten da?

– Bai, balkonak, ezta?

Balkóna; balkòna dá? o kalérie... e?

– ‘Galería, galería’, zuek ‘kalerie’, bai; Zilbetin ere horrela erraten dute.

Kalérik. Orái, gúk balkóna erten dugú yao; ‘balkóna’ eré da... uskéra? ez. Nik? gùre àitetaméi, betí? kalérie aitzen nióten.

Bueno pues, aèék iten tziré parátu... tapátu iten tzíren, eta léioetan-etá, pàtzen tzíre kolgadúrak erten dutén bézala, ta, pastéko prozésioa. Ta géro? pues bái, prozesióa... itén tzutén prozesióa políté?... pàtzen tzutén bi aldaré? Erró, àundie báitzen! arátako... púnten, arátako le-, ondárreko etxetan pàtzen tzutén... nòla erten da? pues, ande el incensario del Santísimo? pàtzen tzutén... orái eztirá okurritzen⁴¹, nòla erten den.

Prestatzén tzutén bí atariétan? án gelditzen tzírén... aldáre bat bezalá! aldáre bat bezála pàtzen tzutén? eta án gelditzen tzutén Santísimoá? ta geró iten tzutén bézte... àundia baitzén? pues besté rekorrído át, e? bèzte atariétá? géro andík elizerá?... Oroitzen naiz, juatèn giné... mutíko gázteak eta ba óla, áurrek!... juàten tzíren mutíkoak? banderá azul betzúk emàten tzúten. Espéra, ez, górrie ta... órie ta górrie náski emàten tzutén, o górrie ta xúrie, náski emàten tzutelaík, mútikuek; eta neskátoek emàten ginuén? azulé ta xúrie, ematén ginuen, Amaberjinein...

– Kongregaziokoa edo?

Bai, bái, bai; màten zutén... pues, según ze fièsta zén: Sagrádo Korazóna zelaík, Kórpus Krísti egunián? àmàten tzutén, eztagít, matén tzutén? mazt-, Amaberjina emàten tzutén néxkek, las Hijas de María? màten tzutén... Amaberjine, eta... bertzéak, Santísimoá? eta?

– Eta mutikoez? zuri eta gorri koloreak zerenak ziren? edo zein sandurenak?

Nik?... Sagrádo Korazón ¡yo qué sé! o ní eztakít; ník badakít emàten tzutelá mòtikuék? górrie ta... xúrie naski zelá, bèzte koloriák? màten tzutén... órie, zèlesteák? axúle tá...

– Eta jendea prozesioan joaten zen? ala egoten zen bazterretan ikusten?

Éz-ez-ez-ez, juàten tzén dená, denák.

– Eta altzinean, gurutzea edo, zer eramaten zen?

41 ‘Nor-nori-nork’ dugu hemen, ‘nor-nori’ izan beharrean, ‘zaide’ itxaron baitzitekeen: ‘etzaide okurritzen’, adibidez.

Altzínëan? buéno pues àltzinián? ní éztakit nor juàten tzén, Santísim(o)a... apezák Santísimoa emàten tzuén? eta geró, nexkák? óri... gizónek emàten tzutén, gizónak emàten tzutén, en andas, la Virgen, según zé sándu zen. Ni énaiz oróitzen Kòrpus Krísti eguneán emàten tzutén... náski emàten tzutén Amaberjine ere, eta géro, Sagrádo Korazón eguneán? emàten tzuté Sagrádo Korazon, te, las Hijas de María? emàten tzutén estandárte bat, estandárte bat, bí zínite aundiekín? án juaten tzirén... ‘anjelítak’ baziré lénik, orái... atzén dela óri, gáldu éztakit lén e beño, ‘anjelítak’ pues, bi... zínita aék agarrátuik? ta yá, flòriak botátzen? ta ba! prozesió pollíte itén tzen.

– Loreak non hartzen ziren?

Óri? kánpöan! oái, màiatzëan? maiátzean te... júnioan izèten baité? Korpús Krixtí aurtén maiátzean dá beño, oberenían Kor-, junióan izetén da, ta... ba! dènbor ontán? etzutén ere problèma oietaík. Ba! zénbaitzék, óri’re, batzúten belárre botatzén tzuten, belárre; artzén tzuten, según non... zenbaitzék? pása balí bezuté artzékó óien gòetaík? botátzen tzúte oiek, te besték belárre.

– Eta apezak Santísimoa eramaten zuen?

Apezák? Santísimoa.

– Eraman, zenbaiten azpian?

Bai, bai, bai, pues bajo el palio o nóla erten da?

– Eta ‘palio’ari nola erraten zaio? badu izenik?

Uskéraz? ‘bajo el palio’... ní éztakit, ní enáiz oróitzen, nóla ertén tzuten, pàliopéan o... o nolá zen.

– Eta palioa nork eramaten zuen?

Pàlioá... séi gizónek o... o zórtzien értian màten tzúte; séi náski ziréla, emàten tzute-nak. Te, aièk erán? juaten tzén apéza.

– Eta apezak ematen zuen benedikazioa bi aldare horietan?

Bai, bai, bai, bí altaretán màten tzuén bendítziona.

– Eta kantatu egiten zen zerbait?

Bái-bai.

– Nola kantatu, latinez? euskaraz? edo...

Órdué? ez, euskéraz éz-ez, euskéraz, sékule ibíltzen. Len, orái? obrenéan kantàtiko uté órrara; zenbáit lekutén, Basabúrue o orráta kantátzeunté uskéraz, e? bàña onáta ez, eztá kostúnbreik. Don Emilio⁴²... orrék kantàtiko dú áuskea⁴³, orái dagón lekuén? kantàtiko uté beño... onatá ez, eztá kantátu geio. Beño, órduen? pues, órduen auníz latínean kantatzén tze. Ya... géro àsi zen dá! éztute áunditz así zela, así zela... erdáraz kantátzen, e?

Ordu / oron dela-eta (1989)

– Ordua galdetzeko ‘ordu’ diozu: ‘ze ordu da’, baina erantzuteko ‘oron’: ‘oron bata’, ‘la una’. Eta errateko ‘las dos de la tarde’?

42 Emilio Linzoain apaiz eugiarra, 1984an kalonje gisa Orreagara joana.

43 Egia esan, ‘aizpea’ aditzen uste dugu hor.

Bí orduék, bí orduék. Bí orduék, íruek, íruek eta kuárto, iruék eta amár, iruék eta... bórtz.

– Orduan, ‘oron’... bat bakarria delarik?

Bat, bai: orón bata.

– Eta ‘menos cuarto’, ‘kuarto guti’?

Kuartó gutti... bai.

– Guk erraten dugu ‘laurden, laurden guti’.

A! bai, beño èmen éz; emén kuárto gutti. Ta gùk kuartó? erdáraz dá.

Errotara askotan joana (1989)

[Urdaitzen], an, etxé... ugélde báztarrëan, zoukéten erróta; án egoin dá orai’ré, dui kébe!

– Ezagutu duzu errota hori funtzionatzen?

Bai, bai, ya... ya aunítz, aunítz ya aunítzez, aunítz éldiz, bí abrékin juan náiz errotará, aunítz éldiz! bá-i-bai. Orái... bariá, bueno, fóna dén orrén... andré orrén amák? órrek, béra aitzen tzén, béra iotzén tzuen! te... mándoak eta, o abría íbilli –mandóa ez, gúk emàten ginué biórra–, o zálidi bet eré baginuén, juàten gíne... ärróik? ta, íte t’édian an, laùntzen tzizú áb(r)ek kargátzera, ábria kargátzen. Langílea? béra bézala.

– Orduko andre hura, e?

Bai, bai.

– Eta nondik joaten zinen? aldapa horietan barrena?

Bai, bai, ortxéna, ángo bidàrte barná, Inbùluzketará? te gèro andík? ba, andík zelái te, Inbúz-, zeláie artuz geróz?

– Eta bi aberekin, e?

Bai, bai, bi ábrekin.

– Zer eramaten zenuten?

Lenáu? zakú bie, bí zakú abrè bakarreán! zé ustu uzu? orduén...

– Pikorra?

Pikórra? bai: gárie, ólua, garagárria... según, según zeéndako nai zinué? pues emàten tzirén... óiek iotrá⁴⁴.

– Horiek denak, dena ehotzen zuten?

Iótzen tzuten bá-i, aziéndendakó; bátean zèrriendáko, zèrriendáko... in deléik? pues ìn biar tzén, gárie, kláro! ta... según, nài begindué... beéndako o ídiendako orí? pues, ólua, garagárria, oé(k) ta ékiak? idukítu ginuen.

– Zuk ikusi duzu nola ehotzen zen?

Bai-bai! aurré e... aunítz éldíz!

– Nola zen prozesua?

Olaxéko tórba⁴⁵ áunndi bet bazuén? ta úre betétzen tzuén? arára botátzen gíntue zàkuék? eta géro bazuén olàko kajon bát? eta andík... bazuén, eztákit nóndik matén

44 *Oiej* aditzen uste dugu hor. Alboko *iotra* horrek, berriz, erronkaria oroitazten du.

45 Gazt. ‘tolva’, errazki antzeman daitekeenez.

tzion án, màten tziòn berá makinérei; ba! makinérie gúziek zuen árrí... àundi betzúk, izèin tzutén, arrí... ruèda aundi bét? ta aékin dui kebé, mobítzen tzuen orí? eta... tór-ba? éztait, nóla botátzen tzuén... kajòn artará? botátzen tzuén... tírua! iòtzen tzuéna! te gándi (?) zakuè beté? ta, kargátu abríak eta etxéra berríz e. Oi! bèño gostátzen tzén àunditz! ba! zenbáit eldíiz así zen báta áin... espéroan.

– Eta bazen, ura pasatzen uzteko leku bat? azpitik edo?

Bai-bai, azpitik, azpitik. Kláro! pues án, déna oré? bèño arén peán? pasten tzén ure!

– Eta urak mogitzen zuen...

Arrék molítzen tzuen, èrrotá!

– Errotariak, errotazaiak nola kobratzen zuen, diruz edo?

Nai zúbena; béraak kentzen tzué, a láka, a... espera, a saca: «¿Cómo quieres, a dinero o a saca?», ta, nái zinuena, berák, eztákit zenbát kendíko zión... psss, ba! kalkuluek ík-, írúki zituén dui kebé! berák almúte bat o eztakít zenbát kentzen tzuén... errègueindekó. Éztakit, ez náiz, oróitzen, zè proporziòn kéntzen tzuen. Berák, nai bázinuen, erráten tzuen: «¿A dinero o a saca quieres?»

– Eta horri ez zaio ‘laka’ erraten?

Láka? a! bueno, pues, obenían dá ‘láka’; sákak in tzígún.

– Eho-lana egiteagatik, dirua kobratu orde, laka...

Láka, láka; oráí eztakít laka dén? o sáka den, eztákit, tortzén badá Santiagó? erráin diogu, yá oróitzen dén bera. Eztakít laka dén? láka, pues obenían izéin da laka.

– Eta kajonek ze izen dute? ‘erregu’ eta...

A! errègue ta gaitzúbe⁴⁶, ta almútia... Len, emén, íbiltzen tzirén... óri... nóla érten da? emén íbiltzen tzirén... ‘las medidas’, nóla érten da? ezkéráz (sic) negúrriek!

– Neurriak.

Negúrriek; emèn zutén neurrié? pues bát ze almútia, geró gaitz be, geró errèguérdie bàzen eré, ta geró errègue... óiek zirén. Ta, án íbiltzen tzutén kajóna? pues éztakit, kajón bat, korriéntia zén, an, úre botátzeuntén... lekuré? an patzén gintzuén zakué? ta án... betétzen ta óri zakué? zanpátu o èz zanpátu? ta íten tzuén; eún gúzie pasatzén mázteki arrek, an, érrotan. Erróta te barétzea zuén andériak?...

– Eta beti joaten zineten asteko egun berean edo bazenuten ordu jakin bat?

Ez-éz-ez, juatèn ginelaík? te... ikúten baziñuén suertéa...

– Eta ez bazen inor, orduan, berehala...

Óri, bai, segídoan; juatén? segídoa... in tzízun, bèño, bàlimazén? esperátíar tzinuén, seún, suértia, artzén dená. Zènbait éldiz juàten tziné? ta etzinué ñiór arrapátzen, o bát altzínèan, bèño bertzé zénbait eldíiz? o sàrtzen tzinén ta kòji zinuén iguál... gostátzen beitzékio áunitz, iótea.

– Zenbat denbora behar zenuen hara joateko?

Bo! pues ordú bet t’erdí pástui izéin tzen, aixé, ordú et eta erdí pastuí edo, báibai, aixé, órdu bet et’erdí pástui.

– Abereekin-eta poliki joan behar da...

Báibai-bai, poliki juan bear dá; órdu et et’erdi? obrenéan ta...

46 *Gaitzube* honek (gazt. ‘cuartal’) < ‘gaitzue’ < ‘gaitzure’ moduko bilakabidearen ondorioa dirudi. Otsagin *gaitzu* eman zigun Isidora Paskualenak 1976an.

– Polikiago ezik norbera bakarrik joanez, ezta?

Bai, géro ta àgaikín baté(a)n, batéan makúrtzen tzéla àlde batéra, bertzéan, ba! bizkarrék... ilèn tzuté, gainberán? makúrtzen tzué aíxeo kárga. Zelaián? botàtzen tzé xuxé-naó, etzé ainbéste... mobitzen ábria dui kebé, ta emáten tzuén kárga xuxén, bèño gáinberán ta óri? bėti... bėti makúrtzen tzeikióñ betí kargá; batéan... zuzéntzen, beztéan, ba! ála íltzen⁴⁷, ibiltzén gine.

– Ez zen sekula erortzen aberea?

Ez! ez náiz oròitzen ní, ábrea... eròitzen. Béin, oròitzen náiz? Leanótza ai zieleik paràtzen uré? karrì zutén ortxétik, óri... ortxèko bidéa gurutzétuik orráta... etxén àlde órtaik. Eta zoukéte lén biñó kantsátuik, te ní banindeé... nindé abrìekí? eta olákoz, animéleko sálsak bàzouzeté inik, bíde... déna ángo zul(u)ik! zanjáikin. Ots! te orái? edèrra báite! baninde orduén? «Ze, orái? arregáta ta emén pastíko? emén abréa botáko zéide». Ta asì nitzén? soltátzen, zàkue kentzèko? ya pàsten nuén... abría pastéko! lemexík eta geró sartú, pastíko nitzelá? ta ezín nue soltátu fije nuén zérkia. Lanéan ái zen bézte bát, dui kébe eldu zén ur éske, ur éske, eta ikúsi zirén apàrtatuik, ta oi ín tzirén, asì nitzén ni soltátzen ábria? oi ín tzirén, ez... soltatzeko, laúndiko zidéla pasten.

Ta oròitzen náiz? ni éztakit nóla arreglàtu giñén? bèño betíro parátu zuén an zerbáit o, billétu zuén o, zerbáit aráta? o ní eztakít nóla arreglàtu zien? betí're pàstu ginuén... soltátu gabe, pastú ginuén ábrèa.

– Orduan, holako apuruak abereekin, e?

Bai, bai, oròitzen náiz ortaík, bueno! ník fijátu biar nuelá... sógak, frikàtzen así? te kéntzeko... kárgak baitziré? kárga aik botá. Kárgaik gabé? pastíko dá ábria brínkoan o olá, ba, da geró... Ta nóla ói in tziren arrék? eta nolá lagùndu zirén... pastén ábria, soltátu gabe. Pastù zinttióñ? eztaít, oèl zerbáit o... zerbáit dui kebé bultxàtzen tzún aratá? eta geró laúndu xirukí (?) pìxket kárga ez... abréa botátzeko zanjará? pastú zen ere.

Artamak aketzetara eraman (1989)

Geró, tzerríekin ere juatén ginen akétzera; Urdéitzen bazén akétza ere órduen. Ta, ba! bí tzerráma izèten gínduen eta...

– Bai, ‘al macho’, ezta?

‘El macho’, akétza, nolá erten dute?

– Bai, bai.

Ta ébek, ta àiekín iguál, ba! pásten gíndue é, órduen ére; bazén or, errékati Inbúluzkétara, sartzén baité eliz mojoák? beti’ré? oséake aek ére. T’án pastéko, saldúi tuzte... díru juakinak tzíren.

– Aketza da ‘el semental’, ezta? emeak estaltzeko eta...

Bai! orái nonnáiz izetén da, orái baduénak... iguál izetén du, séi o zórtzi... zerramá? o yagó? eta, badú berák bere akétza, ez? onáin anáia. Bèño lén ez, len? étxe bakarreán? pues izèin ttiré (sic) igual bí zerráma! eta... jo! aiekín? pues, iguál izàten tzaket bát,

47 Kasu honetan, jarraian doan *ibiltzen* hitzaren laburdura.

Eugín? ta bèrtze át Urdéitzen. Géro... eztákit Eugín o kèndu zutén? te pàtu zutén bát Zúbrin, bèño... óla, izèten tzirén or, biarrén tzerráma gúti izèten tzíren.

– Orduan inguruko lagunek eramaten zuten beren zerrama aketz hartara...

Bai, bai, áketz ártara... Zezéna, zezéna beitzutén, zé zálidiá izéten tzen, según (...).

– Orain nonahi ikusten dira, larrean edo soroan, suelto dabilizan horiek...

Zer? tzerrámak? eta akéztzak?

– Ez, zaldiak eta...

A! zaldiek? báí-bai, zaldiek orái, emén, méndien...

– Horiek beren kasa ibiliko dira...

Orái báí-bai, orái beòrrak oná? ba! bañó, ùxte duenák? ya zaldíkin ibiltzén du. Kómo-doág da, bertzenáz? bo! emén, zaldie ematéko ta, zé lának izéten (...).

Zubiriko Cirilo Santestebanek kontatua (1989)

– Hor, Zubirin, bada gizon bat, Cirilo...

Cirilo, bai... orrék badáki uskéra?

– Ez, ez daki.

A! orgátik, orgátik.

– Aspaldiko ixtorio bat kontatu zidan: denbora batean, errabiatzen ziren zakurrei hor, herriko zubipeko begietan bueltak emanarazi eta, errabia kentzen omen zitzaien.

Eztákit ta, erráten duté ori, ník aitu dúti ori; orái, eztakít ála ote zén o èz ote zén? bèña ník aítú in dúti ori, bai, matén tziotéla eztákit zénbat buélta tzákurrei... zubiein ingùru értik? eta... sendatzén tzirela. Eztakít.

– Erraten dute ere badela edo bazela ‘agua de batueco’...

Bai, bai, báí omen da, bai, ‘agua de batueco’, bá omen da báí.

– Urrin gaixtokoa edo, baina ona omen dena...

Osasúneindeko; pues obenéan báí, izéin de oná, osasúindeko.

OLONDRITZ

Faustino Campos Expósito

Inguruko herriak eta apaizaren nongotasuna (1985)

Láu erri batúu... bai.

– Zein dira?

Èrró? Olóndriz, bída? Esnótz, íru? Ainttóa, lau. Ba! emén... dénak karréteran túzu⁴⁸.

– Eta herriko apezka, nongoa da?

48 ‘Karreteran (di)tuzu’ (= ‘karreteran dira’, alegia). Zukako alokutiboa darakusten erak Kalifornian beretu bide zituen berriemaileak gazte zelarik, urte batzuk eman baitzituen han Nafarroa Beheretik ere hara joaniko artzaian artean. Ikus, halaber, bi lerro beherago, ‘sortiautzu’ bat (= ‘sortua, sortia da’, kasu).

Apezá? emén... ta, bádu úрте áunitz émen déla, au, sortíautzú Irúñe óndoan, ór to-, óbetarik, baña géro, Méjikon egon tzén? ta ogéit'amárr urte, Mejíkon. Ándik-eta tòrri zé? ta tòrri zé onáta, bai.

– Orduan ez da gazte izanen...

Ez! ya... bádu báí ya, adína bádu; ba! orrék (...) iruètanói ta yágo úрте izéin tu.

– Euskara badaki?

Ez, ez, ez, uxkáráz éz.

– Iruñe ondokoa baldin bada...

Ez, eztáki uskáraik onék, Irúñen ondián, Irúñe ondoán sortiáutzú. Zúk españòla mintzátu?

– Bai, baina euskaraz nahi dut, aber hemengo moldeak-eta nolakoak diren...

Bai, yá-ya...

Ardien inguruko gorabeherak (1985)

– Ardiek izaten dituzten eritasunak eta...

Bai, ardiék, ardiék eta... emén, ardiák tziélaik, eta, máingutzen tzíren, eméndik, españòlez ta dèitzen tzién patéra, patéra; zángoak eta zé ya eritzen zíztien⁴⁹, eta, émen ta, fránko, óla... erítzen tziéleik óngi? ta... nóla nai degú? ník ere, berdín ta, kúratze(n) gíntuen! da... màn tzinúten berdétea, bai... bèdetéa dèitzen ginduén orduen, ta aék ongi pikátu, màllueíki(n), ta aék su iten tzén? zul-, gútti-utti-utit ét? ta, aetàik artú? ta, or pàtear⁵⁰ gínduen, óla, tzanguétan. Aékin tä, kuràtzen tzíen.

– Ze eritasun zen hura?

Eritesùn orí zén patéra.

– Eta txiki-txiki egiten zen hura zer zen? landare bat?

Bai.

– Ze klase?

Zé klasé ta... óie(k) tá... atzúlä! azúl, azúl báí, berdétea, azúl. Oé, úra, ongi xeátu, malluékin, eta úra botatzén tzen. Patéra.

– ‘Azula’ zen planta horren izena?

Azúlä, bai. Ez! orí, plantá orrék eta, plantá? bueno, plantá, errán dutén bezála, berdéteak, berdéte, berdéte.

– Eta horrekin ongi sendatzen ziren...

Bai, bai, sendàtzen tzíen.

– Ardiek izaten zituzten kaparrak eta hola?

Bai, bai; kapárrak éz-ez, kapárrak kèndu ziztién, eta, élla? kèntzen tzélaik, éllean, yoàten tziré kaparrak.

– Ellearekin batera?

Bai, èlleaikín bátera, egòten tzíen. Gañàrakóán? ta, án egòten tzíen, ardiékin, elléin értean.

49 ‘Zitzaizkien’, alegia. Ez dirudi *ziztien* honek horretarako egokia, baina horrelaxe eman zigun ere jaun honenek, *zaizkien*-ekin batera, Yrizarrentzat galdekatu genuenean (*Mvaanm*, 288. orr).

50 ‘Paratu behar’, alegia.

– Eta elleaz aparte, ez ziren bertze zomorro batzuk? itakañak edo?

A! itakañak béëek... búruän, adárretan, béiäk izàten tzúzten.

– Ardiek ez?

Ez, adiek ez, ardiek kapárta. Béëak eta itakañak ìten tzítuzten, baña, orái? orái eztúzu kásik in, eta... gúti! ba... eztá lén bezála. Lén e, etxéan arrúnt ta egòten tzién negúen ta án eràiltzen-tzen tziré etxeik? órai?ré, negúan eoten díre, bàña... lén bezalá, bezánbat itakáin ézta; bakárr... tzenbáit? badíre, baña lén bezalá ez.

Zurginik izan ote den (1985)

– Zurginik bazen hemen, herri honetan?

Bai, errí ontán bazirén... bat, bída, íru; íru zúrgin.

– Zein ziren haien lanik nagusienak?

Pues, aiék? aiék iten zítetúzten⁵¹... atárieak, léioak... ta étxea, bérria, ìten tzun bátek, dénak, armazóna dénak... dénak án ibiltzen tzúzten, bérek. Ta géro, oólak ere ìten tzúzten, zúrak, aundiék eta, pàtzen tzúzten? ta, zerrátzen, óla.

– Eta ukuilu edo estrabileko gauzak ere bai?

Dénak, dénak, estrabílako gauzák, dénak.

– Ganbelak edo...

Déna, déna, déna!

– Zer gauzak izaten dira hor, estrabilean?

Te pesébre... bai, mantxadéarak! ta mantxadéarak óla-óla-ólako atzúk? ta, pa! makìl batzuekin. An, belàrra bóta, agòtza bóta, ta arráñatzen tzúzten, eta oék, dénak iten tzúzten zurgínek, zurgínek ziénak eta...

– Eta etxeko gainerako gauzak, aulkiak eta...

Dénak, dénak, óiek dénak, zurgínak ína tíre, dénak, emén dirén-de gúziak, dénak. Geró síllak...

– Honek nola du izena?

Orrék? eta... paradórea erràten dugú (e)men, ‘un parador’...

– Mahaiak, aulkiak eta...

Déna, déna, déna, máiak eta; ya, gebék e? déna; báí gebek, dénak, síllak, òrgo port’ábek, déna.

– Kadirak eta, e?

Bai, dénak! Ahora, zurgínäk? zenbài pazirén? ta, ebanísta ónak ere báí. Bé(i)ra, ébetx? óri et’áu, oék eta, eztúu... eméngo zurgínak íne(k), oék in tzitún Billábakó ebanístak, ebanísta; óek, oék badakité yágo, zurgíne(k) paño... yágo.

– Espezializatuak, e?

Bai, espézielizátuek, óek, bai.

– Aunitz politak dira, e?

51 ‘Egiten zituzten’ behar du horrek, dagoen testuinguruan dagoela.

Bai, bai, orrék eta, oèk itekó? ta... bear dú baték eta, izén búru e, pìxkat báí; or ére itén du dibújoak dénak! óbék eskús inak díre! òek eztiré makínas ínek, dénak éskus ínek, orrék ere báí, òrrek ére, bai.

Enplastuez ezer askorik ez (1985)

– Hemen, inori zerbait infektatzen bazitzaion, ez zen enplastoren bat hura senda-tzeko?

Émen, betí, ìzan duzú medíkua, emén betí izán da medíkõa, ta medíku órrek, màten zítuen ólako... merézinaik. Órai? órduen ére? ta léna(g)ó... eré, bázirén kurandéroak; kùrandéroak iten tzúzten olaxéko bálsamo... oétaik iten tzúzten! ta oékin. Bàña... médiku ébek ez, ébek espezialista, ébek bazuztén estúdioak, bàña bertzé oék ez, oék etzutén bát e.

– Eta kuranderoak nolako enplastoak egiten zituzten?

Bai, itte zitizuté bai, nik eztákit nóla iten tzúzten, zér le-, zé patzen tzúten an, oláko unguénto batzúk... iten tzúzten? ta, aèkin únta, xendatzén tzen.

– Eta ez dakizu nolakoak ziren?

Ez, ez, orí ez. Be! eztút zeik zé-, zergátiká, olá suertátzen tzeléik etá, baték eta, obe-néan tá, kurandéroa balémezén, arrék maten tzizún ta, berák iten tzizún puxkát? eta hála! tíá!... bai.

Inauteriez zerbait (1985)

– Hemen inauteriak izan dira? ezagutu dituzu?

Ní(k) pai.

– Konta, konta nola ziren zure gazte-denboran...

Neré gazte-denborán ta, zirén karnabálak émen, ta, ya (...) o olá? étxes etxé juàten gínen eta, éskatzea, bueno... meréndue, bil-, bíltzéko: arrótzea, tzingárra, ta... díruá ta, dénetaik. Géro, ártséan ta, afári óna iten tzé, len, len, bére eun bátian. Eta géro? géro bazén bézte... iyándeka, karnabálgo iyéndeán; geó iten-iten ginuén? ta, mutílek, ya, eínda.

Géro? àsteártean, ‘martes de carnavel’ (sic), tzen; órduen? eskólako áurrák-eta yoàten tzien étxes étxe, oláko kerrén batzuekin, ta án, txingar puxkát, emàten tzióten, o arròtze bát, pero... óla. Ta, án biltzen tzúten? ta, géro, eguárdik-, eguárdian o alá? ta... yatéko; etxé bateán prestátu? ta dének yàten tzúzte. Bai, olá iten tzire.

– Eta beztitzen zuten zerbait?

Órai ya emén gúti, ba!... emén gúti! obénéan tapàtzen tzén... mutíl, ya íñak o olá? ta, erozein... atórta zár, zérbait ero olákoak bàña, gútti!

– Horrela beztitzen zenari nola deitzen zitzaion? nola deitzen zekion?

Nóla dèitzen tzaikiòn? éz-ez-e... karnabál? karnabál dèitzen tzén bàña... etzáit ta, éztakit nóla erraten tzén (...).

– ‘Txatxu’ edo? ‘mozorro’ edo? ‘ziripot’ edo?

Ziripóta Katálin; orái eré, oañík, Baztángo àlde artán, mintzáute, ‘tzirikótak’ erràteunté.

– Hori Lantzen, ‘ziripot’ eta...

Lantz, bai, ‘tíripota’, bai. Bàña ta emén... gúti beté, eztú ez... káguendiez!... disfráza.

– Baina hori ez da euskara...

Ba! ez, eztá euskára, ez, bàña...

– ‘Mozorro’ edo, ez?

A! mozorro bérdin, orái mozorroa bérdin, eta, obé-, obénean ta... «Ese se ha disfranzaö», españóla úzu ori, ta... euskáarak eta: «Óri mozorroa! bé(i)ra, mozórratuik». Óri, óri.

– Eta ‘carnaval’ errateko, ze hitza erabiltzen zen hemen? ‘Iaute, iraute, irautre’... nola?

Èztakit é, ‘carnaval, carnaval’ ta, eztüzú e... ‘irautea’? éztüzú óla erábil ez; euskáraz enàiz oróitzen nolá zen ere.

Kaliforniako egonaldian haurtzaroko euskara indartu (1985)

Géro ní? ta, ogéi urté bete gábe ta, atéa nítzen eméndik, berriz órtaa... Amèriketará, án amár urte in nituén... Ta andík torrí nitzelaík ni, orái baño obéki mintzo nuén ba, euskáras; frantsés euskéra, frantsés eta... gipuzkoáno ta, orréla, bai. Bañá, geró, onàta torrí? ta emén dénak, ordúko denák erdará? gaztéak dénak, dénak, etsík? ta geró... arrónt, òrai’ré! eméngo gazt’ébek eztakíte bàtek eré, erdéras (!).

– Baina zure euskara herri honetakoa da, ezta? zuk ttikitan hemen ikasia...

Émen, émen ikási nuéna; émen, eta geró... Kaliforniára juàn nitzelaík eta an, frantsésein ta aekín? euskára.

– Eta pegatu zaizu pixka bat haienetik?

Bai.

– Beti zerbait, ezta?

Béti báí, béti báí.

– Baina gehien-gehiena egiten duzu txikitan ikasi bezala, ezta?

Bai, bai, bai, bai... bá-bai. Bàña...bizkánotik eta gipuzkoánoa, diferéntzia aundíak dáude; nerétako, ertéko?

– Bai, gipuzkoanoa aise konprenitzen da, e?

Bai, bai, bai, bàña bizkáinoa?... ño!

– Hori aski diferentea, ez?

Bai, bai, eztiáutu⁵², óri.

Bizkaitar-gipuzkoarrak behiak erostera etorri (1985)

– Emén? bizkáinoak eta gipuzkoánoak emén, orái e... zèak badú, irú-lau úрте, eta... tòrtzen dieláik? bèi erosterá? beák eméndik mäten túzte, nére sémeak eta, erostén tu⁵³ emen. Oiéek eta, eméndik-eta emäten túzte. Juàn den úrtia(n), aziènda áunitz man tzutén eméndik; man tzúzten biórrak...

– Erosten onak dira? aunitz erosten dute?

Bai, nére sémeak erostén tu, òri duzú eméndik eta... komisiónen ta, maten tzén, emen-tík iortzén tu, kamiónetan. Andík eta, tòrtzen díre ba éztakit, zénbait, ta kamionétaík eta géro, eméngo át, eméngo kamió bat, Irúñean? Kordóbilla, e? Irúñeko errí txar bâtek? orrék eta, matén tu, kamióna badú... óitamar búru ta mäten tuénak.

52 ‘Eztiaguzu (ongi entendatzen)’ esan nahi izan ote zuen? Ezin jakin.

53 ‘Saltzen du’ behar du horrek, antza, nahiz hurrengo parrafoan baieztapen horixe errepikatuko den.

– Eta zure semea non bizi da?

Emén!

– Etxe honetan...

Ba beála etorriko dá! baña órrek eztáki euskeraik!... ez dói batre. Gú(k) patugú ta, aziéndak... béak túgu!... émen. Ba... beák eta arátxeak eta izin tuguneán, berrogéi bat burú? betí. Orái jua dá artaa, artsàldeán? ta buèlta matéra, or, zenbáit kàmpoan tzien ta bértze zenbáit etxéan? eta órai, dénei ta etxéan... ya atéraiko da. Emén, étxean... túu? batugú ta... etxéan sartú? ta, eztúu bat é sóltatzen, primábéraraño; án bérean dùte úre? àn bereán, ikúsi tútzu zúk eta, oék? kuàdra orí?

– Ez.

Eztúzu ikúsi? nai túzu ikúsi orái?

– Orain berean? hemen daude?

Emén!

– A! bai, ikusiko dugu...

Bueno, pues guaié!

– Edo igual geroago...

Ez, ez! guázen órai.

Bizimodu osasungarria eraman (1985)

Eta érran tzuén te irú iläbéte, pàstu biar tzituéla Irúñen... báí, gañèakuák? pues bá-dakit, tiratúz? óngi diré. Francìsco eré? Francìsco eré ta⁵⁴, eunéro atratzén da, bai, záten duzu⁵⁵ orí.

– Bai, majo dago, ttipi baina ez du kilo aunitz, arin dago, zalui, ibiltzeko...

Bai, bai, arín dagó; orrék eta báitu... ba, labétanoéita bída? o... óla, bai.

– Zuk baino hamar gutiago.

Bai, bai, gútiago báí.

– Eta zuk zer egin duzu zeure bizitzan hain ongi egoteko?

Nik? éje! lánean áitu... ¡ya lo creo! denbóra aetán ta, etzén orrái (sic) bezálako... makínek. Ez, denbóra aetán ta... géro? ta, órduen ezin tzén ta, fumátu ere gúti íten tzen. Ordúen...

– Nola?

Fumátu, gúti iten tzé! ta geró, edáriak, ère báí: àrnoá? árno óna, eta... etzén bezte... whísky ta, ólako... zeátik eré; órai sóbera túzu orrékin, sóbra. Orái ta eztíe, eztíe ta... yéndeindáko eztíre denak ón. Ta? orái, juàten bazará... zenbáit barrétará? eztuzúte, eztúu, eztúu, obénian ta, amárretaik bát... ikùtsiko zú? ta, árdoa eskátzen duena, dének bértze... kláseak; oék éztie onák...

– Ez, gauza nahasiak eta...

Bai, nasíak idúritzeko.

– Ardoa, berriz, janariekin eta, sanoagoa, ez? bere neurrian...

54 Olondritzen berean bizi zen Francisco Beaumont urnizarra hizpide harturik esan genuen hori.

55 'Izaten da', alegia, batetik aferesia eta bestetik zukako alokutiboa agerikoak direla.

- Bai, bai, bai; bai, bére néurrian, sánoago.
 – Kafea eta, bai? hartu izan duzu?
 Bai.
 – Kopatxoa ere bai? patxarana edo anisa edo holakorik?
 Bai, oétaik, óetaik. Pero orái? orái gúti bai, oré... bueno, obenéan ta, kópak èrain dút eta, nóizaménka ta emén, Irúñeko ta... alabák eta tòrtzen diéleik? emén kafía... àrtzeunté? ta órduen ta báí. Gañèakuán? eguneró ez, egúnero. Árnoa? árnoa ta... orí erdíe úrà, gañèakuán eztút baté edaten.
 – Urarekin...
 Bai, úrekin. Bai, ta yáteko dènboretán... eguárdien, olá, yatéko ordúe berá... goizéan ez, ta artséan é... zénbait aldíz? t'ézte zénbait aldiz, t'ála.
 – Pixka bat eta...
 Ba! gúti, gúti.
 – Eta gosaltzeko?
 Gosáltzekó? ta, lemíxik éta... káfea; yàiki ta séido? káfea, kafésnea. Géro? obénean, àrrautzé bat o... bértze bokádo pixkuát, betí bezalá... ta biárko da, eguárdi értio.
 – Horrekin eguerdi arte eta ongi, aski, e?
 Bai!!... e! sóbra... xobéra yátea eztúzu ona, zenbaiték eta... apetítoa xóbra dúte! xóbra; bàña sóbera éztuzu ona.
 – Gauza guztiak bere neurrian, ezta?
 Bai, néurrian. Kóño! ní énaiz tá, bueno, bétí... ní enáiz egúndaño, ta bátre izán... gizéna, gizéna, bétí óla... sásoi, sasói ontan.
 – Hobe horrela...
 Baaai!... ya lo creo.
 – Arinago denetarako, eta ibiltzeko eta...
 Bai, ibiltzéko ta dénetakó.
 – Kiloek egiten dute torpetu eta...
 Bai. Sí, orá-orái, nik, tal como... eztuzú ta, ìndar gúti, segurú, òietán? ta, bastonàikin meséde. Gañèakuán? ta, obenéan ta, èztakit zé, èztakit zé arrí bat ór? o zerbàit eré biur-tu uzú ta... bastònaikín? bai, bastónekín óngi.

Nondik nora ibili eta zertan aritua (1985)

- Zu ibili zara hemen, inguruko herri ttar hauetan guztietan barrena?
 Ibíli? ze? emén, ni...
 – Inguruko herri ttiki hauetan eta...
 Bai, bai, bai.
 – Zerekin? ardiekin, zaldiekin? edo...
 Ez, ez ez; ník áita nuén zurgínä.
 – Bai? etxe honetakoa?
 Ez, bueno, ètxe ontákoa segurú, òndarreán etxé ontákoa zén baña, ez, etzén emen bízi, emén bi-, bízia. Bizí o étza-... bértze etxé batean bi-... sortú zen.
 – Baina hemen, Olondritzen...
 Bai, bai, Olóndritzen báí, ta, zargín (sic) etá. Órduen, denbóra aetán, Kalifórniara... guán (sic) baño lén, ni gàztia ni(t)zélaik? eta ezér. Ní guan nitzén Kaliforniará? ta... eméretzi, eméretzi té ogéi urtétara, nindáe, órduen, órduen; órdu ártio? betí emen, errí

ebetán? dénetán! àitakí ta aitiár laneán, beti olá... Eta, géro're ta... erózein ta, tálluan ta, eee! óetan, dénetán.

– Belarretan eta?

Ta bellarretán, bai. Bueno, denbóra aetán emén belar... bèlar guti itén tzen, bai, etzén orái bezála, orái déna belarra! lén ta emén, gáriä ta... zereálek, oètaík eta, biltzén tzen óngi, bàña... orái? éztuzu, déna... belarra. Belarrá? ta, aziénda; béak eta... bai.

– ‘Zereala’ euskaraz, nola erraten da?

Zereála, euskáraz... ba! èmen béti, betí're itén tzén (...), eméngo zereálek tzirén? gária, ‘trigo’, gária. Géro? béste... gráno batzú(k) pazien, érué? ‘jerón’. Géro bazén bèrtze át, alólba; orí? ‘albólba’ deitzén tzen ta emen. Géro bazén bèrtze kláse bát... ‘veza’, ta orrí eré erràten tzión? ta, kasík eta, óla! ya... Geró, bertzé gauzé at bazén érué.

– Bai, hori ‘jerón’, erran duzu...

Jerón, jerón, érué. Béstek ez, émen ez, e? A! geró bazén ta... ‘avena’, óloa, óloa, éjeje-jéje!... bai. Be!... orái eztúzu bátre oétaik.

– Ez? orain dena belar...

Bai, déna belarra!... bèlarrá? ta, patáta ta...

Belarrak egiten (1985)

– Eta belarrari noiz ematen zaio buelta?

Nóiz ematen dén buélta? émen, belarrá pues...

– Sanferminetarako edo?

E... según, seún; zenbéit urtéz, úrte, ba bakárre urté bakarrá iten dá, ta... sanferminen-... takó? ta mäten tzaéö buelta, ya... iten díe belarrak. Bàña... gañèaköán... tsànferminetakó, erdiék? óla, xegún dénborá, nóla maten tzen; denbóra óna mäten bazén? orduén obénéan iten tzién, ta xegún nóla... éldu dén belarra. Belarra eré? tzenbáit urtéz artzen tzú? obenéan ta amabós egu(n)... lenáö? bèrtze zenbáit urté? ta, zenbát beár tzuen dénborá ótza, ta dénborá txárta, àla egitéko ta. Orduén? iguál amabórz sí, egún tà artséan ta, bai.

– Eta belarrak biltzeko, zer egin behar da?

Belarrak itekó? ba... biar tuzú ma-, makinarié? makineikín? ta... ebáki, kortátu, luego kortàtzen díre... bai, ebáki...

– Hori orain, makinak direlarik, baina denborá batez?

Denbóra atéz? talluékín.

– ‘Tallua’ da ‘la guadaña’, ezta?

Bai, bai, óri, talluékín. Ta, geró, bildú? raxpáikin, óla... mángo lúze batekín, olá? ta...

– Kider luze batekín?

Bai.

– Eta hori ‘raspa’ deitzen da?

Ráxpa.

– Eta nora biltzen zen? aber, kontatu ongi...

Pues, montó-, montonéra!... monterák iten tzién, belá(r) ta... óla, pàtzen tzén obreneán ta... óla, zabál obreneán obenés? según... nai bátak eta nai zuén...-na bezála. Ta bildú? olá? eta géro, bètze át, or? eta kárroa, èrditík pastén tzen, ta xárde aéikin, bí aldetaík? eta, botatzén tze oéki, oéiki bazén? bat! eta arék... zapatzén tzue! Olá iten tzién oiek, belarrak.

– Eta hedatzen, barratzen, ezta?

Bai, bàña orái, orái... pakéta-, enpakétak iten díre... fardos.
 – Eta hori egin ondoan, karroa nora eramaten zen?
 Ba... etxéa, eta géo, obénëan ta, atáriän, déna botatzén tzen, lurre(r)a, eta géro, xabá-
 lak dèitzen tzien, máindrëak! ta, aék zanpátu... lotú? ta, artù soñëán ta góiti.
 – Nora goiti?
 Agòztegíra! xabaiéra, bai; olá iten tzién len émen ere.
 – Hori neguko eta...
 Bai, negúko (...), bai, bai; eta, árutza sàrtzen tzén? ta, éerki jás! xeátu, zápatu déna
 géro...
 – Belarra? xehatzen zen?
 Be! xeatú? ni éztakit, ze iten tzén.
 – Zanpatu erraten zen?
 Txánpatu, báí.
 – Leku egiteko, ezta?
 Bai, léku itekó.
 – Ahalik eta gehiena sartu ahal izateko, e?
 Bai, bai, bai; itén tzen, bai.
 – Eta iratzea biltzen zen hemen?
 A! emén irátze gúti zen!
 – Gutí, e?
 Emén éztuzu, irátze gúti; bueno! bakár batzuk èite-, egíten báí baña, irátzeak iten
 tzién... ba! orái, e? bueno, orái éztait iten túzten, ór góitti: Meskírízko ta Aurízpérrí
 ta, géro... Aurízko ta... Espinál, óetan, emén ez. Irátzeak nai dú tóki fréskoa; emén ez,
 etzén e... ba! pèro bíltzen tzién bàkar bátzuek, báí baño geóztik...

Axeriak, fuinak eta... harrapatzeko zepoak (1985)

– Hemen paratzen ziren zepoak edo, animalia ttikiak harrapatzeko?
 Bai, bai, bai, bai...
 – Zer harrapatzeko?
 Emén, arrápatzen tzién ta... zórroak, axériek! Géro, bértze... béste frankó... bazirén
 béste... fuinak ta, oláko batzúk betzála ba izéin tzién! eta emén bazén erríen, izén tzen
 bakárrik eta, àrrapátzen tzítuen, ta zòrro batzúk? aék eta, kajónak iten tzítue! kajón ba-
 tzuk, eta sàrtzen tzien ák. An máten, ya án, pàtzen tzuén... yatèko zerbáit! Sàrtzen tzién
 ta, sartzén tziélai, ist-, extén tzen, óla... zuén ína, apropósito, órtako. Ta geró an, ta obe-
 néan goizétan ta juáten tzeláik ikusterá? ta obenéan... atxèmatén du; berá dao ór, juán ta
 sé(g)ido. Biúr te, eskópetaikí juaten tzén? ta abér, zé-ze... ìn tziotén. Emén bát bázen oétai o.
 – Bai, egiten zuena?
 Bai, ník eztút emén béiñ eta... máñaik izén órtako, ez, béiñ ere.

Urtxintxak, bakar zenbait (1985)

– Urtxintxak baziren orduan?
 Beee! emén guti, burtxíntxak bakárrak, bakár tzenbáit, bazién ba bañá. Bañá or-
 dúen, denbóra aetan ta... arrápatzen tzúzte; bazién ba, frángo ta óla, néguen ta entséa-
 tzen tziénak órrata... eta arrápatzen tzúzte, bai.

– Nola erraten da? urtxintx edo burtxintx?

Emén... burtx-, záude, burtxíntxes, burtxíntxes, óri.

– Eta nola dira bertze horiek, arratorien idurikoak, arboletan ibiltzen direnak? muxarrak edo bixerrak edo...

Bat é, bixárrak? emén ez.

– ‘Lirón’ deitzen dena...

Bixárrak ór góiti, ta... bixárra? tòrtzen tzú? ta, Mezkirísko... Mezkirískó, erriekó... andík pastú?... zé! Mezkirítzen ere, atxematén tuzte, arrápatzén tuzte. Gèro Aurizpèrrin, gèro Zilbétin, oétan ya, bágoa... dén oétaik; ze emén ez, emén éztugu. Emén bertzé klase bát bazén oné-, oái... gutí zu báí oétaik: ‘ardilla’.

– Erran dugu lehen, ‘burtxintxe’, hori da; eta harrapatzen ziren?

Bai.

– Nola?

Alfónso! ór goití arrapàtuté? d’itè zuzté? zíloak iten tzúzten oek! arbóletan ta. Ta ór, ba eztáit, éztait é ník, nóla... iten tzúzten géro. Ník usté ibiltzén bazuén... súa o... zer-báit ere óla, zíloa(n) pàtzen tzúzten ta.. atràtzen tzíren! ízi obé-, obéñian bazütén zíloa àlde batetík? eta zíloa bertzétik, eta... án bizítzen tzentz⁵⁶, iten tzúzten úmiak eta óla. Géro, eztákit nóla atxèman zúten, bàña ník usté ta, ba... kéa, ‘humo’, kéa... órtaík eta trapú et patuík ta olá... plàtzen tzúzten zilóa, ta geró, atràtzen tzúzten bértze aldéa, bai.

– Eta nola, eskopetarekin, makilekin, edo...?

Beee!... olá, an tzielaik eta, obénean ta, makílekin eré, in tzúten yó! ta, átatzen... àn tzielaik? eta, c’est fini. Bañá, jo? exkópetakín. Oék? burtxíntxe oék? oék eta... izàteunté... ya, ník eztút e... gúti, ba, yán tut óetaik, bèña ní káxi guztíz alrébes, yatékoekin. Ta zenbáitek eta, jóe! or... zirén ta, naègo zutén óiek eta, yán oetatík? ezik eta... umérriá, umérrié? bueno...

– Bai, bildots errea, e?

Bai, báí-bai.

Zurgin-lanak aitak egin (1985)

– Zu, hemezortzi urtetan zinela, zure aitak ze zurgin-lanak egiten zituen?

Kóño! ta nere áitak iten tzituén, éztaít, bueno, ebéki, ebétaik éz, ebék eta dibùjo baúte ebek! bàña gañeákoan bértze, ta... máiak, goátzeak, lo itéko... ta geró, etxéak, iten tuztén, armátu, dénetáik, ta èn...-tarimátuek, dénak, patú... déna, déna!

– Aulkiak edo sillak edo nola erraten da?

Bai, bai, oétaik; bai, óiek eta... bázekitén ta, zurgíntzen óngi. Etxéak e, etxé... etxéklase ebétoi, ta itten zúzten aek.

– Eta zuk laguntzen zenion?

Ník? laúntzen; oráí ník eta, sèguró! ni... ikési biar nuén denborán, yoán nitzen aráta, Kaliforniéra, bàña... oláko frankó gauzék? ník ere, èmen in tú(t) pai, mai ebéteik eta óla, álkiak eta... gáuze ebek, guziétaik.

56 Bitxi da ‘zentzi’ hori. Adizki alokutiboren baten asmoa ote dago era bakan horren atzean? Horrela bada, ‘zituzun’ itxaron beharko zela uste dugu.

Artzibar aldera agertu ez (1985)

– Eta hor, bertze ibar horretako Saraguetara eta, ailegatu zara?

Ez, émen, ni...

– Lusarretara eta...

Ez, oétara ez, óetara ez, émen! ingúru ontáko (...), ze? orduén etzén makináriaik òrài bezála! dénak eskús bear zintuen ín, órduen prestàtzen tzená? ba, así, eméngo ingúru o asi zén bai, ejéje!... bañá? orái, makìneri atekín? ta, orái aski uzú zurgín bát, bálle guzíkó. Orái, erántzu-tzúteunte áunitz, órai.

Kabalen janzkeraz (1985)

– Garai batean zamari batzuek maindire bordatuak eramaten zituzten gainean, be-hean borla batzuk zituztenak, ez?

A! óiej, bai, bai; oiék eta...

– Ze izena zuen horrek?

Uuuu! eztágit zé izéna zuén eré: ‘media manta’?... oék pasten zuztén bastáin gañan, orá? ta bí aldetaík bórlak, eta... géro? gibéle-la, ánkétara, ta án, bértze... kláse bat, bai. Oiék eta, ‘media manta’.

– Eta euskaraz ez du izenik?

E... uskára, mànta erdía? ‘mánta érdia’.

– Bai? horrela erraten zitzaion, e?

Bai, bai, mánta érdia, bai. Oétaik... pátzen tzioté, bàña orái eztúzu ezer órtaik, be!...

– Eta zaldia ezartzen zitzaizkion trasteak, arnesak, nolakoak ziren?

Bai, seún, silláko zaldía balin bazén? sílla. Bueno, lemixík eta síllain peán? màten tzén, mánt’at, bueno, ólako...

– Manterdi hori?

Mantèrdi oí, èbetaík? eta geró, sílla zarrí? gèro frénoak...

– Frenoak...

Frénoak, etzárri...

– Ahotik, ezta?

Bai, aótik eta zàrtzen tzítzin⁵⁷. Eta géro bazíre ta, fréno... apárte? bazié bestze... kapréstoá, kapréstuek, búrue, erákartzen tzienák? Ta, geró? bertzé lanéko... òbetaík? lanéko... bazién lanéko màndoák eta múlak eta denètaik? óek básta. Básta, bádakizú zèr den básta?

– Bai-bai-bai.

Bai, bastá? ta geró? bástak irùkitzekó? zintxa.

– Eta hori, euskaraz ere ‘zintxa’?

Bai, bai, zintxa, zintxa; trípa azpètík eta zàrtzen tzé zerbait, ta tzè maten tzén... Ta geró? áupa! zàrtzen tzirén... bastàin gañán? ta, serórak... serórak⁵⁸ tuzú? bértze... óla,

57 ‘Ezartzen zituzten’, alegia.

58 ‘Seronak’ behar du horrek, zamariék garraiorako eramán ohi dituzten esporta handi batzuk, alegia.

patzén, básten gañán zàrtzen díre, ta bí aldétaik etá bi, zákuek bézala, zíloak; án sàrtzen gauzák? eta ematéko, orratá. Geró? soká bát...

– Eta gantxo batzuk ere bai, ezta?

Bai.

– Ze izena zuten?

Gántxoak, gántxoak zuztén e, tal como ahora, dutén, básta? eméndi, emendík? básta zàrtzen tzén óla. Geró? basták, ta oék? sóka, gañétik eta bóta, sóka án... bastà gañétik? eta, geró oétaik eta, olá lötzen tzien, su-, sujétatzeko, bai.

– Eta ez zen gauza bat, ‘zamuke’ edo hola?

Tzamúkak, bai, ‘ganchos’.

– Gauza bera da? erdaraz ‘ganchos’?

Bai, ‘ganchos’, erdaraz ‘ganchos’, tzamúkak, bai.

– Horiek zertarako dira?

Oek éta... ta, oeánetík kartzéko egúrta; egúrta dúzu ‘leña, la leña’, egúrta, kartzéko? ála zàrtzen tzien, olá, bi àldetaik? tak-tá? paatú? ta gòiti eré, seún... zé indérra zuén? ta, ànimaleák? geró? soká botá ta, olá ta, geró aé(k)... óla, ertsitzen tzien, garrótea, deitzen tzen, garrótèa.

– Eta buztanaren azpian pasatzen zen hura, hark nola zuen izena?

Nolá?

– Buztanaren azpitik, beheiti...

Bai, tarréa, bai.

– Hori ‘correa’ bat zen, ezta?

Bai, kórrea atzúk ere...

– Eta korreari nola (erraten) zaio?

Korrèari? pues tarréa, orrí deitzen zúte...

– Eta bertzelako, gainerako korrea edo uhalei, nola?

Bertzé korréa yá, ainbértze... han!⁵⁹ gañétik et’án, gañétik etá zartzén tziénak zirén, sóga, sóka, sóga.

– ‘Uhala’ ez da erraten? ‘correa’?

Ba, bueno, kurré u... uéla, ugéla xegúro, bai, uéla... ugéla ere báí, erratén tzuten. Bàña... ábrek eta ez gíndue ta éz ere, sókaiki iten tzién emen... bai, sóga.

AINTZIOA

María Zubiri Goñi

Emagin-lanak (1986)

– Haurrak, orduan, etxeetan sortzen ziren, ezta?

Bai, t’an... ¿cómo decir ‘el intestino’?

59 Aldi honetan zuberotar gisara ahoskatua, bitxia bada ere.

- Ertzea?
Értzea, ébakítzen tzé... kurixekín? ta geró... emendíka lotú? kórda at, kòrdon batekí(n), ta bertzéak? béiti, béititi; beirá... ta olá. Ta geró...
- Bildu?
Bildú? ta geró... garbitú? ur bèro bateán, aurrá, sòrtu delaík? ta geró... bèstitú, klaró! ongì bestitú...
- Nork beztitzen zuen?
Nik.
- Amak?
Amák, kláro. Nére amák e, juáten tzén, étxe, érri, béitiko érri ortán, óri... sórtzen, óri...
- Sortzen zelarik haurra?
¡Éeso! aurrá, béztitte-, bèztitzerá? ta emén, errián, eráiltzen tzén ure, nère amá. Ta geró? amá, íl tzen, il... íl tzen! Geró? ní juan, ní yoan, ní yoan [nitzen]; emén, bí aúr? nik... àrtuté.
- Eta nor etortzen zen laguntzera? medikua, komadrona edo... edo zure ama?
Bai, nère amá yoáten tzen bèztitzerá áurak, bàña... bìar badá? mèdikuá fálta...-tzén den...
- Faltatzen zelarik...
Bai, orduén, juáten tzén nère amá, bèztitzerá.

‘Iruen ari nuzu’ kantua gogoan (1986)

- [Mak]íl bateán, parátzen zuén... àriá? ta geró, eskuárekín ála ìten tzüé? ta bértzea, bértziaikín olá?... alá ittén tzue.
- Makila horrek, nola zuen izena?
A! ¿el palo? la rueca.
- Erroka?
Erróka, sí. A la... a errokár, se solía decir, sí.
- Lan hori zerekin egiten zen? lihoarekin?
Con lana de oveja.
- Nola erraten da? ‘ellea’?
Elleá? ardién òlleaíki, sí. Ta geró, ìten tzirén, eso... galtzeák? gizòndakó? ta, gal-txák, gàltxakòák... tokillák, eta, también se hacían.
- Ellearekin, lehenbizi, zer egin behar zen?
Lemizík? éztakit, garbitu (azken hitz hau guk lagunduta).
- Bai, garbitu, orraztu eta... hori guztia nola egiten zen? aparato batzuk baziren...
Báziren baí, baí, mákina batzúk bazirén, zàngoäkín màten dá ta... (alabari:) algunas máquinas hacía Zenón de Arnegi, solía hacer ¿verdad? màkina batzúk? pues ìten txién, emén, gizon baték iten tzuén.
- Ehuntzaleak baziren orduan?
Bai.
- Zein herritan, Erron edo?
Ez, ez; ni? énaiz oróitzen, enáiz oróitzen ni; (alabari berriz:) pues había unas máquinas muy buenas que hacía... aquí un vecino, donde ha hecho tu... cuñaö la casa? Zenón de Arnegi hacía; algunas máquinas ha hecho Zenón, pa... pa hilar.

Lixiba egiten, lehenengoz kontatua (1986)

– Eta lixua egin duzu?

Lixú? bai; pues... lemexí ¿verdad? labadoreán garbitú? xabònekín mán? ta ói, reskatú? fuerté? ta geró, etxèra ekarrí? ta, konpòrta bateán... egósi; parátzen tzén autsá? tràpu betián! eta geró, úr be-, béroák...

– Botatzen zen?

Eso, ùr beroá, ta...

– ‘Arropa’ erraten da? edo ‘arropa’ edo... nola erraten?

Arrópa.

– Zer paratzen zen goiti eta zer beheiti? finena goitian?

Góitia, sí, ta geró... eùn egosí? o, lixuá? ta biár? gárbitt-, gárbitzerá, labàdorerá, juàten nitzén, bèste etxén? bai.

– Botatzen zuen urrin ona?

Bai, àutsaikín bai.

– Eta ur harekin, zer egiten zen?

Úr arekí(n)? parátzen ginuén aí, or, txurrùtain pareán, pòzal bát, eta geró? bérriz... bèrotzerá, ta beròtzen delaík? bérriz bóta!

– Eta gero eramaten zen erre kara edo?

Ez, emèn tzé? badá labádore bat, àundiá? áunitz ag-, ùreékin, ta arará joán... joán... (aklaratzera, nonbait).

– Eta gero, non paratzen zen idortzera?

A! idòrtzerá? pues, parátu, parátzen ginuén... kuèrda bát? ordìk onará? o... ta geró?

– Nondik nora, arbola batetik bertzera edo?

Eso... bai, ta án sekàtzen zirén, klaró.

– Zenbait lekutan paratzen zuten malden gainean, sobre las matas...

Bueno, sí, báí t’ere báí... bai, parátzen gi-, parátzen (...).

Iturrira ferreta buruan (1986)

[Ko]módan baginduén, fèrreták, kártzeko uré; étxean ez gindué, eztúgu, éz gindüé... orduén? uré, ta joatèn giná itùrrirá? itùrrira, bùruteá paratú? géro... fèrretá? bète uríz (sic), ta ètxerá. Con su faldica de vuelos y todo eso, solía ir al aska, con una herradica pequeña... ferretá! férreta.

Ta... zé, ttìpiá zen! béra, maztékia, ttìpiá, bàña balièntéá, sí, bàlentiá. Bére ferrèta buruán? bàña ferrèta... gárrbiá! uuuu!... ánitz gárbia! ta etòrtzen tzén, bat, báte... agarrátu gáé, gábe, bai. Ta pònpoxiná ella berá! ta étxe... ordík, béstze... bértze étxe batiák? ta... alá.

Sanjuanetan (1986)

– Hemen, San Juan bezperan zer egiten zen?

Ai!... fésta gaitzeá, ní yoátèn nitzen, béitiko èrri ortará; nik, ník nué an àrreb’át, éta íten ginduen fésta àundiék, ta ní? bízpira... víspèra de, Sán Juan bezperán? íten gintuen ogerá aundiék, xàltatzekó, íten, ta errán, errán gintue: «Sàrna fuerá, kùkusoák leàperá!», erràten nué.

- Kukusoak?
 Kùkusoák léapera, bai.
 – Las pulgas, de la ventana abajo...
 Sí, eso, ála... bai. Ta geró, bértxe, Sán Juan egunán, zélebratzén, gu(k) gindué, fésti bát ta àundi-éundie-éundie-éundia! jénde àunitz-ánitz? eta ní, kòzinerá? juàten nitzén, ta ník prestátzen... bàzkarieá? ta bértzeak dántzan gànbarán? ta ník?... ta ník sukèlde-tík, eskína aetá(n)? bèiratzén, zèin polikí, dántzatzén? bertzeák. Ta ník? kozinán.
 – Hori urte oroz? ez...
 Bai, úrtioro-úrtioro juan nitzén!
 – Kozinera joaten zinela diozu, baina dantzatuko zenuen ere...
 Tambièn, bai, bai, gustátzen néri ànnitz... dántzak.
 – Nola erraten da ‘me gustaba’?
 Néri gústatzen ziré.
 – Eta ‘kuadratzen zaikide’, bai?
 Bái-bai, iguál, kuadrátzen zekiré, gust... dántzak, bai. Eta, nère aizpá? il tzén, íl tze, tä yá? akàba tzuén (!) fèsta guziák. Ya? ézta yagóko... fésteik, fésteik, an, érri ortan.
 – Non bizi zen zure ahizpa? erran duzu joaten zinela ‘beheitiko herri horretara’...
 Bai, Elóndrítzen, bai, étxe aundi bát, ta...
 – Eta ez zen ohiturarik, San Juan bezperan, errepara joan eta han zangoak busti edo?
 Bai, bai, bai, báite, báite.
 – Eta ez zen biltzen sabuko edo?
 Ez.
 – Erraten dute aunitz ona dela inflamazioendako eta...
 Bai, bueno! yoàten nitzén? bértze... étxetera ére, sàltatzerá! súgan... kláro!

Garai bateko gertaerak (1986)

(Mariari bere alabak:) [Dile] cuántos hermanos erais y a ver qué vida llevasteis en vuestros tiempos; a ver, a los nueve años, a ver a dónde os llevaban vuestros queridos padres, a ver...

- Bedrátzi... ánaiak; lau... ànaiák? eta sei, sei...
 – Eta bortz...
 Eso; eta... yènde anítz etxéan, àgueloák, àiták, eta kúñaták... jènde ánitz-anitz. Ta étxe e? ttàtta-txarrá, eta... zórtzi, zórtzi o bedrátziko urteák? zèrbitzurá.
 – Eta nora joaten zinen? Olondritza edo?
 Ni? Elòndrítzé yoàn nitzén, étxe... neré? lemíxiko... ùrteák? pàstu nuén Árdaitzen. Bí urté t’erdi. Illèbetián? dùru ét? pagatzén tzire, Nére amá yoàten tzén... kòbratzerá; ni? ya; ní an ènizén... ní enítze an... allatzén! eta... ník nue, ník torri náí etxerá, eta éne ámak érraten tzire: «Guéie! gu? éz-ez, gùre etxerá? étzará yoain; zúk yoàn biar tzú, úrte bát eta géro... gúreki». Ni, atsálde batéz, últzèan... ultzeá badákizú zer dén ultzeá?
 – ¿La parva?
 Sí, beidá, nóla dakizún; eta nére...
 – Nagusia?
 Nàusiék? orí, ya, erráten tzire: «Béira, ezpàdará... eztákizú zé ai záren, e? bàña mákil batekí? emáin, màin dizút». Bueno, ni? ètxerá yoan nitzén, eta án? nígarrez ní, nígarrez ní: «Ni norát yoàin náiz, ètxerá? o berríz gibelera?». Kláro! subít-, subí-...

- Igan, igen...? zer erran nahi duzu? ‘subir’ edo?
 Ní? sub-, áldapá, goití? tta...
 – Aldapan goiti abiatu etxera joateko?
 Sí, bàña... ník beldurrá, tórtzeko etxerá! berríz itzùli nitzén, náusienganá, eta gàba gúzian, gabá, àrratse gúzian ègon nitzén, ótza óx...
 – Hotzarekin?
 Òtzekín eta...
 – Hotz egiten zuen?
 Sí, ótz iten tzuén, bàña ník, guàtzepèán, ló in genduín (!). Bai, bèldurrák, yòko in zirán, klaró!... Geró? geró... bí urté gáben, ìzen tzén an, óri... una enfermedad...
 – Gaitz bat edo...
 Sí, klaró! eta ní, fèstetan? tòrri nitzén etxera, éta órduen ìl tzirén bí ov...
 – Ardiak? ovejas?
 No-no-no, bí personák. Ta órduen, ník... fèstetan, emén, ìl tz(i)én, eta géro? ní éni-tzen... itzulí berriz, árara. Eta, géro? tòrri zén nausiá, éta errán tzire: «Zúk guàn beauzú bèrriz árara». Ník ez, ez, ezétz, ezétz. Ta nére amák errán tzuen orduén: «Ez, orái ez».

Aspaldiko gertaeren oroitzapenak (1986)

- Don Migél Ezkúrrekín, fàrmazéutiköá? ta, béra zén, óri... Burlàdakuá, y máztèa zén? Txíkikín. La mujer era, de, hija de Txiki, casada con Ezkurra... amabí urtéz, bai.
 – Eta Txiki hura, nor zen?
 Txikí? hija de Txíki... Carlos Eugi, sí-sí, Carlos Eugi. Eta ní? an, amábi urteán? y... que tuvieron tantos hijos, quiero decir.
 – Semealaba aunitz iduki zutela?
 Semé-alaba aunitz? eso, óri báí, amábi o...
 – Iduki?
 Íruki; èta ní? yáikètzen nitzén, bèztitzerá, gabás, àurreák. Eta, géro? nèrekín, étzen... étzen tzirén, bi... bí aurrák.
 – Etziten ziren? se acostaban con usted dos críos...
 Sí, eta geró?... ní nítze, lén e(t)xeán, éz tzuten aurrák, eta ní... yoàten nitzé plàzará, èrosterá gauzák. Ni nitzén kòzinerá, eta geró? áunditzen... fàmiliá? àrtu zén, bí o... bi? néxka bát; bat, àurreák bèztitzekó? eta bertzeá, gàrbitzekó. Ni? kòzinán ta... lábade-reán (sic), gàrbitzekó...
 – Arropak?
 Àrropák? eta, geró, zèrbitzekó, bàzkariák. Eta géro, gàrbitzen nuén èskalerák eta bèstibuluá. Eta... géro? ta geró... gérra; òrduén? pàstu zén gerr(e)á, eta ní yoáten nitzen plàzará? buuuu!... sèrenuá, pu!
 – ‘La sirena’...
 Sí, eta ní (...), géro, sàltatú? ètxe bateán, lùrrerá? un huerto... bázen an, kuádro àun-dieá, ta yénde annítz! an, pàsatu artió? buuuu!...
 – Denak han ertsirik, geldi-geldiak, e?
 Géldi-géldiak an. Ta geró? pasàtu arén... sal-
 – Pasatzen zelarik? ateratzen zen...
 Atrátzen giné(n)? ta yòanén plàzará, èrosterá, nére zéste áundiarekín? bèteik bèteik... gu emén? etxerá, bàzkariá prèstatzerá.

– Zestea edo saskie?
Sàski áundi bát!... an-, ànsatík as, ya ála, ártu besóan? ta, hala! yoàten nitzén.

Herriko festak direla-eta (1989)

– Olondrizko festak dira orain?
Bai, larúnbatëan, lemíxiko egúna, ta igèndiá? bigarréna. Juán biaut báí, ni... bedrén.
– Dantzara?
Dántzará, bai. (Alabari:) Quería decir que si me llevaba el aita, que iba a ir, pero no, no me sale, no me sale...
– Eramaten ‘badira’...
A! emáten badirá, alabák? bai, juán biáut Elóndritzta, bai, dántzará.
– Eta eramanen ‘dizu’? ez diozu galdetu?
Bai, errán... errán diot, baña èrran dirá ezétz; éztu... juan biár du lan-, lánera béra, juàten dá lánera.
(Alaba, guri:) Iba antes, de cocinera, mi madre a Olondriz ¿verdad?
Bai, juatén nitzá... Elòndritzá ni, Elóndritzén bai... fèstetán? juatèn nitzán... kòzinerá? ta... géro, tòrtzen tzé urá, onará bérriz, fèstetán, de kózinera. Ník Elondritzá? ta arék Àntxoará, bai.
(Alaba, guri:) ¿Qué le ha dicho? que luego venía ella a fiestas aquí, a casa de su hermana.
(Senarra:) Esta que iba y la otra venía.
Sí; íten, sí.
(Alaba, amari:) ¿Qué querías decir?
Que solíamos sacar las morcillas... xuriák eta beltzák; òngi daó?
– Bai, tripotak, e?
Tripótak, óri-óri bai! trìpoták; ta... tòrtzen tzirén? familiák denák? ta án, kanbarán? parátzen... gindué, mài aundiá? ta án, dénak yártzen tzu⁶⁰. Poníamos una mesa grande, ta án, dénak? yan tzúte an; etxeán dugu, bai. Ta geró? dántzará? plazará juàten giné, ta àrratséan? eso, ór patúgu... sàla aundi bát? ta juàten giné arará ikùsterá? nóla... dantzán? pues, zeèn-ta án...
– Eta apezak zer erraten zuen?
Apezák? ordúen etz-, éztuen⁶¹ mókoka ítten.
– ‘Mokoka’ zer da? kaxka?
Káska.
– Ez zen enfadatzen?
Ez, ez, éz enfadátzen. Orái báí.
– Denbora hartan dantza ez zuten maite apezek...
Ez, nik ustén ez, bàña orái bai, orái eztáo pekatuík, éztait, ya! ja! akáatu dá, pèkatúa.

60 ‘Yartzen dituzu = yartzen dira’, alegia, orainaldian emanik bada ere. Berriemaile honen mintzaira aski higituan harrigarria iruditzen zaigu era hau agertzea, salbuespena izanik ere.

61 ‘Eztuen’ da hori, noski.

Lixiba egiten, bigarrenez kontatua (1989)

- Eta lixua, egin duzu?
- Alabák in du, líxua, bai.
- Zuk ez?
- Ník ez, èztakít nóla parátzen dén... labádora.
- Ez-ez-ez; lehengo modura.
- A! lènagó? bai, bai.
- Tinajan edo lauza baten gainean edo, non egiten zen?
- Làbadorán, íten...
- Gazte zinelarik ez zen labadorarik; orduan nola egiten zen?
- Pues, konpòrta batéán? e... parátzen gindué arropá? ta luego... óri, autsá? tràpo batéán? ta úra berotú? ta, beròtzen zeláik? bóta gañéa, óla.
- Eta gero, ura nondik joaten zen?
- Urá? txurru't parátzen gindué? ta, bañèra bát, olá? úra... értsekó? bai.
- Urrin ona botatzen zuen?
- Bai, urrín ona, bai.
- Eta non paratzen zen idortzen, sekatzén?
- Sèkatzén? badúgu or... bàlkon bát? kordàk paratuík? ta án, paràtzen gindüén? mí-sak, an.
- Bertze zenbait lekutan erraten dute ‘maldetan, en las zarzas’, hola, zabal-zabalik...
- Bai, báí t'ere, bai.
- ‘Iruzkiara’.
- Irúzkiara. Zùriagó? átra ta, sekátu ta arrópa.
- Eta arropa fina eta zuria eta... zein paratzen zen goiti eta zein beheiti?
- Dénak rebuélto emén!
- Bai?
- Bai, déna. Bueno, bueno, ákábatu da.

AINTZIOA HERRIKO BESTE LEKUKOTASUNAK

Herri honetako beste bi lagunekin hitz egiteko egokiera izan genuen, artean ikusi Maria Zubirik baino maila apalagoa bazuten ere. Martin Erro Goñi zen bata eta Tomasa Villanueva Larrey bestea. Harrigarria hau, agian, *Aintxioa* mendi aldean kokatu herri txikia izanik, baina hori da aurkitu genuen egoera. Martin Erroekin izaniko hizketaldietarik, halere, lagin xume batzuk ekarri nahi izan ditugu hona lekukotasun gisa, hauek ahulak, oso ahulak izan arren. Gure asmoa, honela jokatzuz, mintzaira baten pixkanakako, baina etengabeko higadura zer-nolakoa izan daitekeen agerian ezartzea izan da.

Martin Erro Goñi

Urdirrotza Saraguetan barrena (1986)

- Erran ezazu euskaraz...
- Sí, vete, pero ahora no, no puedo acertar.

- Hala, inténtelo un poco, lo que salga...
 Eméndi? fan, fan nitzá? Sautáira; a Zaraguéta...
 – Bai, ‘Sauta’, bai.
 Gerò andík? bidié? artú? ta, Urdirótza, ta andík? e... etórri! o andik iguál? yoàten nitzá?... Úritz.
 – Bai, badakit non den, bai.
 Klaró! karretéran... karretéran óndoan daó!... ta andík? iguál; itzulí? ta, yoanetik fan... bezalá? ètorrí, bìdeá.
 – Eta hemendik Sautara joateko, nondik pasatzen zinen?
 Eméndik, bíde ttar bát, ta, andík...?
 – Zenbat denbora behar zenuen?
 O! iguál... bí ordú.
 – Oinez?
 Óñez, bai.
 – Zerbait eramaten zenuen?
 Bai, la caballería... y algo en la caballería.
 – Abrea?
 Ábrea, étzait zamária o... o biórta o nónat... zé bitxoa zén, klaró!
 – Eta zertarako joan zinen amaren herrira, familiakoak ikustera?
 Kóño ta, kústerá! ya zér e... zè ai tzirén, ya òngi zirén, ta... yakín te zé bizimódue zamatén!
 – Zenbat familia bizi ziren orduan Urdirotzen?
 Urdiotzén? bat, bída, íru?... lau; orái bát ez, bát ez, dénak bialdu dé(e). A! len, emèn eré, ni... jua nitzán... cuando la guerra.
 – Bai, gerra-denboran...
 Eta, emezórtzi, émen, ta orái bát bakarrik, bét bakarrik.

Para hablar hay que seguir (1986)

El vasco, yo lo que digo es, para... ¿para hablar? hay que seguir hablando todos los días, con uno, con otro... Muchas palabras, yo que... con este mismo, con este que estubo en América, pues, recuerdo muchas palabras y me acuerdo de cómo se llaman, pero mira este estubo en América, este ya tiene otro nombre, les llama a muchas palabras, que yo hablo, sí.

- Ez bada mintzatzen torpetu egiten da, e?
 Torpétu, klaró! torpétzen dá! géro ta... gautza aunítz? atzéndu, atzéndu.
 – Eta herri honetan zuk baino euskara gehiago dakienik bada?
 Éz-éz-ez, emen éz, éz dözu; orí? Villanueva, [auzotar bat] b'ortxé da, ta, órrek eta ník? bíek, bertziák? bátre, bátre!
 – Eta Loizun bada norbait?
 Bat, bàña... orrèk eré eztáki ez. Bueno, iguál, orrèk eré... Amérikán ègon tzé? ta... Amérikán ègon tzéna? bádaki, bàña...
 – Eta non bizi da? Loizun bizi da?

Bai-bai, Loizun; ahora bakárrik da, e? iguál, juatèn bayaíz? iguál yoain éiz ta... etxán eztúk edo... arrapátiko, zengatík e... artzáia dá, ardíak baitú, ta... artzái, iguál, iguál izin dá etxén? es igual.

– Ongi erran duzu orain, e? ongi kontatu duzu orain...

Klaró!

– Eta Loizutik kanpora? ez da izanen Loizuko semerik Iruñean edo Burladan edo...?

Bai, or, oi badá yendé? bai, bàña oék, aék eré, eztákite bat ére, bát e, bát e.

– Orduan, Loizun sortu direnetarik hori da bakarra...

Orái dená, orí? ór sortu dé? ta, bueno, ta, ói da; on tzé? Amérikán, ta, géro etòrri zén? ta, ór dao, ardíekin, bakárrik.

Familiaren inguruan (1989)

– Erran duzu semea etxea konpontzen ari dela, bakazioetarako eta...

Bai, emén eóten da!

– Familia badu?

Bai, íru mutikó? bí nexká ta... mùttiko át? emén emén dire⁶², atzó juan tzíre Iruñera. Tä orái, bakázioak emain... màin túzte, emén e... amabórtz eun, egún lo que es, o gé-yaó, emén eon diré, tta, bí egún o alaík, pàsatzén. Aspáldiak eztáude kuási te, éztute ya náí, áurra oéék. Emén nauté eon.

– Ze adina dute?

Gázteak tiré!

– Baina ume dira ala pixka bat haziak?

Áurrek tire.

– Orduan kontent etortzen dira, ez?

Jo! klaró.

– Ze familia duzu, Martín?

[Seme] orí bakárrik orai, ítxean.

– Hori bakarrik etxean...

Klaró, bertzéak Iruñerá? Iruñean bizi diré...

– Alabak ere badituzu, ez?

Bai, bídè.

– Eta haiek ere Iruñean bizi dira...

Bai, bíek.

– Etortzen dira?

Bai, àstieró, larúnbatetán, larúnbata ta igèndiá? pastèunte emén, étxean.

– Eta zuk desiratzen, ez? noiz etorriko...

Jéje! klaró!

62 'Hemen omen dira' da hori.

BIBLIOGRAFIA

- APAT-ECHEBARNE, A. [Irigarai, A.], 1974, *Una geografía diacrónica del euskara en Navarra*, Iruñea, Diario de Navarra.
- ARANZADI ZIENTZIA ELKARTEA-ETNOLOGIA MINTEGIA, *Euskalerriko atlas etnolinguistikoa (EAEL, I eta II)*, Donostia, 1984 eta 1990.
- ARTOLA, K., 2014, *Ziorditik Uztarrozera, Nafarroan, euskararen hegoaldeko mugetan barrena, 1983an*, Donostia, Aranzadi Zientzia Elkartea, «Munibe», 34. gehigarria.
- 2015, «Erroibarko aldaeraren inguruan (1 - Ipar Erroibarko mintzairak)», *FLV*, 120, 229-275.
- AZKUE, R. M. DE, 1969, *Diccionario vasco-español-francés* (repr. facsímil), Bilbao, La Gran Enciclopedia Vasca.
- BONAPARTE, L. L., 1863, *Carte des sept provinces basques montrant la délimitation actuelle de l'euskara et sa division en dialectes, sous-dialectes et variétés*, Londres.
- CAMINO, I., 2003, «Hego-nafarreraren egituraz», *FLV* 94, 427-468.
- 2004, *Hego-nafarrera*, Iruñea, Nafarroako Gobernua.
- CAMPION, A., 1971, *Orreaga. Balada escrita en el dialecto guipuzcoano. Acompañada de versiones á los dialectos bizcaino, labortano y suletino y de diez y ocho variedades dialectales de la región bascongada de Nabarra desde Olazagutía hasta Roncal*, Bilbo, Edición separada de La Gran Enciclopedia Vasca.
- ECHAIDE, A. M., 1989, *El euskera en Navarra: encuestas lingüísticas (1965-1967)*, Donostia, Eusko Ikaskuntza.
- EUSKALERRIA IRRATIA/MUGICA, M., 1990, *Nafarroako euskaldunen mintzoak*, Iruñea, Nafarroako Gobernua.
- GAMINDE, I., 1985, *Aditza: ipar goi nafarreraz*, Iruñea, UEU.
- IBARRA, O., 1995, «Cispamplonés hizkeraren inguruan», *ASJU*, XXIX-1, 267-318.
- 1996, «Erroibarko lexikoaren gainean», *Euskera*, XLI (2. aldia), 929-973.
- 1997, «Erroko testu argitaragabe bat eta beste batzuen iruzkina», *FLV*, 75, 265-282.
- 2000, *Erroibarko eta Esteribarko hizkera*, Iruñea, Nafarroako Unibertsitate Publikoa.
- 2007, *Erroibarko eta Esteribarko hiztegia*, Bilbo, Euskaltzaindia, «Mendaur bilduma».
- INTZA'R, D., 1927, «Esaera-zarrak», *Euskera*, VII urtea, III-IV, 4-16.
- 1974, *Nafarroa-ko euskal-esaera zarrak*, Iruñea, Diputación Foral de Navarra.
- IRIBARREN, J. M., 1984, *Vocabulario navarro* (nueva edición preparada y ampliada por Ricardo Ollaquindia), Pamplona, Institución Príncipe de Viana.
- PAGOLA, R. M., et al., 1996, *Bonaparte ondareko eskuizkribuak-Hegoaldeko goi-nafarrera*, Bilbo, Deustuko Unibertsitatea (Deiker), Euskal Ikaskuntzen Institutua.
- PIKABEA, M. L., 1985, «Expresiones temporales en el habla coloquial del valle de Erro», *Euskera* xxx (2. ald.), 227-232.
- SARAGUETA, P., 1979, «Mezkiritz (Erroibar)», *CEEN*, 31, 5-36.
- 1982-3, «Mezkiritzko etxe barnea», *AEF*, 31, 31-48.
- 1984, «Mezkiritzko langintza», *AEF*, 32, 115-134.

- SATRUSTEGI, J. M., 1987, *Euskal testu zaharrak*, Iruñea, Euskaltzaindia.
- YRIZAR, P. de, 1985, «Aparición y desaparición de las formas verbales en *-ako-*, *-eko-*, en el alto-navarro meridional», *Aingeru Irigarayri Omenaldia*, Donostia, *Eusko Ikaskuntza*, 257-290.
- 1992, *Morfología del verbo auxiliar alto navarro meridional*, Iruñea, Euskaltzaindia.

LABURPENA

Erroibarko aldaeraren inguruan (2 – Hego Erroibarko azpialdaera. Lehen erdia)

Honen aurrean argitara eman genuen saioa, gehi oraingo hau, gehi jarraian agertarazi nahi genituzkeen beste laurak –sei saio edo entrega izanen lirateke, beraz– Louis-Lucien Bonaparte euskalariak utzi zigun mapa miresgarria gogoan prestatu ditugu (eta prestatzen jarraitzen dugu, noski). Saio honek Erroibarko hiru herritan –Erro, Olondritz eta Aintzinoa– bilduriko laginak dakartza, zeintzuek, Erroibar bereko beste herrietakoekin eta Esteribarko gehientsuenekin, printzearen arabera beti ere, Erroko aldaera osatzen zuten.

Gako hitzak: Hego-nafarrera: Erroibarko aldaera (Hego Erroibarko azpialdaera); euskara; dialektologia.

RESUMEN

Acerca de la variedad de Erro (2 – Subvariedad del sur del valle. Primera mitad)

Hemos preparado este trabajo teniendo en cuenta la clasificación dialectal contenida en el admirable mapa de Louis-Lucien Bonaparte. Se publican aquí materiales recogidos en tres lugares de, más o menos, el centro del Valle de Erro como son, Erro, Olondritz y Aintzinoa, los cuales, junto a los del resto del mismo y la mayoría de los de Esteribar, conformaban, según el príncipe, la variedad de Erro.

Palabras clave: Euskera navarro meridional, variedad de Erro (subvariedad del sur del valle); dialectología vasca.

ABSTRACT

On the Erro variety (2 – The subvariety from the south of the valley. First half)

The present work has been produced bearing in mind the dialect division comprised by Louis-Lucien Bonaparte's admirable map. Materials are hereby published which have been collected in three locations approximately found in the center of the Erro Valley, namely Erro, Olondritz and Aintzinoa. These, along with the rest of the valley varieties and most of the ones from Esteribar made up, according to the prince, the Erro variety.

Keywords: Southern navarrese Basque, Erro variety (subvariety from the south of the valley); Basque dialectology.

Lana jaso den data: 2016/02/08.

Lana onartu den data: 2016/03/21.